

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN FEN BİLİMLERİ DERSİNDE DEĞER
EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: DURUM ÇALIŞMASI**

Burcu Tok

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AĞUSTOS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Burcu
Soyadı : TOK
Bölümü : Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitime
Yönelik Görüşleri: Durum Çalışması

İngilizce Adı : Primary School Teachers' Views on Values Education in Science
Lesson: Case Study

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Burcu TOK

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Burcu TOK tarafından hazırlanan ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitimine Yönelik Görüşleri: Durum Çalışması’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Temel Eğitim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. Rabia SARIKAYA)

(Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Başkan: (Doç. Dr. Meryem SELVİ)

(Biyoloji Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

Üye: (Doç. Dr. Aybala ÇAYIR)

(Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 20.08.2019

Bu tezin Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Aileme

TEŞEKKÜR

Çalışma sürecim boyunca sahip olduğu engin bilgi birikimiyle her zaman bana yol gösterip, çalışmanın her aőamasını sabırla ve özenle takip eden, çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Rabia SARIKAYA' ya, değerli vakitlerini ayırarak bilgi ve görüşleriyle araştırmaya önemli ölçüde katkı sağlayan Doç. Dr. Meryem SELVİ ve Doç. Dr. Aybala ÇAYIR'a, üniversiteye girişimden mezuniyete kadar her zaman öğretmen olmanın özveri gerektirdiğini bizlere hissettiren, bilgi ve destekleriyle bizleri yetiőtiren emektar tüm Gazi Üniversitesi Eğitim Fakóltesi'ndeki hocalarıma ve son olarak destekleriyle her zaman yanımda olan aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN FEN BİLİMLERİ DERSİNDE DEĞER
EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİ: DURUM ÇALIŞMASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Burcu Tok
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ağustos, 2019

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde gerçekleştirilen çalışmaya 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, Ankara ili merkez ilçesinde bulunan altısı özel, onu devlet ilkokulunda görevli toplam 16 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışmanın yapıldığı özel ve devlet okulu kolay ulaşılabilir örnekleme yoluyla seçilirken 3. ve 4. sınıf öğretmenleri ölçüt örnekleme ve gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiş, ulaşılan temalar ve kodlara ait frekans ve yüzdeler tablolar halinde sunulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitime yönelik görüşleri; değer kavramına ilişkin temalar, değer eğitimindeki uygulamalara yönelik temalar, programdaki değer eğitime yönelik temalar, fen bilimleri dersinde değer eğitime ve uygulamalara yönelik temalar olmak üzere 4 ana başlık altında incelenmiştir. Araştırma sonucunda değer kavramının devlet okulu öğretmenleri tarafından çoğunlukla değer türleri olarak, özel okulu öğretmenleri tarafından ise çoğunlukla toplum kuralları olarak algılandığı görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin çoğunun değerleri sınıflandırırken değer isimlerini ifade ettikleri, devlet okulu öğretmenlerinin saygı ve ahlaki değerleri, özel okul öğretmenlerinin ise adalet değerini daha fazla vurguladıkları görülmüştür. Değer eğitimi kavramına ilişkin sınıf öğretmenlerinin çoğu değer eğitiminin uygulamalı olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Devlet okulu öğretmenleri değer eğitiminin ailede başlaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Sınıf öğretmenlerinin çoğu değer eğitimini okuldaki konularla bağdaştırılarak verdiklerini, değer eğitiminin ilk sırada hayat bilgisi dersinde verilmesi gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin programda değer eğitimine ilişkin görüşlerine yönelik olarak; sınıf öğretmenlerinin tamamının kök değer hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Programda değerlerin yer alması devlet okulu öğretmenleri tarafından çoğunlukla olumlu ama eksik olarak, özel okul öğretmenlerinin çoğu tarafından da olumlu olarak değerlendirilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin çoğu tarafından kök değerlerin temel değerler olarak algılandığı tespit edilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin çoğu programdaki değerlerin işlevinin, değerlerin yok olmasından doğan ihtiyacı gidermek olduğu görüşündedir. Devlet okulu öğretmenlerinden fen bilimlerinde değer eğitiminin uygulanabilir olduğunu, uygulanabilir ama zor olduğunu, uygun olmadığını ifade eden öğretmenler eşit sayıdadır. Görüşmeye katılan özel okul öğretmenlerinin çoğu fen bilimlerinde değer eğitiminin uygulanabilir olduğunu düşünmektedir. Sınıf öğretmenlerinin çoğu fen bilimleri dersinde değer eğitime uygun konular arasında canlılar konusunu ifade etmektedir. Devlet okulu öğretmenlerinden çoğu fen bilimleri konularının değer eğitimiyle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Devlet okulu öğretmenlerinin fen bilimleriyle en çok saygı değerini, özel okul öğretmenlerinin ise çoğunlukla sorumluluk değerini ilişkilendirdikleri görülmüştür. Fen bilimlerinde uygulama yapma yüzdesi devlet okulu öğretmenlerinde %25 iken, özel okul öğretmenlerinde %50'dir. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri uygulamalar arasında en çok müze gezileri bulunmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin çoğunun fen bilimlerinde değer eğitime yönelik olarak deney yönteminden faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin çoğunun fen bilimlerinde değer eğitime yönelik olarak kitap ve programın yetersiz olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda çoğunlukla belirttikleri sorunlar arasında ders içeriğinin bilimsel olması, program ve kazanımların yetersiz olması bulunmaktadır. Devlet okulu öğretmenleri çoğunlukla kaynak çeşitliliği olması konusunda, özel okul öğretmenleri ise çoğunlukla programın iyileştirilmesi konusunda önerilerde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler : Değer eğitimi, fen eğitimi, devlet okulu öğretmeni, özel okul öğretmeni.

Sayfa Adedi : 163

Danışman : Prof. Dr. Rabia SARIKAYA

**PRIMARY SCHOOL TEACHERS' VIEWS ON VALUES
EDUCATION IN SCIENCE LESSON: CASE STUDY
(M.S. Thesis)**

Burcu Tok

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE OF EDUCATIONAL SCIENCES

August, 2019

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the opinions of primary school teachers towards values education in life sciences subject. The research has been carried out in the case study design of qualitative research methods. A total of 16 primary school teachers, six of whom from private schools and ten of whom from public primary schools in the central district of Ankara, participated in the study during the spring semester of 2018-2019 academic year. While the private and public schools where the study was conducted were selected through easily accessible sampling, 3rd and 4th grade teachers were selected through criterion sampling and volunteering. Semi-structured interview form developed by the researchers was used as data collection tool. The data obtained were analyzed by content analysis and the frequencies and percentages of the themes and codes reached were presented in tables. Primary school teachers' views on value education in science lesson are examined under 4 main headings as themes related to the views on the concept of values, themes related to the views and practices of values education, themes related to the views on values education in the program, themes and views related to the values education in the science class. As a result of the research, For the opinions of classroom teachers about the concept of values; it was seen that the concept of values was mostly perceived by public school teachers as value types and by private school teachers mostly as community rules. It was concluded that most of the class teachers stated the names of values in the classification of values. It has been concluded that respect and moral values are considered important for most of the public school teachers and justice value is important for most of the private school teachers. For the

opinions and applications of classroom teachers about the concept of values education; Most of the primary school teachers stated that values education should be applied. In addition, most of the public school teachers stated that values education should first begin in the family. It was concluded that most of the classroom teachers included values education in relation to the subjects at school. It has been concluded that most of the classroom teachers have a priority in the subject of values education and that the subject in which the value is given is the life science. For the opinions of classroom teachers about values education in the program; It was concluded that not all primary school teachers had knowledge about the root value. The inclusion of values in the program was often considered positive but incomplete by the public school teachers and positive by most private school teachers. It was concluded that most of the primary school teachers perceived root values as basic values. It was seen that most of the primary school teachers' function of the values in the program was to satisfy the need arising from the disappearance of the values. In terms of opinions and practices of primary school teachers about values education in science course; There are equal number of the teachers who state that values education in science is feasible, the teachers who state that it is feasible but difficult and others who state that it is not suitable. Most private school teachers found values education to be applicable in science. It was observed that most of the classroom teachers expressed the subject of living things among subjects suitable for values education in science class. Most of the public school teachers stated that the subjects of science lesson do not comply with values education. It has been seen that public school teachers mostly associate respect value the most with science and private school teachers mostly relate the responsibility value. The percentage of practice in science was 25% for most public school teachers, but 50% for most private school teachers. Among the practices mentioned by the classroom teachers are mostly museum visits. It was concluded that most of the primary school teachers used the experimental method for values education in science. It was concluded that most of the primary school teachers thought that the book and program were insufficient for value education in science, the content of the course is scientific, and the lack of programs and resources are among the problems that primary school teachers often mention about value education in science. Public school teachers mostly advised on the diversity of resources, while private school teachers often made recommendations on improving the program.

Key Words : Values education, science education, public school teacher, private school teacher

Pages : 163

Supervisor : Prof. Dr. Rabia SARIKAYA

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	9
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler.....	12
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	13
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	13
BÖLÜM II.....	15
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	15
2.1. Değer.....	15
2.1.1. Değer Kavramı ve Değerlerin Özellikleri.....	15

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	17
2.1.3. Değerlerin İşlevleri	19
2.2. Değer Eğitimi	20
2.2.1. Değer Eğitimi ve Önemi	20
2.2.2. Değer Eğitimi Yaklaşımları	23
2.2.2.1. Değeri Telkin Etme Yaklaşımı	23
2.2.2.2. Değeri Açıklama Yaklaşımı.....	23
2.2.2.3. Değer Analizi Yaklaşımı.....	25
2.2.2.4. Ahlaki İkilem Yaklaşımı ve Adil Topluluk Okulları	26
2.2.2.5. Örtük Program.....	26
2.2.2.6. Karakter Eğitimi	27
2.3. İlkokulda Değer Eğitimi	28
2.4. Fen Bilimleri ve Fen Eğitimi	32
2.4.1. Fen Bilimleri.....	32
2.4.2. Fen Eğitimi ve Önemi	33
2.4.3. İlkokul Fen Bilimleri Programı	34
2.5. İlgili Araştırmalar	37
2.5.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar	37
2.5.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar	59
BÖLÜM III	63
YÖNTEM.....	63
3.1. Araştırmanın Deseni	63

3.2. Çalışma Grubu	64
3.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci.....	65
3.4. Verilerin Analizi.....	66
3.5. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	66
BÖLÜM IV.....	69
BULGULAR VE YORUM	69
4.1. Değer Kavramına İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular.....	71
4.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Algısı Temasına Yönelik Bulgular.....	71
4.1.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Sınıflaması Temasına Yönelik Bulgular.....	73
4.1.3. Sınıf Öğretmenlerinin Önemli Gördükleri Değerler Temasına Yönelik Bulgular	75
4.2. Değer Eğitimine İlişkin Görüş ve Uygulamalara Yönelik Bulgular.....	78
4.2.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri Teması	78
4.2.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitimine Okulda Yer Verme Durumları Teması.....	82
4.2.3. Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi Teması	86
4.3. Programda Değer Eğitimine İlişkin Görüşlere Yönelik Temalar	88
4.3.1. Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değerle İlgili Bilgi Düzeyi Teması	88
4.3.2. Sınıf Öğretmenlerinin Programda Değerlerin Yer Almasına İlişkin Görüşleri Teması	90
4.3.3. Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değer Algısı Teması.....	92

4.3.4. Sınıf Öğretmenlerine Göre Programdaki Kök Değerlerin İşlevi Teması	94
4.4. Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitime İlişkin Görüş ve Uygulamalara Yönelik Temalar	99
4.4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri Teması	96
4.4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimiyle İlişkilendirdikleri Konular Teması	99
4.4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleriyle İlişkilendirdikleri Değerler Teması	103
4.4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Uygulamaya Yer Verme Yüzdesi ve Etkinlikler Teması	106
4.4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimi Kullandığı Yöntem ve Teknikler Teması	108
4.4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Kaynaklara İlişkin Görüşleri Teması	113
4.4.7. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimi Karşılaştıkları Sorunlar Teması	117
4.4.8. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Önerileri Teması	121
BÖLÜM V	127
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	127
KAYNAKLAR	143
EKLER	159

EK 1. Veri Toplama Aracı.....	160
EK 2. Araştırma İzni.....	163

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1	<i>Katılımcıların Özellikleri ve Frekans Değerleri</i>	64
Tablo 2	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Değer Algısı Temasına Ait Kodlar</i>	71
Tablo 3	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Değer Sınıflaması Temasına Ait Kodlar</i>	73
Tablo 4	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Önemli Gördükleri Değerler Temasına Ait Kodlar</i>	75
Tablo 5	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri Temasına Ait Kodlar</i>	78
Tablo 6	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Okulda Değer Eğitimine Yer Verme Durumları Temasına Ait Kodlar</i>	82
Tablo 7	<i>Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi/ Değer Eğitiminin Derslere Göre Öncelik Durumu Temasına Ait Kodlar</i>	86
Tablo 8	<i>Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi/ Değer Eğitiminin Derslere Göre Öncelik Sırası Temasına Ait Kodlar</i>	89
Tablo 9	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değerle İlgili Bilgi Düzeyi Temasına Ait Kodlar</i>	88
Tablo 10	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Programda Değerlerin Yer Almasına İlişkin Görüşleri Temasına Ait Kodlar</i>	90
Tablo 11	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değer Algısı Temasına Ait Kodlar</i>	92
Tablo 12	<i>Sınıf Öğretmenlerine Göre Programdaki Kök Değerlerin İşlevi Teması ve Kodlar</i>	94
Tablo 13	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimine Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Kodlar</i>	97
Tablo 14	<i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimiyle İlişkilendirdikleri Konular Temasına Ait Kodlar</i>	100

Tablo 15 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleriyle İlişkilendirdikleri Değerler Temasına Ait Kodlar</i>	103
Tablo 16 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Uygulamaya Yer Verme Yüzdesi ve Kodlar</i>	106
Tablo 17 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Kapsamında Yıl İçinde Yaptıkları Etkinlikler ve Kodlar</i>	106
Tablo 18 <i>Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Tekniklere Ait Kodlar</i>	108
Tablo 19 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimine Yönelik Kaynaklara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Kodlar</i>	114
Tablo 20 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar Temasına Ait Kodlar</i>	118
Tablo 21 <i>Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimine Yönelik Önerileri Temasına Ait Kodlar</i>	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1.* Fen bilimleri dersi öğretim programı öğrenme alanları.. 8
- Şekil 2.* Sınıf öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşlerine yönelik temalar 70

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

FTTÇ Fen Teknoloji Toplum Çevre

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmaya ait problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi ve alt problemler, araştırmanın sınırlılıkları ve varsayımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Toplumsal sistem içinde şüphesiz eğitim çok önemlidir. Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istendik yönde değişim oluşturma sürecidir (Demirel ve Kaya, 2009, s.17). Eğitim, ilkel toplumlardan bu yana bir sosyal olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Her toplum kendi özelliklerine göre örgün ve yaygın olarak eğitim faaliyetleriyle nesiller yetiştirmiştir. Durkheim, eğitimi “*Geçmiş nesillerin ortak tecrübelerini geliştirerek yeni nesillere devretmesi*” olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle her millet, varlığını sürdürebilmesi, gelecek nesillerin tarihine, kültürüne, değerlerine yabancılaşmaması için eğitime gereken önemi vermelidir (Özdemir, 2011, s.50).

Eğitim; bilim ve teknolojinin gelişimine katkıda bulunması yönüyle evrensel, toplumun kültür mirasını yeni kuşaklara aktarması yönüyle ulusal ve toplumsaldır. Bu nedenle ülkeler, eğitim aracılığıyla bireylere insanlığın ortak değerlerini kazandırmanın yanında kendi toplumsal ve ulusal değerlerini de aktarmalıdır. Son yüzyılda yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler eğitim sistemi üzerinde de etkilidir. Günümüzde eğitimin temel görevi, oluşan yeni dünya düzenine karşı yurttaşları ulusal bilince sahip, kendi değerlerini benimseyerek geliştiren ve çağdaş dünya değerleriyle bütünleştiren bir donanıma sahip olacak şekilde yetiştirmektir (Özdemir, 2011, s.94). Okullar akademik ve mesleki yönden bireylerin

gelişimini sağlamanın yanı sıra sosyal sorumluluk sahibi ve toplumsal değerlere sahip iyi vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu amaca ulaşmak için okul, toplumun sosyal alışkanlıklarını ve değerlerini gelecek nesillere kazandırmanın yanı sıra çocuklarda var olan değerleri işleyerek bunların üzerine yeni değerler inşa etmeye çalışmaktadır (Köylü, 2016, s.132).

Bireylerin benimsedikleri değerler, onları topluma bağlayan unsurlardır. Değerler, bireyi ait olduğu toplumla bir arada tutup birlikte yaşama kültürüne katkı sağlama konusunda önemli ölçüde etkilidir. Eğitim aracılığıyla bireylere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve değerler ile hem bireyin karakter gelişimi sağlanmakta hem de toplumsal yapı üzerinde olumlu değişimler gerçekleşebilmektedir (Topkaya, 2016, s.638-639).

Değer konusu birçok disiplinin çalışma alanına girmektedir. Kızılcılık ve Erjem (1992), değerleri “Bir sosyal grubun veya toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar” şeklinde ifade etmiştir (s.99).

Değerler; insan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, karar, tutum ve davranışlarında tercih edilen, kabul gören, benimsenen, istenilen inanç, yargı, amaç, kılavuz, kural, duyuş ve düşüncülerdir (Köylü, 2016, s.21). Değerler, insanların davranışlar hakkında neyin doğru neyin yanlış veya neyin istenilen ve istenilmeyen olduğuna yönelik fikirleri gösterir (Turan ve Ulusoy, 2014, s.101).

Değerler, bir insanın farklı durumlarda gösterdiği sürekli davranışlarına yönelik köklü inançlardır. İnsanlar, kimi zaman bilinçli olmadan zihinlerindeki değerlere göre davranışlar sergiler. Değerler, tutum ve davranışlarla yakından ilgilidir ve onlara yön verir. Bireyin davranışları aile, okul ve toplum içinde değişir. Değer eğitimi, toplumda düzenin sağlanmasında önemli yere sahiptir. Toplumdaki düzenin sağlanması için sadece yasalar yeterli değildir. Ortak değerlerin birleştirici gücü, insancıl değerler olmadıkça düzen ve huzur sağlanamaz. Sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerler yasaların gücüyle insanlara

benimsettirilemez. Toplumsal çözümlenin önlenmesi, bireyin ve toplumun refahı, kişiliğin gelişimi için nitelikli değer eğitimi şarttır (Aydın ve Gürler, 2014, s.14-15).

Son yıllarda artan şiddet olayları, aile kurumunun zayıflaması, işlenen suçların artması, gençlerin kendi toplumlarına yabancılaşması gibi sorunlar değer eğitimine gerek duyulduğunun bir kanıtıdır. Birçok ülke kendi tarihi, sosyal ve kültürel şartlarına uygun olarak bir değer eğitiminden bahsedip okul programlarında yer vermektedirler. Karakter eğitimi, değer eğitimi, ahlak eğitimi gibi isimlerle literatürde yer alan bu eğitimin genel amacı, akademik bilginin yanında evrensel ahlaki değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Köylü, 2016, s.15)

Değerler eğitim programlarında hem açık hem de örtük olarak yer alan önemli unsurlardır. Okulda planlı öğrenme etkinlikleriyle gerçekleştirilebileceği gibi okulda oluşturulan kültürel ortamda neyin iyi veya kötü olduğunun tanımlanması yoluyla örtük olarak da sağlanabilmektedir. Değer eğitimi ile toplumun sahip olduğu sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin öğretimi kastedilmektedir. Değer eğitiminde amaç, bireylerin diğer insanlarla ilişkilerinde yararlanabilecekleri bilgi, değer ve kuralların hayata akıcı olarak uygulanabilmesini sağlamaktır. Değer eğitiminin değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasının yanı sıra değişen dünyada yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Balcı ve Yelken, 2013, s.196).

Ülkemizde değer eğitimiyle ilgili uygulamalara öncelikle kanun ve düzenlemeler temel oluşturmaktadır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarında yer alan "...Türk Milletinin bütün fertlerini, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" ifadesinde öğrencilere kazandırılması beklenen değerlere açıkça yer verilmesi göze çarpmaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

2010 yılı 18. Milli Eğitim Şurası'nın önemli başlıklarından biri değer eğitimi olmuş, değer eğitimine okul öncesinden yaygın eğitime kadar tüm derslerde ve okul kültürü içinde yer verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Aynı yıl "İlk Ders Genelgesi" yayınlanarak değer eğitimine vurgu yapıp tüm okullarda ilk dersin değer eğitimine ayrılması istenerek okullarda değer eğitimi projeleri hazırlanıp uygulanmıştır (Köylü, 2016, s.137-138).

Değer eğitimi açısından ilköğretim döneminin önemi büyüktür. İlkokul çağı, hayat boyu devam edecek olan öğrenme ve insan gelişiminin temelini oluşturması yönüyle büyük öneme sahiptir. Bu dönemde öğrenciler somut işlemler becerisini kazanıp, yeni bir sosyal çevrede kurdukları ilişkilerle sosyalleşmekte, benliklerini oluşturmaktadırlar. Bu dönemde çocuklar okuma, yazma, aritmetik gibi beceriler yanında yaşam becerileri ile değerleri kazanmaktadır. İlkokul, temel eğitim ve öğretimin ilk aşaması olduğundan yapılan eğitim faaliyetleri kalıcı izler taşımaktadır. Bu dönemde yapılacak olan değer eğitimi diğer dönemlere nazaran daha yaygın, planlı, kalıcı ve etkili olmaktadır (Köylü, 2016, s.141). 2005 İlköğretim Programı'nın vizyonunda da değerlere vurgu yapılmıştır. 2005 yılından itibaren uygulanan ilköğretim programlarında öncekilerden farklı olarak değerler tanımlanmış olup açıkça değer eğitiminin teşviğiyle ilgili açıklama ve önerilere yer verilmiştir. Ayrıca programda değer eğitimi yaklaşımlarına örnek uygulamalar da yer almıştır. Öğrencilerin toplumsal sorunlarda bakış açısı geliştirmesi, kültürel unsurlara sahip olması için değer kazanımının önemine dikkat çekilmiştir. Birçok dersin genel amaçları kapsamında değerlere vurgu yapılmasından hareketle bütüncül bir değer eğitimi yaklaşımına yer verildiği görülmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011, s.67-69).

2018-2019 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu öğretim programlarında bir takım değişiklikler yapılmıştır. Programların bireylere salt bilgi aktarmak yerine değer ve beceri kazanımlarına da önem veren, bireysel farklılıkları dikkate alan, sade bir yapıda olması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Programların perspektifi incelendiğinde temel amacın, değerler ve Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği yetkinlikler ile bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Bu anlamda önceki programlara nazaran 2018 öğretim programında değerlere daha çok vurgu yapılmış,

öğrencilerin kişisel, akademik ve sosyal anlamda ihtiyaç duyacakları beceri yelpazelerini oluşturan 8 anahtar yetkinlik (anadilde iletişim, diğer dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade) belirlenmiştir. Değerler konusu yeni programlarda önemli yer tutmakta olup, eğitimin amacının akademik yetkinliklerin yanında temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. Bu anlayış doğrultusunda değerler ayrı bir eğitim programı veya ünite olarak görülmemiş, tüm öğretim programlarında yer almıştır. Öğretim programlarında diğer değerlerle ilişkilendirilecek kök değerler (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) belirlenmiştir. Programlarda değer eğitiminin örtük olarak yapılması yaklaşımı benimsenmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018a). Sosyal bilgiler ve hayat bilgisi derslerinin yanında bilişsel becerilerin ağırlıklı olduğu derslerde de değer eğitiminin önemli olduğuna dikkat çekilerek, özellikle fen bilimleri dersinde değer eğitime önceki programa nazaran daha fazla vurgu yapılmıştır.

Fen bilimleri, gözlenen doğa olaylarını sistemli olarak inceleme, gözlenmemiş olayları ise kestirme çabasıdır. Fen, bilimsel yolla elde edilen bilgileri ve bu bilgilere ulaşmak için kullanılan yöntemleri içine alan bir alandır. Doğadaki her olay ve yaşanan her değişim fenin konusuna girmekte olduğundan fen hayatımızın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda bilimsel bilgi giderek artmakta, teknoloji sürekli olarak ilerlemekte, fen ve teknoloji hayatın bir çok alanında etkilerini somut olarak göstermektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak fen eğitimi, toplumların geleceği için önemli derecede rol oynamaktadır. Bu önemin farkında olan ülkeler, fen ve teknoloji eğitiminin kalitesini artırma çabası içine girmişlerdir (Aydoğdu ve Kesercioğlu, 2005, s.2).

Günümüzde fen öğrenme, aynı zamanda geleceğe dönük bir iş yatırımına benzetilmektedir. Çünkü fen öğrenme teknolojiyi de kullanabilmeye yönelik bir yatırımdır. Yeni teknolojiyi kullanabilme becerisi dünya ülkeleri arasındaki rekabette ülkelerin gücünü artırmaktadır (Soylu, 2004, s. 64). Her toplum ekonomik ve teknolojik olarak sürdürülen rekabet ortamında geleceğini garanti altına almak için fen bilimlerine önem vermek zorundadır.

Artık ülkeleri ordular değil teknoloji istila etmektedir. Çağı yakalayıp aşabilmek için yaşanan gelişimleri takip etmek yeterli olmamakta aynı zamanda bilgiyi üretebilen konumda olmak gerekmektedir. Bunun için araştıran, düşünen, bilgilerini uygulamada gösterebilen iyi eğitilmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır (Akgün, 2001, s.8).

Fen bilimleri eğitimi alan öğrencilerin çevreleriyle aktif olarak ilgili, anlamlı sorular soran, bilimsel yöntemlerle veri toplayıp bunları değerlendiren, elde ettikleri bilgileri dönüştürüp aktarabilen, uygun şekilde iletişim kurmada başarılı, sorumluluklarının farkında, yeterli bilgi ve becerilere sahip olarak yetişebilmesi onların fen okuryazarı olabilmesi ile mümkün olacaktır (Akgün, 2001, s.11). Tüm öğrencilerin fen okuryazarı bireyler olarak yetişmesini sağlamak 2004 yılından beri fen dersine yönelik hazırlanan programların vizyonunu oluşturmaktadır. Fen okuryazarlığı genel anlamda; öğrencilerin eleştirel düşünme, araştırma, karar verme gibi düşünme becerilerini geliştirmeleri, yaşam boyu öğrenen ve olaylara karşı merak duyan bireyler olabilmesi için gereken fene ilişkin bilgi, beceri, tutum ve değerlerin birleşimidir (Topsakal, 2005, s.1).

Topsakal (2005)'in belirttiği üzere “Fen okuryazarlığının yedi boyutu vardır: fen bilimleri ve teknolojinin doğası, anahtar fen kavramları, bilimsel süreç becerileri, fen-teknoloji-toplum-çevre etkileşimleri, bilimsel ve teknik psikomotor beceriler, bilimin özünü oluşturan değerler, fene ilişkin alaka ve tutumlar” (s.1).

Fen okuryazarı bireyler, fen bilimlerine yönelik temel bilgilere ve doğal çevreyi keşfetmeye yönelik olan bilimsel süreç becerilerine sahiptir. Bu bireyler; bilgiyi araştıran, sorgulayan ve elde ettikleri bilginin değişebileceğinin farkında olan, yaratıcı düşünme becerisine sahip bireylerdir. Kendilerini toplumsal sorunlar karşısında sorumlu hissederler ve bu sorunlara hem bireysel hem işbirliğine dayanan çözüm önerileri bulmaya çalışırlar. Bilginin zihinsel süreçlerden geçişinde, bireylerin sahip olduğu değerlerin, toplumsal kültürün etkili olduğunun farkındadırlar. Fen okuryazarı bireyler, sosyal ve teknolojik alanlardaki değişimlerin fen ile olan ilişkisini kurarlar. Fen bilimleri alanındaki mesleklerin, toplumsal sorunlara yönelik çözüm bulma konusunda önemli olduğunun bilincindedirler (MEB, 2013). Bu anlamda değerlendirildiğinde fen okuryazarlığında kilit nokta önceki yıllarda olduğunun

aksine fenin sadece bilgi boyutuyla değerlendirilmemesi, duyuşsal boyutta da desteklenerek değerlerin kazanılmasıdır. Çünkü bilgi arttıkça beraberinde birçok toplumsal sorun da ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların giderilmesinde de milli, manevi, evrensel değerlere sahip bireyler yetişmesi son derece önemlidir.

2005, 2013 ve 2018 fen bilimleri programlarının ortak noktası fen okuryazarı bireyler yetiştirmektir (Tüysüz ve Aydın, 2009, s.41). 2005 yılında uygulanan fen ve teknoloji öğretim programı 4 ve 5. sınıf öğrencilerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Programda öğrenci merkezli, bireysel farklılıkların dikkate alındığı yapılandırmacı yaklaşımın esas alındığı görülmektedir. Programın genel amaçları arasında öğrencilerin; dünyayı anlamalarını sağlamak, merak duygusunu teşvik etmek, fen ve teknolojinin doğasını, fen-teknoloji-toplum-çevre etkileşimi içinde anlamalarını sağlamak, fen ve teknolojiyle ilgili sosyal, ekonomik ve etik değerleri, kişisel ve sağlık sorunlarını fark etmelerini sağlayarak sorumluluk taşıyarak bilinçli kararlar almalarını sağlamak, bilmeye ve anlamaya isteklilik, sorgulama, mantığa değer verme, eylemlerinin sonuçlarını düşünme gibi bilimsel değerlere sahip olmalarını sağlamak yer almaktadır. Programda üniteler yedi öğrenme alanıyla ilişkilendirilmiştir. Bunlar; canlılar ve hayat, madde ve değişim, fiziksel olaylar, dünya ve evren, fen-teknoloji-toplum-çevre ilişkileri, bilimsel süreç becerileri, tutum ve değerlerdir. Son üç öğrenme alanı her üniteye kazandırılması öngörülen temel anlayış, beceri, tutum ve değerleri içerdiği için bu alanlara dayalı ünitelendirme yapılmamıştır. Öğrenciler ilk dört öğrenme alanında yer alan kavramlarla bilgi ve anlayış geliştirirken yanında bu öğrenme alanları içine harmanlanmış son üç öğrenme alanının kazanımlarını da zamanla gerçekleştireceklerdir. Bunun yanında programda öğrenme alanlarında yer alan üniteler bölümünde kazandırılacak tutum ve değerler listelendirilmiştir (MEB, 2005).

2013 yılında ders adı fen bilimleri olarak değişmiş, 3. sınıftan 8. sınıfa kadar olan öğrencileri kapsar hale gelmiştir. Programın temel amaçları incelendiğinde öncekinden farklı olarak; öğrencilere biyoloji, fizik, kimya, yer-gök ve çevre bilimleri, sağlık ve doğal afetler hakkında temel bilgileri ve bilimsel süreç becerilerini kazandırmak, öğrencilerin bilim teknoloji ve toplum arası ilişkileri farketmelerini sağlamak, sürdürülebilir kalkınma bilinci

oluşturmalarını sağlamak, günlük yaşam sorunlarında sorumluluk almalarını sağlamak, sosyo-bilimsel konuları kullanarak bilimsel düşünme alışkanlığı geliştirmek yer almaktadır. Programda araştırma sorgulamaya dayalı öğrenme yaklaşımı temel alınmıştır. Konular; canlılar ve hayat, madde ve değişim, dünya ve evren ile fiziksel olaylardır. Öğrenme alanları bilgi, beceri, duyuş, fen-teknoloji-toplum-çevre olmak üzere değiştirilmiş olup, konu alanları bilgi öğrenme alanı içinde yer almaktadır.

Bilgi	Beceri	Duyuş	Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre
a. Canlılar ve Hayat b. Madde ve Değişim c. Fiziksel Olaylar ç. Dünya ve Evren	a. Bilimsel Süreç Becerileri b. Yaşam Becerileri - Analitik düşünme - Karar verme - Yaratıcı düşünme - Girişimcilik - İletişim - Takım çalışması	a. Tutum b. Motivasyon c. Değerler ç. Sorumluluk	a. Sosyo-Bilimsel Konular b. Bilimin Doğası c. Bilim ve Teknoloji ilişkisi ç. Bilimin Toplumsal Katkısı d. Sürdürülebilir Kalkınma Bilinci e. Fen ve Kariyer Bilinci

Şekil 1. Fen bilimleri dersi öğretim programı öğrenme alanları. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013). *İlköğretim kurumları fen bilimleri dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.

Beceri öğrenme alanı, önceki programdan farklı olarak bilimsel süreç becerileri ve yaşam becerileri olarak ayrılmıştır. Fen-teknoloji-toplum-çevre öğrenme alanı ise alt alanlarla ayrıntılandırılmış olup sürdürülebilir kalkınma bilinci programa girmiştir. Duyuş öğrenme alanı, bu programda yeni eklenen bir öğrenme alanı olmuş ve kazanımlar içinde değer ifadeleri yer almıştır (MEB, 2013).

2018 yılına ait 3-8. sınıf fen bilimleri dersi programının temel felsefesi incelendiğinde öğrencinin merak duygusundan yola çıkılarak fenle ilgili temel bilgilere sahip, sorumluluklarının bilincinde, problem çözebilen, eleştirel ve yenilikçi düşünme becerilerine sahip, sosyobilimsel konuları kullanarak muhakeme yeteneği gelişmiş, evrensel ve milli değerleri içselleştirmiş bireyler olarak yetişmesini sağlamanın önemine dikkat çekilmiştir. Programa farklı olarak yeni kavrayışlara, özgün yaklaşımlara, yeni bakış açlarına öncülük eden bir düşünme biçimi olan “inovatif düşünme becerisi” kavramı girmiştir. Programın genel amaçları incelendiğinde öncekinden farklı olarak kazandırılacak bilgi alanı olarak fen

ve mühendislik uygulamaları yer almaktadır. Fen ve mühendislik uygulamaları ile öğrencilerin bilimsel sürece doğrudan katılımını sağlayarak, öğrenilenlerin yaşantısal hale getirilmesinin gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Beceriler ise bilimsel süreç becerileri ile yaşam becerilerinin yanında mühendislik ve tasarım becerileri eklenerek değişmiştir. Bunun yanı sıra programda bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal yönden gelişiminin sağlanması öne çıkmakta, değerler eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Genel amaçlarda öğrencilerin, evrensel ahlak değerleri, milli ve kültürel değerler ile bilimsel etik ilkeleri benimsemelerini sağlamak ifadesi yer almaktadır (MEB, 2018a).

Değer konusu, basit bir bilgi konusu değil, insan karakterinin en derin ve yapıcı unsurudur. Değer öğretiminde esas amaç, insanı bilgilendirmek değil, insan hayatını anlamlı kılmak, karakterini sağlamlaştırmak, ruhsal dengeyi korumaktır. Okulda öğrenilen bilgilerin kullanım süresi ve bireyin davranışlarına etkisi kısıtlı iken değerler ile ilgili öğrenmeler hayat boyu etki etmektedir. Bilgiyle donanımlı birey ancak insani, ahlaki, sosyal ve kültürel değerlerle beraber olgunluğa erişebilir (Aydın ve Gürler, 2014, s.16). Bu kapsamda düşünüldüğünde fen bilimleri gibi hem bireyi, hem toplumu, hem de çevreyi etkileyen bir dersin duyuşsal boyutta değer eğitimi açısından desteklenmesi son derece önemlidir.

Okullarda verilen değer eğitiminde kuşkusuz öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Öğretmenler değer eğitimini derste yaptığı etkinliklerle sağlamanın yanında bu hususta öğrenciler için rehber konumdadır. Bireylerin sosyalleşmesinde, sosyal hayata hazırlanmasında, topluma ait kültür ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında öğretmenler büyük paya sahiptir. Bu nedenle öğretmenlerin değer eğitimine yönelik bilgileri, düşünceleri, uygulamaları, beklentileri değer eğitiminin etkili ve verimli şekilde sağlanabilmesi açısından önemlidir (Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan, 2015, s.80).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bilimsel bilginin katlanarak arttığı, teknolojinin hızla geliştiği, fen ve teknolojinin hayatımıza etkilerinin net bir şekilde görüldüğü günümüzde fen bilimine yönelik eğitimin önemi büyüktür (Cengiz, 2015, s.1). Bunun farkında olan ülkeler de dünyadaki gelişmelere

paralel olarak fen eğitimini geliştirme çabasına girmiştir. Bugün fen yaşamın sabit bir parçası olmanın ötesinde yaşamın tüm alanlarında etkili olarak kendini göstermektedir (Soylu, 2004, s.109).

Fen, bilgi boyutunun yanında sosyal ve ekonomik konularla etkileşim halindedir. Bu nedenle bireylerin ve toplumların sahip olduğu değerlerden ve farklı durumlarda tercih ettikleri seçimlerden etkilenir. Aynı zamanda toplum ve çevre üzerinde önemli boyutta etkilere sahiptir. Örnek olarak fen; dünya ve uzay, insan vücudunun işleyişi, sanayi ürünleri gibi birçok konuda anlayışları değiştirmiştir. Bunun yanında gelişen teknoloji iletişim şekillerini, toplumun ihtiyaçlarını değiştirerek insan hayatında devrimler yapmıştır (Topsakal, 2005, s.22). Teknolojik gelişmelerdeki artış ve bilginin gün geçtikçe katlanması insan hayatını kolaylaştırmanın yanı sıra birçok toplumsal sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda düşünüldüğünde bilgi düzeyindeki artış duyuşsal anlamda desteklenmediği sürece tek başına yeterli olmamaktadır. Öğrencilerin fen dersine yönelik bilgi ve becerilere sahip olmasının yanı sıra değerlerin kazanımı ve davranışa dönüşmesinin son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Toplum ve insanlık için faydalı birey, bilgili insan olmaktan çok bildiklerini olumlu yönde kullanan, yapıcı ve üretken olan insandır. Eğitim seviyesinin artmasıyla bireylerde tutarlı davranışların artması beklenirken özellikle duyuşsal alan açısından tutarlı davranışlar azalabilmektedir. Bu durum değer eğitiminin önemine dikkat çekmektedir (Aydın ve Gürler, 2014, s.51). Değerler nasıl davranmamız gerektiği konusunda bizlere rehberlik ederek yönlendirmektedir. Değerler hem bireyin kimliğini şekillendirmekte hem de toplumun uyum ve huzurunu sağlamaktadır (Turan ve Ulusoy, 2014, s.273). Bu anlamda akademik yönden başarılı olmanın yanı sıra milli, manevi ve ahlaki değerlere sahip, bilgisini bu değerler doğrultusunda kullanacak bireylerin yetiştirilmesi son derece önemlidir. 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulanmaya başlanan yenilenmiş ilkökul fen bilimleri dersi öğretim programında fen okuryazarlığının önemli boyutlarından biri olan değer eğitimi önemle vurgulanmıştır. Eğitim sisteminin temel amacının değerler ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek olduğu ifade edilmiştir. Programda

kazanımlarda yer alan değer ifadelerinin örtük olarak öğrencilere verilmesi beklenmektedir. Değerlerin nasıl verileceğine yönelik örnek etkinlik veya açıklama bulunmamakta olup öğretmenlere bırakılmıştır (MEB, 2018a).

Yukarıda ifade edilen bilgiler doğrultusunda yapılan araştırmayla, fen bilimleri dersinde değerlerin hangi etkinliklerle ve nasıl verileceği yönüyle elde edilen öğretmen önerilerinin; hem durum tespiti açısından hem de gelecekte hazırlanacak kitap ve programların niteliğini artırma açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda özellikle fen bilimleri dersinde etkili bir şekilde kazandırılacak değerlerin neler olduğu konusunda alınan öğretmen görüşleri, eğitimin niteliğini artırma açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra araştırmanın fen bilimleri dersinde değer eğitimindeki aksaklıkların ve ihtiyaçların tespiti açısından önemli olduğu ve bu konuda yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma, yenilenen programın değer eğitimi boyutuyla öğretmen görüşleriyle değerlendirilmesi yönüyle önemlidir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde değerlere ilişkin araştırmaların sosyal bilgiler ve hayat bilgisi derslerinde yoğunlaştığı görülmüş olup, fen bilimleri dersinde değer eğitimine ilişkin yapılacak araştırmaların alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin etkili olmasında öğretim programının uygulayıcıları konumundaki öğretmenler son derece önemlidir. Çağdaş bir öğretmenin, anadilini iyi kullanan, teknolojik gelişmelerden haberdar, iletişim becerisi güçlü, güvenilir, objektif, toplum değerlerini tanıyan, araştırma yapabilen, yeniliklere açık, öğrencileri hayata hazırlayan ve yeni değerler oluşturmada öncü birisi olması beklenmektedir (Özdemir, 2011, s.286). Bu anlamda geleceğin nesillerini temelden yetiştirecek sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimine ilişkin görüşlerinin, etkili eğitim öğretim yapılabilmesi yönüyle önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime yönelik görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri aşağıda sıralanmıştır:

1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Bu araştırmanın temel problem cümlesi; “Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşleri nelerdir?” şeklindedir. Araştırmanın amacına uygun olarak önerilen nitel alt problemler aşağıda sıralanmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin değer konusunda düşünceleri nelerdir?
  - 1.1. Sınıf öğretmenleri için değer ne ifade etmektedir?
  - 1.2. Sınıf öğretmenleri değerleri nasıl sınıflandırmaktadır?
  - 1.3. Sınıf öğretmenlerinin önemli gördüğü değerler nelerdir?
2. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda düşünceleri ve uygulamaları nelerdir?
  - 2.1. Sınıf öğretmenlerine göre değer eğitimi nasıl olmalıdır?
  - 2.2. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine okulda yer verme durumları nasıldır?
  - 2.3. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde öncelik verdiği dersler nelerdir?
3. Sınıf öğretmenleri 2018 yılında güncellenen ilkökul programında yer alan değerler hakkında ne düşünmektedir?
  - 3.1. Sınıf öğretmenlerinin kök değer konusunda bilgi düzeyi nedir?
  - 3.2. Sınıf öğretmenleri öğretim programında değerlerin yer alması konusunda ne düşünmektedir?
  - 3.3. Sınıf öğretmenleri için kök değer ne ifade etmektedir?
  - 3.4. Sınıf öğretmenlerine göre kök değerlerin programdaki işlevi nedir?
4. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşleri ve uygulamaları nasıldır?
  - 4.1. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimine yer verilmesi konusunda düşünceleri nelerdir?
  - 4.2. Fen bilimleri dersinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen konular nelerdir?

- 4.3.Fen bilimleri dersiyle ilişkilendirilen değerler nelerdir?
- 4.4.Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde uygulamaya yer verme durumları nasıldır?
- 4.5.Sınıf öğretmenleri fen bilimleri dersinde değer eğitiminde ne gibi etkinlikler yapmaktadır?
- 4.6.Sınıf öğretmenleri fen bilimlerinde değer eğitimine yönelik hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadır?
- 4.7.Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimi konusundaki kaynaklara ilişkin düşünceleri nelerdir?
- 4.8.Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitiminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?
- 4.9.Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitiminde karşılaşılan sorunlara yönelik önerileri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırmada aynı ilçedeki bir devlet ve bir özel okulda çalışan ilkokul öğretmenleriyle görüşülmüştür. Farklı ilçelerde ve farklı okullarda çalışan ilkokul öğretmenlerinin değerler konusundaki uygulamaları ve öğretmenlerin görüşme formundaki sorulara verdikleri cevaplar değişiklik gösterebilir. Bu nedenle bu araştırma görüşme yapılan iki okuldaki öğretmenlerle sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- Katılımcılar görüşme formundaki soruları içtenlikle cevaplandırmışlardır.
- Veri toplamak için yapılan görüşmeler, katılımcılarla birebir yapıldığı için katılımcıların birbirinden etkilenmedikleri varsayılmıştır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili olan “değer”, “değer eğitimi”, “ilkokulda değer eğitimi”, “fen bilimleri ve fen eğitimi” başlıkları ile kuramsal bilgilere; “ilgili araştırmalar” başlığı ile daha önce yapılmış çalışmalardan ulaşılabilenlere yer verilmiştir.

2.1. Değer

Değer konusu; değer kavramı ve değerlerin özellikleri, değerlerin sınıflandırılması, değerlerin işlevleri başlıkları altında incelenmiştir.

2.1.1. Değer Kavramı ve Değerlerin Özellikleri

Değer kavramı, insanla ilgili olan birçok disiplinin ilgi alanına girmekte olan ve birçok farklı çalışmaya konu olan önemli bir kavramdır (Turan ve Ulusoy, s.11). Değerlerle ilgili yapılan çalışmalar günümüzde artmıştır ve bu çalışmalarla aslında insanda var olan değer yönelimlerinin belirlenerek, bu değerlerin insan davranışlarına etkisi araştırılmaktadır. Bu anlamda değer konusu eğitimciler tarafından da ilgi gören bir konudur (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkkılı, 2008, s.70). Değerin kavram olarak çokça üzerinde durulsa da yeterince açık bir tanımlama yapmak zordur. Literatür tanımlarına bakıldığında değer; arzu edilen, kişilerin hayatına yön veren, önemli olma dereceleri farklı hedefler olarak ifade edilmiştir Değerler istekleri, tercihleri yansıması yönüyle bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olması hakkındaki inançlardır. Aslında bir bakıma insan hayatının amacıdır (Güngör, 2000). Değer terim olarak tanımlanacak olursa insanların, toplumların veya kurumların davranışlarında,

düşüncelerinde veya tutumlarında istenen, tercih edilen, kabul edilen inanç, kural, amaç ve görüşlerdir. Değerler farklı bakış açılarıyla da tanımlanabilir. İnsan açısından değer insan davranışlarına yön veren, bireylerin doğru düşünmesine ve doğru davranışa yönelmesine rehberlik eden kurallardır. Toplum açısından değer, toplumun büyük kısmınca onaylanan ortak inanç ve yargılardır. Değer tanımlarının çoğunda inanç, yargı, amaç, davranış, tutum, tercih kavramlarına yer verilmektedir (Köylü, 2016, s.21-22).

Allport (1968)'a göre bir şeyi değerli bulmak, onu tercih etmek, ona psikolojik olarak bağlılık içinde olmak ve ona ulaşmak için bir çaba içinde olmaktır. Rokeach (1973) değerleri kişisel ve toplumsal olarak bir davranış biçimine ve yaşam gayesine yönelik kalıcı inançlar olarak tanımlamaktadır. Schwartz (1992)'a göre değerler, bireylerin kendilerini, diğer insanları ve olayları nitelendirmek, davranış tercihi yapmak ve meşrulaştırmak için kullandıkları ölçütlerdir. Değer bireylerin başka insanları, başka bireylerin özelliklerini, niyetlerini, davranışlarını değerlendirmek için başvurduğu kriterdir (Dilmaç, 1999, s.12).

Durmuş (1996)'a göre değerler, bireyin düşünce ve davranışlarında ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal yapının ayrılmaz bir parçasını oluştururlar. Toplum içerisinde her şey değerlere göre algılanır ve değerlere göre kıyaslama yapılır. Bireyler genellikle içinde yaşadıkları toplum ve kültürün değerlerini kabul ederek bunları yaptıkları seçimlerde birer ölçüt olarak kullanırlar. Bunun sonucunda daha iyi, daha uygun, daha doğru gibi genel yargılarda bulunurlar. Bireylerin tutum ve davranışları, büyük ölçüde benimsenen değerlerin etkisi altında kalır.

Tanımlara göre değerler, insanların tutum, davranış ve inançlarında etkili olan önemli unsurlardır ve hayatımızda önemli yere sahiptir. Değer tanımlarının çeşitli olması, değerlerin özelliklerine de yansımıştır. Değer özelliklerine vurgu yapılan ortak noktalardan hareket edilecek olursa değer özelliklerinin genel anlamda şu şekilde sıralandığı söylenebilir:

- Değerler birbirinden bağımsız değildir hem birbirlerinden etkilenirler hem de birbirlerini etkilerler. Sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerleri birbirinden bağımsız düşünmek olanaksızdır.

- Değerler arasında hiyerarşik bir yapı vardır. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanabilir. Bu sıralama ile değer öncelikleri oluşur. Bu durum bireyler veya toplumlar arasında değişkenlik gösterebilir.
- Değerler değişken bir yapıya sahiptir. Bu değişkenlik zaman içerisinde meydana gelir. Bireyden bireye, toplumdan topluma değerler farklılık gösterebilir.
- Değerler sistemine yeni değerler dahil olmaktadır. Toplumda meydana gelen değişimler sonucu yeni değerler ortaya çıkmaktadır. Bu duruma günümüzde insan hakları, verimlilik, girişimcilik, empati gibi kavramların daha fazla ön plana çıkması örnek olabilir.
- Değerler insan hayatında ve toplum hayatında önemli yere sahiptir.
- Değerler sosyal olarak pekiştirilir veya etkisini yitirir. Bir değer toplumda başka insanlar tarafından onaylanır, takdir edilirse etkisi yüksek olur.
- Değerler görecelidir. Değerler içinde bulunulan topluluğa özgüdür.
- Değerler toplumun ortak noktada uzlaşmaları sonucu oluşur.
- Değerlerin evrensel boyutu vardır. Bütün insanların ortak olarak sahip olduğu değerler bulunmaktadır (Köylü, 2016, s.30-33).

Tezcan (1974), değerlerin özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

Grubun veya toplumun üyelerince paylaşılmışlardır. Çoğunluk tarafından kabul edilmişlerdir. Herhangi bir bireyin hükmüne bağlı değildirler. Toplumun üyelerince ciddiye alınmışlardır. Bunların genel refahın korunması ve toplumsal gereksinimlerin tatminine bağlı olduklarına inanılır. Değerler, duyguları da içerirler. Üyeler kendileri için ulvi (yüksek) öneme sahip değerler için fedakârlıkta bulunmaya, dövüşmeye ve hatta ölmeye razıdırlar. Bunlar, birçok insan arasında genel onama yahut anlaşmaya dayandıklarına göre kendilerini canlandıran veya taşıyan şeylerden soyut olarak insan zihinlerinde yer etmiş kavramsal varlıklara sahiptirler (Aktaran: Kılcan, 2013, s. 16-17).

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerle ilgili yapılan sınıflandırmalar içerisinde en çok bilinen sınıflandırma Rokeach (1973) tarafından yapılan sınıflandırmadır. Bu sınıflandırmada amaç değerler ve araç

değerler olmak üzere iki grup ve bu gruplarda yer alan toplam 18 tane değer bulunmaktadır. Amaç değerler; yaşamın temel amaçlarını içerir. Kişi veya toplum merkezlidir ve kişisel ve toplumsal değerleri içerir. Buradaki değerlere örnek olarak; barış, eşitlik, mutluluk, özgürlük, güvenlik gibi değerler yer almaktadır. Araç değerler; amaç değerlere ulaşmada tercih edilen davranış kalıplarıdır. Ahlaki değerler, cesaretli, mantıklı, sorumluluk sahibi olmak bunlara örnektir.

İnsanları kişisel değerlerine, kişiliğin baskın değerlerine göre sınıflandırmalar arasında Spranger (1928)'in sınıflandırması ilk örneklerinden biridir. Bu sınıflandırmada değerler altı gruba ayrılmış olup şu şekildedir:

- Kuramsal Değer: Gerçeğe, bilgiye ve eleştirci düşünceye önem verir. Benzerlik ve farklılıklara dikkat eder; eleştirci ve akılcı bir bilim insanının özelliklerine sahiptir.
- Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir; herhangi bir etkinliğin yararlı olup olmaması birey için önemlidir.
- Estetik Değer: Biçim ve uyuma önem verir. Herhangi bir yaşam tarzını zarafet ve uygunluk açısından değerlendirir.
- Toplumsal Değer: Yardım, başkalarını sevme ve bencil olmama esastır. En önemli değer insan sevgisidir. İnsanları belirli bir amaç için araç olarak kullanmaz.
- Politik Değer: Kişisel olarak etkili ve güçlü olmaya önem verir. Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret arar. Güçlü ve şöhretli olmak hayatın temel belirleyicilerindedir.
- Dinsel Değer: Evreni bir bütün olarak algılar ve kendini de bu bütünlük ile bağdaştırır. Dinsel doyum için dünya hazzını göz ardı edebilir (Aktaran: Er, 2013, s.9).

Schwartz (1992), Rokeach (1973)'in değer sınıflaması üzerinde çalışarak değerleri 10 farklı değer türünde gruplamış olup, tüm gruplarda toplam 56 değer ifade etmiştir. Bu sınıflandırma türündeki 10 farklı değer grubu şu şekildedir:

- Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü (sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek).

- Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi (başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak).
- Hazcılık: Bireysel zevke ve hazza yönelim (zevk, hayattan tat almak).
- Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı (cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak).
- Özyönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık (yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendisine saygısı olmak).
- Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.
- İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme (yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak).
- Geleneksellik: Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık (alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat-dünyevi işlerden el ayak çekmek-mahremiyet).
- Uyuma: “Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması (kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek)”.
- Güvenlik: Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği (ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak).

Değer sınıflaması üzerine çalışan araştırmacılardan Nelson, değerleri bireyden topluma doğru olacak şekilde; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak sınıflandırmıştır. Bireysel değerler bireyin kişisel tercihleriyle ilgilidir. Grup değerleri; aile, kulüp gibi grup üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Sosyal değerler; bireyin toplum içinde varlığını devam ettirmesi için gerekli adalet, saygı, eşitlik gibi değerlerdir (Aktaran: Aydın ve Gürler, 2014, s.9-10).

Değer sınıflamasıyla ilgili olarak Roy (2003) çalışmaları sonucunda yedi çekirdek temel değerlerin esas olduğunu belirtmiştir. Bu değerler niyet, dürüstlük, güven, disiplin, saygı, adanmışlık, paylaşma ve affetme olarak sınıflandırılmıştır.

Canatan (2004), değerleri geleneksel ve modern değerler olarak sınıflandırmıştır (s.52).

2.1.3. Değerlerin İşlevleri

Değerler sayesinde bireyler, toplumda diğer insanlarla birlikte yaşayabilmek için gerekli ahlaki kuralları benimseme ve buna uygun yaşama eğilimi gösterme becerisi kazanmış olurlar (Çetin, 2016, s.11). Fichter (1990) değerlerin genel işlevlerini şu şekilde sıralamıştır:

- Değerler bireylerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır.
- Değerler, bireylerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde yoğunlaştırır.
- Her toplumda ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir.
- Değerler, bireyin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirilmesinde rehberlik eder.
- Değerler, sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır.
- Değerler, dayanışma aracı olarak da işlevde bulunur.

Gökçe (1994) değerlerin işlevlerini şu şekilde belirtmiştir:

- Değer, sosyal eylemde bulunan birinin sosyal açıdan kabullenebilen istekleri için referans görevi görür.
- Değerler, kültür üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir ve kültürden etkilenerek şekillenir. Bu açıdan değerler kültürün esasını oluşturmaktadır.
- Değerler sosyalleşme sürecinde bireyler tarafından öğrenilmektedir ve bireylerin kişiliğine etki etmektedir.
- Değerler sosyal boyuta sahiptirler. Sosyal değerler, belli sosyal sonuçlara yol açmaktadır (Aktaran: Özensel, 2003, s. 230-231).

2.2. Değer Eğitimi

Değer eğitimi konusu; değer eğitimi ve önemi ile değer eğitimi yaklaşımları başlıkları altında incelenmiştir.

2.2.1. Değer Eğitimi ve Önemi

Günümüzde küreselleşme ve yaşanan teknolojik gelişmeler yeni problemleri de beraberinde getirmekte, zamanımızın en önemli sorunlarından biri olarak değerlerin yok olmasını karşımıza çıkarmaktadır (Yaman, 2011, s.82). Zaman ilerledikçe tüm gelişme, refah ve kalkınmalara rağmen birçok toplumda yaşanan suç oranlarında, ahlaki sorunlarda artışlar görülmektedir. Bu sorunlar neticesinde ailede ve toplumda değerler, değer eğitimi, okulda değer eğitimi konuları gündeme gelmektedir. Bu anlamda aileden sonra okullara değer eğitiminde büyük roller düşmektedir. Değer eğitimi, bilginin yanında bireylerin kişiliğini geliştirmesini, topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesini kapsar. Her toplum kendi

değerlerini bilen ve sürdüren bireyler yetiştirmek ister. Bu nedenle eğitimin hedeflerinden biri de gelecek nesillere toplumun ortak değerlerini aktarmak, değerlerini davranış haline dönüştüren bireyler yetiştirmektir (Turan ve Ulusoy, 2014, s. 6-7).

Kale (2007), değer eğitimi; bireyleri etik ve kültürel açıdan bilinçlendirme, demokratik tutum ve hoşgörüle çok kültürlülüğü ilişkilendirme, tüm değerlerin insanın varlık şartlarını geliştirdiği yönüyle değerlendirme, etik değerlere ilişkin somut problemlerden hareketle değerleri hayata geçirme şeklinde özellikleri olduğunu belirtmiştir (Aktaran: Çetin, 2018, s.325).

Değer eğitimi, toplum düzeninin sağlanması için önemli yere sahiptir. Toplumda bir arada yaşayan insanlar birbirine değerlerle bağlıdır. Toplum düzeni için sadece yasalar yeterli değildir. Aynı zamanda ortak değerlerin, kültürün birleştirici gücüne de ihtiyaç vardır. Toplumsal çözümlenin önlenmesi için nitelikli bir değer eğitimi şarttır (Aydın ve Gürler, 2014, s.16). Değer eğitiminde aile birinci derecede sorumlu olmakla beraber ailenin ardından okul da toplumsal değerleri bireylere kazandıran önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte öğretmenler bilinçli ya da bilinçsizce, değerleri öğrencilerine aktarırlar. Öğrencilerin iyi birer vatandaş ve değerlere sahip bireyler olabilmeleri için hem okula hem öğretmenlere görev düşmektedir (Kasapoğlu, 2013, s.99). Eğitim kurumlarının genel hedefleri arasında vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi birçok değer yer aldığı görülmektedir. Eğitim kurumları öğrencilere nelerin önemli olduğu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş, 2008, s.10). Ahlak ve karakter eğitimiyle ilgili birçok çalışması bulunan Kanad (1951), okulların hangi özellikte insanlar yetiştirmesinin beklendiği sorusuna cevap olarak, yeni kuşağın onur sahibi, adil, cesur, görev bilinci yüksek kısaca ahlaklı olmasının beklendiğini ifade etmiştir. Toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik davranışlar kazandırma gibi temel bir amaçla hareket eden eğitim kurumlarının görevlerinden biri geçmişte olduğu gibi günümüzde de değer eğitimidir (Aktaran: Akbaş, 2008).

Değer eğitimi geçmişinin 1920'li yıllarda Amerika'daki karakter eğitimi çalışmalarına dayandığı görülmektedir. Değer eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar,1970'li yılların

ortalarından sonra yayımlanmıştır. 1990'lı yıllarda toplumsal değerlere verilen önemin azalması, bireysel değerlerin ön plana çıkmasıyla oluşan toplumsal sorunlar değer eğitimi gündeme getirmiştir. Bu nedenle değer eğitimi gittikçe popülerliğini arttırmıştır (Turan ve Ulusoy, 2014, s.7).

Ülkemizde de değer eğitimiyle ilgili olarak yasal düzenlemeler incelendiğinde ilk olarak 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu karşımıza çıkmaktadır. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun genel amaçlarından ikinci maddede şu ifadeler yer almıştır:

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

Değer eğitimi konusuyla ilgili son yıllarda daha somut adımlar atılmış, 18. Milli Eğitim Şurası'nda değerler eğitimi konusu spor, sanat, beceri ve değerler eğitimi başlığı altında özel olarak gündeme gelmiştir (Yaman, 2011, s.71). Değerlerin okullarda planlı ve programlı şekilde olması adına programlarda değerlere yer verilmektedir. Çünkü okullar öğrenciye akademik bilgi vererek bilişsel hedefleri gerçekleştirilmesinin yanı sıra duyuşsal hedeflerin öğretimi için de önemlidir. Okul ortamı değerler için bir sosyalleşme ortamı sunmaktadır. Ancak değer eğitiminin etkili olması için sadece program yeterli değil, kullanılan yöntem ve teknikler, öğretmenlerin yeterlikleri, aile desteği gibi etkenler de önemlidir. Bu kilit unsurlar içindeki önemli karakterlerden birisi şüphesiz öğretmenlerdir (Ünlü ve Kaşkaya, 2018, 2668). Değer eğitiminde özellikle öğretmen belirleyici unsurdur. Bu nedenle öğretmenlerin hem model olmaları hem de değerlerin kazanılmasına yönelik uygulamalara yer vermeleri şarttır. Bu konuda yeterli donanıma ve farkındalığa sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri bireyler içinde buldukları topluma olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Memiş ve Gedik, 2010, s. 125-126).

2.2.2. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Bu bölümde değer eğitimi yaklaşımları; değeri telkin etme yaklaşımı, değeri açıklama yaklaşımı, değer analizi yaklaşımı, ahlaki ikilem ve adil topluluk okulları yaklaşımı, örtük program, karakter eğitimi olmak üzere 6 başlıkta incelenmiştir.

2.2.2.1. Değeri Telkin Etme Yaklaşımı

Değeri telkin etme yaklaşımı; öğütler yoluyla bireyin davranışlarına yön vermeyi hedefler. Genellikle yetişkin insanların bireyin davranışlarını şekillendirme, seçtikleri değerlerle birey adına en doğru olana karar verme anlayışının yattığı bir yöntemdir. Telkin etme yaklaşımı, geçmişten bu yana değer eğitiminde en sık kullanılan yöntemlerden biri olma özelliğini taşır ve daha çok öğüt vermeye dayanır. Bu yaklaşımda kahramanlık hikayeleri, şiirler kullanılarak buradaki değerler öğrenciye aşılarmaya çalışılır veya dikte ettirilir. Sürekli tekrarın yer aldığı, sorgulamaya ve düşünmeye yer vermeden, doğru olanın belirlenerek ezberletildiği ve bireyin baskı altında kaldığı bir yaklaşımdır (Balcı, 2008, s.23). Bu yaklaşımda öncelikle toplumca benimsenmiş değerler ve bunların nasıl kazandırılacağı belirlenir, yetişkinler doğru olduğunu düşündükleri değerleri benimsetmeye çalışırlar. Bu nedenle öğrencileri taklide teşvik eden hikayelere, biyografilere değer kazanımı sürecinde yer verilir. Bu süreçte değerler öğrencilere doğrudan söylenerek değeri kazanmaları sağlanmaya çalışılır (Aydın, 2013, s.86). Bu yöntemin Piaget ve Kohlberg'in yaklaşımına göre 6-12 yaş arası çocukların üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Telkin yönteminde model olma, olumlu ve olumsuz pekiştirme, canlandırma, azarlama, benzetimler, rol oynama gibi etkinlikler yer almaktadır (Köylü, 2016, s.87).

2.2.2.2. Değeri Açıklama Yaklaşımı

Telkine dayalı değer öğretiminin etkili olmadığı düşüncesinden hareketle geliştirilmiştir. Bu yaklaşım 1960- 1970 yılları arasında Amerika'da etkili olmuştur. Bu görüşe göre genç bireylerin akran gruplarından ve medyadan olumsuz etkilenmesi gençlerin bocalamasına neden olmuştur. Kendi değerlerinin farkına varmayan gençler karar alma sürecinde akran

gruplarının ve propagandanın etkisinde kalmaktadır. Gençlerin hayatını nasıl yaşayacağını, seçimlerinde nasıl davranacağını belirlemesi için kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekir. Bu yaklaşımda değerler yansız bir şekilde ve bireylere empoze edilmeden kazandırılmaya çalışılır. Öğrenciler, herhangi bir durum karşısında tercih yapmaları gerektiğinde onlara herhangi bir dayatma yapmak yerine, neden ve nasıl soruları ile olası tercih seçenekleri üzerinde açıklamalar yapılarak değer seçimlerini kendi iradeleri ile yapmaları sağlanır (Simon, Howe ve Kirschenbaum, 1972).

Raths, Harmin ve Simon (1978), bu yöntemin dört önemli ögesi olduğunu belirtmiştir: Bunlardan ilki olan yaşam üzerine odaklanma ögesinde çoğunlukla insanların değer verdiği şeyleri gösteren kendi yaşamlarının bakış açıları üzerine dikkat çekilir. Olanın kabul edilmesi ögesinde amaç değerleri açıklığa kavuşturulmaktadır. Ancak burada yargılama yapılmamalıdır. Daha fazlasını yansıtmak için istek ögesinde yine onaylama yapılmadan bir kişinin değer verdiği şey ne ise onun daha fazla farkında olunması amaçlanır. Kişisel güçlerin beslenmesi ögesinde ise değer eğitiminde kişinin dikkatli şekilde kendini yönetmesi desteklenir (Aktaran: Gündüz, 2015, s.25).

Değer açıklama yaklaşımında öğretmenin öğrencilere sorular sorması çok önemlidir. Sorulan sorulara verilen cevaplar değerlendirilerek çözümlenmeler yapılmalıdır. Bu noktada öğretmene düşen görev öğrencilerin cevaplarını eleştirmemesi ve kendi değerlerini benimsetmeye çalışmamasıdır (Düzenli, 2017, s.43).

Değer açıklama yaklaşımında, öğrencilerin değerler hakkında düşünceleri ve kişisel değerlerini belirginleştirmelerinde onlara yardım etmek amaçlanır. Bu doğrultuda öğrencilerin kendi davranışlarını değerlendirmeleri, sonrasında da duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmeleri beklenir. Öğrenciler kendi değerlerini benzetim yoluyla sınırsızca tartışarak bulma konusunda özgürdür. Çünkü bireyin bir değeri tercih etme nedenini açıklaması beklenir. İyi örneklerden ziyade ahlaki nedenlere göndermeler yapılır (Ekşi ve Katılmış, 2011, s.18).

2.2.2.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımında dikkat, düşünce ve ayırt etme vardır. Bu yaklaşımda öğrenci gerçek veya yapay bir sorunla karşılaştığında duygusal olmadan akılcı şekilde sorunu çözmeye çalışır. Bireylere çoğunlukla örnek olaylar yoluyla bilimsel problem çözme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı öğrenirler. Bu konuda bireylerin dikkat yeteneklerinin ve çözümlene yeteneklerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır (Aydın ve Gürler, 2014, s.78-79).

Bacanlı (2006), bu yaklaşımında hedeflere ulaşmak için karar verme süreçlerinin etkin bir biçimde kullanımının hedeflendiğini belirtmiştir. Bu yaklaşımda altı basamaktan oluşan karar verme süreci bulunmaktadır. Bu süreçler; değer sorusunu belirginleştirme ve açıklığa kavuşturma, olguları birleştirme, olguları değerlendirme, olguları açıklığa kavuşturma, geçici bir değer kararına erişme, kararda ima edilen değer kuralını test etme şeklinde sıralanmıştır. Değer analizi uygulaması zaman alan bir yaklaşımdır.

Bu yaklaşımda, olay ve durumların bireyi ilgilendiren sonuçları önemlidir. Değer açıklama yaklaşımında akla verilen önem bir adım daha ileri götürerek olaylar, mantıksal analiz çerçevesinde değerlendirilmektedir. Birey, kendi açısından sonuçları olumlu olan eylemleri doğru kabul eder. Dolayısıyla, mantık çerçevesinde ulaşılan sonuçlar değerlidir. Öğrenciden beklenen, bilimsel araştırma basamaklarına uygun olarak değerlerini inşa etmesidir. Yani akıl ve düşünme ön plandadır. Bu süreçte, öğretmenden beklenen ise öğrenciye rehberlik etmesidir (Demir, 2018, s.30).

Eleştirel düşünme süreçlerini içeren bilişsel öğrenme stillerinin temel alındığı bu yaklaşımda; öğretmenin değerleri kendisi ifade etmeden öğrencilerin bulması önemlidir. Öğretmenler uygulama sırasında zamanı iyi kullanmalı, küçük gruplar halinde tüm öğrencileri sürece dahil etmelidir. Bu kapsamda sosyal olaylar, güncel haberler, bilimsel raporlar vb. çalışmalara yer verilebilir. Önemli olan öğrencilerin bilimsel problem çözme yöntemini sosyal olaylar üzerinde uygulayabilmeleridir (Köylü, 2016, s.92).

2.2.2.4. Ahlaki İkilem Yaklaşımı ve Adil Topluluk Okulları

Akbaş (2004)'a göre bu yaklaşımda öğretmen rehberliğinde zıtlıklar temele alınarak çıkmazlarla ahlaki olguların ortaya çıkması amaçlanır. Öğretmen tarafından öğrencilere ahlaki olguların güçlü olduğu iki hikâye verilir. Bu iki hikâyenin çıkmazları ve değerleri belirlenir, daha sonra bir soru etrafında ahlaki sorgulama başlar. Öğrencilerin ikilem arasında kalarak ahlaki yargılarının ortaya çıkarılması hedeflenir. Ortaya çıkan bu yargılar üzerinde değerlendirmeler yapılır ama öğretmen değer yargılarını değiştirmeye çalışmaz. Ahlaki sorgulamaya devam edilir ve hikâyede tartışılarak ön plana çıkan değerlerin benimsenip benimsenmemesi öğrencinin inisiyatifindedir. Asıl amaçlanan bu ahlaki çözümlemelerde varılan sonuca neden ulaşıldığıdır (s.25).

Çileli (1986)' ye göre Adil Topluluk Okulları, Kohlberg'in gelişim kuramına dayanır ve geleneksel eğitim yöntemlerinden çok farklıdır. Bu ahlak eğitimi anlayışında temel değerleri irdelemek, toplumsal etkileşimi sağlamak, mantıksal çözümleme ve akıl yürütmeyi destekleyerek, demokratik bir ortamda rol almayı sağlamak esastır. Bu yaklaşımda düşünme ve muhakeme yapabilme gücünün kazanılması önemlidir. Öğretmenin değer yargısı uyulması gereken tek ölçüt olmak yerine, farklı görüşlerden biri olarak sunulacaktır. Bu eğitim sürecinde öğrencilerin, bazı ahlaki yargıların diğerlerinden daha yeterli olduğu gerçeğine, farklı yargı nedenlerini incelemeleri sonucu kendi akıl yürütmeleriyle ulaşmaları söz konusudur. Bu yaklaşımda okulda karar alma süreçlerinde öğrencilerin katılımını sağlamak önemlidir.

2.2.2.5. Örtük Program

Son yıllarda örtük program kapsamındaki uygulamaların değerler eğitimindeki önemi çokça vurgulanmaktadır. Genel anlamda örtük program, resmi programda belirtilen amaç ve faaliyetlerin dışında, öğrenme-öğretme süreci içerisinde ortaya çıkan bilgi, fikir ve uygulamalar sonucu öğrencilerin ulaştıkları niteliklerdir. (Yüksel, 2002, 32).

Tezcan (2005)'a göre, okullarda öğrencilere doğudan veya dolaylı yollarla birçok mesaj sunulmaktadır. Örtük program bu mesajların yazılı ve planlı olmayan kısmını içermektedir.

Yazılı olmayan bu örtük programın öğrencilerin toplumun tutum ve değerlerini öğrenerek içselleştirmesinde önemli rolü olduğu söylenebilir (s.185).

Yüksel (2004)'e göre değerler tüm eğitim etkinlikleri esnasında, ders saatleri dışında, okul koridorlarında, arkadaşlarla sosyal ilişkiler esnasında da kazanılmaktadır. Değerlerin kazanım sürecinde örtük programın etkili olabilmesi için, öğretmen ve okul yöneticilerinin bu sürecin farkında olması gerekmektedir. Örtük programı savunan bilim insanları, öğrencilerin değerlerin az bir kısmını resmi programla öğrendiklerini ileri sürerler. Bu nedenle de değerlerin kazanımından bağımsız bir ders ya da konu şeklinde verilmesi sürecine karşı çıkmakta, değer eğitiminde örtük programın daha etkili olduğunu düşünmektedirler.

2.2.2.6. Karakter Eğitimi

Karakter eğitiminin amacı yetişen yeni nesle örtük veya açık program yoluyla temel insani değerleri kazandırma, davranışa dönüştürme ve bu değerlerle ilgili farkındalık oluşturmaktır. Bir okulun karakter gelişimini teşvik etmesi için liderlik ve mesleki iş birliğine yer vermesi, okul ve sosyal çevre arasında bir ilişki kurması gerekir. Karakter eğitimi müfredattan ayrı düşünülmemeli; akademik konularla bağlantılı olmasının yanında sosyal aktiviteleri de kapsamalıdır. Öğrencilere içinde buldukları okul ortamına katkı sağlayacak aktiviteler vasıtasıyla karakter eğitimi verilmelidir (Gündüz, 2015, s.20).

Karakter eğitimi; farklı yöntemlerle farklı soruların geliştirildiği ve eleştirel olmayı gerektiren, tüm akademik konuları kapsayan etkinlikler içerir. Burrett ve Rusnak (1993) bu konuda düşünme, hissetme ve eylemde bulunma kavramlarının birleşiminden oluşan bütüncül bir yaklaşım öne sürmektedir. Bu yaklaşımın uygulanması için ilkeler şu şekildedir:

- Karakter eğitimi sadece bir ders konusu olarak görülmeyip, tüm derslerin içeriğindeki konu alanlarıyla ilişkilendirilmeli; yani planlanan etkinliklerin içerisinde yer verilmelidir.
- Karakter eğitimi sadece bilişsel düzeyde değil, öğrencilerin uygulama gerçekleştirebileceği şekilde olmalıdır.

- Karakter eğitiminde okul ortamı önemli olduğundan, rol model olunması önem taşımaktadır.
- Okul, karakter eğitimi uygulamalarını misyonunun bir parçası olarak görmelidir.
- Karakter eğitiminde öğretmenler mümkün olduğunca programla kısıtlanmamalıdır.
- Karakter eğitimi, okulun yanında karakter gelişimini etkileyen tüm değişkenleri kapsamalıdır (s.17).

2.3. İlkokulda Değer Eğitimi

Eğitim süreci, ailede başlayan ve bireyin çevresindeki değişkenlerden etkilenecek hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu sürecin en önemli aşamalarında biri aile ise diğeri ise okuldur. Okul, eğitim sürecinin en önemli basamağı olarak bireylerin toplumsallaşmasında ve sosyalleşmesinde önemli yere sahiptir. Okullar toplumsal kültür ve değerlerin korunması ve sürdürülmesinin yanında yeni değerlerin oluşturulmasında da çok etkilidir (Kalın, 2017, s.30). Eğitim bir toplumun değer sistemini bireylere iletmede önemli rol oynar. İyi birer vatandaş yetiştirmede, bireylere toplumun temel kültürünü kazandırmada okullar etkili bir kurum işlevi görmektedir. Okullarda örtük veya planlı bir biçimde yürütülen değer eğitimi, değerlerin yeni nesillere aktarımına yardımcı olur (Bayır, Köse ve Deveci, 2016, s.319).

Zbar of Zbar, Brown ve Bereznicki (2003)'e göre örgün eğitim kurumlarında yapılan değer eğitimi, doğrudan veya dolaylı olarak öğrencilerin değerlere bakış açısını ve değere yönelik bilgisini geliştiren, öğrencilere belli değerler ölçüsünde davranmalarını sağlamak için gerekli becerileri kazandıran okul temelli bir faaliyettir.

Okullar eğitim için vazgeçilemez ve yeri doldurulamaz kurumlardır. Hem planlı programlı olarak eğitim öğretim faaliyetleri burada gerçekleşir, hem de yetişmekte olan nesle burada toplumun ortak değerleri verilmeye çalışılır. Okullarda akademik bilgiye yer verilmesinin yanı sıra bireylerin duyuşsal davranışları da önemsenmekte, bireyin bir bütün olarak tüm yönleriyle gelişimi sağlanmaya çalışılmaktadır. Okullardaki değer eğitiminin önemli amaçlarından biri öğrencilerin sağlıklı ve tutarlı bir kişiliğe sahip olmasını sağlamaktır. Bir

diğer amacı ise bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda gerekli bilgi, beceri, değer ve davranışları kazanmalarını sağlamaktır. Çünkü toplum için yararlı olan insan, bilgisini olumlu yönde kullanan, yapıcı ve üretken olan insandır (Aydın ve Gürler, 2014, s.49-51).

Okul dönemleri içerisinde ilkokul, bireyin yeni bir sosyal çevrede yeni sosyal ilişkiler kurarak kendi benliğini oluşturmaya başladığı dönemdir. Bu dönemde birey okuma, yazma, dinleme gibi sonraki hayatında temel olarak kullanacağı akademik bilgi ve becerileri öğrenmenin yanında başkalarıyla iletişim kurma yollarını, toplum kurallarını ve ahlak değerlerini de burada kazanmaktadır. Bunun sonucu olarak ilkokul çağında kazanılanlar daha yaygın, etkili ve kalıcı olmaktadır. Bu dönem, kültürel devamlılığın sağlanması, demokratik ve sağlıklı toplum yapısının oluşması ve hayat boyu devam edecek öğrenme temelinin oluşturması sebebiyle büyük öneme sahiptir (Köylü, 2016, s.141).

Ülkemizde değer eğitimine yönelik hedefler, 1926'dan bu yana öğretim programları kapsamında yer alsa da 1998, 2005 ve 2017 yıllarındaki program çalışmalarıyla daha planlı ve değerlendirilebilir hale getirilmiştir (Tay ve Ünlü, 2014, s.288-321).

2010 yılında gerçekleştirilen 18. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlarda; değer eğitiminde kullanılacak yaklaşımlar, değer eğitimiyle ilgili iş birliği yapılacak kurumlar, değer eğitiminin nerede nasıl verileceği, hangi dönemlerde verilmesi gerektiği ile ilgili kararlar alınmıştır. Değer eğitimiyle ilgili farkındalık sağlanması, somut uygulamalar adına yapılabilecek çalışmalar, öğretmenlerin kullanabileceği ortak program ve materyaller gibi birçok hususta kararlar alınmıştır (Kaplan, 2014, s.19).

2017 yılında güncellen ve 2018 yılındaki son değişikliklerle günümüzde kullanılan öğretim programları incelendiğinde; tüm derslerin girişinde "Değerlerimiz" başlığına yer verildiği görülmektedir. Değer eğitiminin öğretim programına girmesiyle okullar ve uygulanan programlar öğrencilerin değer sistemlerinin gelişiminde önemli rol oynayacaktır. Okuldaki etkinlikler, doğrudan veya örtük olarak öğrencilerin değerlere ilişkin bilgi ve kavrayışlarını artıracak ve toplumun bir üyesi olarak çocukların değerleri davranışa dönüştürmeleri için gereken becerileri geliştirmelerine yardımcı olacaktır. 2018 öğretim programında değerler

ve değer eğitimi tüm dersler için programların ana odağını oluşturmuştur. Mill, manevi ve evrensel değerler on ana başlık altında toplanmış, bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar belirlenmiştir. Buna göre ğretim programlarında öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik şeklinde sıralanabilir (MEB, 2017, s.7-8). Değer eğitimi ayrı bir ünite veya konu alanı içerisinde yer almadan tüm sürece yayılarak uygulama kısmı öğretmene bırakılmıştır. Programın uygulaması sırasında tüm kazanımların değerlerle eşleştirilerek örtük program anlayışıyla hareket edilmesi önerilmektedir (MEB, 2018a).

- İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları arasında şu ifadeler yer almaktadır: “Bireylerin vatanını ve milletini seven, sorumluluklarını yerine getiren, birer vatandaş olarak yetişmeleri, ağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri, evre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları, millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimsemeleri, ülkesini ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri”. Bunların yanı sıra sosyal bilgiler dersinde yer verilecek 18 adet değer ayrıca sıralanmıştır. Sosyal bilgiler dersi ğretim programında değer ve beceriler kazanımlarla bire bir ilişkilendirilmiştir (MEB, 2018b).
- İlkokul hayat bilgisi dersi ğretim programına özgü olarak dersin özel amaçları arasında yer alan ifadelerden bazıları şoyledir: “Bireyin aile ve toplumun temel değerlerine sahip olması, millî, manevi ve insani değerleri davranışsal hâle getirmesi, kişisel bakım becerilerini geliştirmesi, sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinmesi, ülkesini sevip, tarihî ve kültürel değerlerini yaşatmaya istekli olması, doğaya ve çevreye karşı duyarlı olması” (MEB, 2018c).
- İlkokul ve ortaokul matematik dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları doğrultusunda bireyin matematiğin insanlığın ortak bir değeri olduğunun bilincinde olarak matematiğe değer vermesinin yer aldığı görülmektedir. Ders işlenişinde matematik dersi arasında yeri geldikçe değerlerle ilişkilendirmeler yapılması önerilmektedir. Bununla ilgili örnek olarak gerek günlük hayatta karşılaşılan gerekse

hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi içinde yer bulan ekmek israfı, geri dönüşüm, sağlıklı ve planlı hayat, vergi bilinci, sosyal güvenlik hak ve yükümlülükleri gibi konular verilmiştir (MEB, 2018d).

- İlkokul ve ortaokul Türkçe dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları arasında şu ifadeler yer almaktadır: “Bireylerin okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması, millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi” (MEB, 2018e).
- İlkokul beden eğitimi ve oyun dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları doğrultusunda şu ifadeler yer almaktadır: “Bireylerin kültürümüze ve başka kültürlere ait geleneksel oyunlar ile dansları tanınmasının, bayramlarda törenlere isteyerek katılmasının iletişim becerileri, iş birliği, adil oyun, sosyal sorumluluk, liderlik, doğaya duyarlılık ve farklılıklara saygı özelliklerini geliştirmesinin sağlanması” (MEB, 2018f).
- İlkokul trafik güvenliği dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları şu şekildedir: “Bireylerin trafikle ilgili olumlu değer yargısı oluşturmaları, trafik kuralları konusunda duyarlılık geliştirmeleri, trafik güvenliği bilinci oluşturmaları, trafikte diğer bireylere saygı göstererek “ben” yerine “biz” bilincini geliştirmeleri”. Aynı zamanda bu dersle ilişkilendirilebilecek değerlere de yer verilmiş, 8 değer konularla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2018g).
- İlkokul ve ortaokul müzik dersi programına özgü olarak bu dersin özel amaçları arasında; “bireylerin müzik yoluyla sevgi, paylaşım ve sorumluluk duygularını geliştirmek” yer almaktadır (MEB, 2018h).
- İlkokul ve ortaokul fen bilimleri dersi öğretim programına özgü olarak bu dersin özel amaçları şu şekildedir: “Bireylerin toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara yönelik sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek, doğada ve yakın çevresinde meydana gelen olaylara ilişkin merak uyandırarak tutum geliştirmek, evrensel ahlak değerleri, millî ve kültürel değerler ile bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlamak” (MEB, 2018a).

2.4. Fen Bilimleri ve Fen Eğitimi

Fen bilimleri, fen eğitimi ve önemi, ilkokul fen bilimleri programı başlıklarından oluşmaktadır.

2.4.1. Fen Bilimleri

Fen bilimleri gözlenen doğayı ve doğa olaylarını sistemli olarak inceleyerek gözlenmemiş olaylar hakkında tahmin etme gayretleridir. Doğada her olay, fenin konusu içine girdiği için fen yaşamın önemli bir parçasıdır. Fen bilimleri; olgular, kavramlar ve genellemeler, ilkeler, kuramlar ve doğa yasalarından oluşmaktadır. Olgular, doğal olayların ve varlıkların bütününe kapsar. Kavramlar; benzer ilişkileri içeren olay, düşünce veya gözlemler sonucunda varılan genellemelerdir. İlkeler, kavramlar arası ilişkiler sonucu varılan genellemeleri kapsar. Doğa kanunları, denenmiş ve doğruluğu kanıtlanmış ilkeleri kapsar. Kuramlar ise; ilke veya kanunların bir olayı açıklamaya yetmediği durumlarda ortaya çıkar (Aydoğdu ve Kesercioğlu, 2005, s.2).

Fen, bilimin bir alt dalıdır. Fen; fizik, kimya ve biyoloji disiplinlerini kapsayan, fiziksel ve biyolojik dünyayı açıklamaya çalışan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra bilimin özellikleri, fenin özelliklerini kapsayıcıdır (Çepni, 2011, s. 4).

Şengül (2006), fenin, sadece üzerinde yaşadığımız dünya ile ilgili bilgilerin toplamı değil aynı zamanda mantıksal düşünmeyi ve sürekli sorgulama yapmayı merkezine alan bir araştırma ve düşünme yolu olduğunu belirtmiştir (s.18).

Fen, fiziksel ve biyolojik dünyayı tanımlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilimdir. Bilimsel çalışmalar sonucunda süreklilik içinde organize, test edilebilir, objektif ve tutarlı bir bilgi bütünü oluşturulur. Öte yandan fen, sadece dünyayla ilgili gerçeklerin bir toplamı değil, deneysel ölçütleri, mantıksal düşünmeyi ve sürekli sorgulamayı temel alan bir araştırma ve düşünme yoludur. Gözlem, hipotez, veri toplama, verileri yorumlama ve bulguları sunma gibi bilimsel süreç becerilerini içerir. Hayal gücü, yaratıcılık, yeni düşüncelere açıklık,

tarafsızlık son derece önemlidir. Fen; sabit ve kesin bir bilgiler bütünü değil, yeni delillere ulaşıldıkça sürekli gelişen bir yapıdadır (MEB, 2005, s.7).

Fen, bilimsel düşünme ve bu bilimsel düşünmeyi uygulama işidir. İnsan, eğer öğrendiği bilgileri günlük hayatında uyguluyorsa bilgi anlamlı olur (Topsakal, 2006, s.3).

2.4.2. Fen Eğitimi ve Önemi

Dünyada gün geçtikçe teknoloji ilerlemekte, bilgi artmakta ve yeni buluşlar olmaktadır. Bu gelişmelerden faydalanıp takip edebilmek için önce bilgiye erişebilmek ve anlamak gerekir. Şüphesiz Dünya’da yaşanan gelişimler tüm toplumları yakından ilgilendirmektedir. Bir millet, bilim ve fende ne kadar ileri giderse ekonomik ve sosyal açıdan o kadar refaha ulaşır. Bu nedenle çağımız artık bilim çağı olarak da adlandırılmaktadır. Her toplum geleceği için fene önem vermek zorundadır. Bunun için nitelikli bir fen eğitimi şarttır (Akgün, 2001, s.7-8). Fen bilgisi öğrenmekle insanlar; çevrelerinde meydana gelen olayları doğru algılayabilir, olabilecek olaylar hakkında önceden tahminler yapabilir, yaşamı daha kolay hale getirebilirler. Olaylara analitik yaklaşım, doğru neden sonuç ilişkileri kurabilirler (Temizyürek, 2003, s.20). Fen; dünya, uzay, insan vücudunun işleyişi gibi birçok konudaki anlayışlarımızı büyük ölçüde, değiştirip genişletmiştir. Öğrencilerin fen bilimlerini bu geniş bağlamda görmeleri ve bunun bir sonucunda fen bilimleri ile ilgili bilgilerini günlük yaşamda karşılaştıkları olaylarla ilişkilendirmeyi öğrenmeleri önemlidir (Ay, 2017, s.10).

Soylu (2004)’ya göre fen, çocukların yaşamını zenginleştiren ve onları geleceğe hazırlayan bir etkinliktir. Her insanda doğuştan gelen; keşfetme merakı vardır ve sahip olduğu bu merak onu bir şeyler öğrenmek için güdüler. Öğretme ve öğrenmede işte bu meraktan yararlanılması önemlidir. Merak sayesinde insanlar, doğadaki olayları inceleme ve bu incelemeleri sonucu elde ettikleri bilgilerden yola çıkarak temel kanunları ortaya çıkarma becerisine sahip olurlar. Fen sayesinde, gözlemler yapılarak yeni kavramların ortaya çıkması sağlanır. Elde edilen bilgiler bilim insanlarını yeni araştırmalar yapmaya sevk eder.

Fen bilimleri dersi, çocukların fen bilimleri alanındaki kavramlarla yeni tanışmaya başladığı basamak olmasından dolayı önemli bir yere sahiptir. İlkokulda başlayan bu sürecin

çocukların ileriki yıllarda fen bilimlerine olan tutumunu, ilgisini, hazırbulunuşluğunu da etkileyeceği söylenebilir (Arıcı, 2018, s.6).

Küçük yaşlarda bireylerin çevresinde gelişen olaylara daha meraklı olması, fen eğitimini çocuklarda daha önemli hale getirmektedir. Çevresindeki olayları merak eden bir çocuğa rehberlik edilip, sorularının cevaplarını nasıl bulacağı öğretilmezse çocuktaki merak duygusu zamanla körelecektir. Bu nedenle fen öğretiminin niteliği ve bu alanda yapılan uygulamalar, kullanılan yöntem ve teknikler, programlar oldukça önemlidir (Bozan, 2018, s.7). Fen bilimleri dersi bilimsel çalışmalara yönelik olduğu için; bu derste kullanılan yöntem ve teknikler de bu yönde şekillenmektedir. Gezi ve gözlem yöntemi, deney tekniği ve laboratuvar yöntemi, inceleme ve araştırma yöntemi, tartışma yöntemi, proje yöntemi, problem çözme yöntemi, işbirlikli öğrenme modelleri yöntemi, soru cevap yöntemi fen bilimleri dersinde kullanılması önerilen yöntemler arasındadır (Topsakal, 2006, s.7).

Fen dersleriyle öğrencilere; yaşadıkları çevre, doğal çevrede gerçekleşen olaylar ve sürekli değişim içinde olan bilimsel gelişmelere ilişkili kavram, olgu ve ilkelerin yanında, bilimsel yöntem, teknik ve beceriler, olumlu tutum ve davranışlar da kazandırılmaya çalışılır. Fen eğitimi planlanırken; doğa, çevre, bilim, bilgi gibi kavramlar dikkate alınmalıdır. Eğitimin planlayıcı ve uygulayıcısı konumundaki öğretmen fen eğitimi ile bilim arasındaki etkileşimin farkında olmalıdır (Bilir, 2019, s.18).

Fen bilimleri dersine yönelik öğrencilerin meraklarının kaybolmaması ve öğrencilerin olumlu tutum geliştirmelerinin sağlanması konusunda öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir (Çelik, 2010, s.2).

2.4.3. İlkokul Fen Bilimleri Programı

Dünyada yaşanan bilimsel, ekonomik, teknolojik gelişmeler ışığında ülkemizde de fen bilimleri programlarında zaman içinde değişimlere gidilmiş; 2005 yılından itibaren fen bilimleri programının vizyonunda öğrencilerin fen okuryazarı bireyler olarak yetişmesi ibaresi yer almıştır (MEB, 2005). Fen okuryazarlığı; bireylerin, araştırma, sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar alma becerilerini geliştirmeleri, yaşam boyu

öğrenen bireyler olmaları, çevreleri hakkında merak duygularını sürdürmeleri için gerekli fenle ilgili bilgi, beceri, tutum, değer ve anlayışların toplamıdır (Topsakal, 2005, s.1).

Fen okuryazarı olan birey;

- Gelişen ve değişen toplumda gerekli kavram ve olguları anlayabilecek bilgiye sahiptir.
- Günlük yaşamdan merak sonucu doğan sorunlara ilişkin sorgulamalar yapar.
- Doğa olaylarını önceden tahmin etme ve açıklama etkinliklerinde bulunabilir.
- Bilimsel bilginin kalitesi hakkında karar verebilir (Aydoğdu ve Kesercioğlu, 2005, s.2).

Fen ve teknoloji okuryazarlığının yedi boyutu vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Fen bilimleri ve teknolojinin doğası
- Anahtar fen kavramları
- Bilimsel Süreç Becerileri
- Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre ilişkileri
- Bilimsel ve teknik psikomotor beceriler
- Bilimin özünü oluşturan değerler
- Fene ilişkin tutum ve değerler (MEB, 2005, s.5).

Fen ve teknoloji okuryazarlığının genel ilkesine göre herkese fen okuryazarlığı düzeyinde eğitim verilmesine ihtiyaç vardır. Fen eğitimi vatandaşlık için gereklidir ve herkesi basit anlamda da olsa fenci yapma amacı yoktur. Bu anlayışla fen eğitiminde, bireylerin zihinsel, kişisel, sosyal becerilerinin gelişmesi hedeflenir. Öğrenilen bilgiler, sosyal konularda doğru karar vermeye ve diğer insanlarla çalışabilme yeteneklerinin gelişmesine katkı sağlar. Aynı zamanda fen eğitimi çocuklar için ilgi çekici ve eğlenceli olabilmektedir (Küçükahmet, 2001, s.18).

2005 yılında fen programında yapılan temel değişikliklerin ardından 2013 yılında fen bilimleri programında bir kısım değişiklikler yapılmış, bu değişiklikler için gelişmiş ülkelerin programları araştırılmış, uluslararası fen eğitimi çalışmaları takip edilmiştir. Ülke

koşulları da göz önüne alınarak araştıran, aktif katılan ve kalıcı öğrenen bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Bu becerileri kazanan öğrenciler kendi dünyalarını daha iyi anlamış olurlar ve günlük yaşam sorunlarını çözerken fen bilimlerine ait bilgileri kullanırlar (Türkmen, 2019, s.12).

2013 yılında güncellenen fen bilimleri dersi programı kapsamında fen bilimleri dersi 3. sınıftan itibaren okutulmaya başlanmıştır. 2013 fen bilimleri öğretim programında, tüm öğrencilerin fen okuryazarı olması vizyonunun gerçekleştirilebilmesi için bilgi içeren konu alanlarının yanı sıra beceri, duyuş, Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ) öğrenme alanları belirlenmiştir. Kazanımlar, bilimsel bilginin; beceri, duyuş ve günlük yaşamla olan ilişkisi dikkate alınarak tasarlanmıştır. Sonuç olarak fen bilimleri konu alanları, sadece kavram ve ilkeleri değil, öğrencilere kazandırılması gereken beceri, duyuş ve FTTÇ ilişkilerini de içermektedir. Burada duyuş öğrenme alanı içerisinde fen bilimleri ile ilgili tutum, motivasyon, değer, sorumluluklara yer verilmiştir (MEB, 2013).

Program incelendiğinde fen bilimleri dersinde değer eğitimiyle ilgili olarak kazanım değer ilişkilendirilmesi yapılmadığı, hangi değerlerin verilebileceğine yönelik bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir.

2018 yılında yeniden güncelleştirme yapılan fen bilimleri öğretim programının giriş bölümünde tüm ilkökul programlarının genel amaçlarında temel yetkinlikler ve değerler yer almaktadır. Konu alanları dünya ve evren, canlılar ve yaşam, fiziksel olaylar, madde ve doğası şeklinde sıralanmıştır. Burada diğer programdan farklı olarak alana özgü 3 temel beceriye yer verilmiştir. Bunlar; bilimsel süreç becerileri, yaşam becerileri (analitik düşünme, karar verme, yaratıcı düşünme, girişimcilik, iletişim, takım çalışması), mühendislik ve tasarım (yenilikçi düşünme) becerileridir. Bunun yanı sıra programa fen, mühendislik ve girişimcilik uygulamaları bölümü eklenmiştir. Bu kapsamda öğrencilerden ünitelerde ele alınan konularla ilgili günlük hayattan bir problemi tanımlayarak çözmeleri beklenir. Ölçme değerlendirme yaklaşımlarının sürece dönük ve bireyleri kendi içinde değerlendirecek şekilde olması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018a).

Programda fen bilimleri dersinin özel amaçları şu şekilde belirtilmektedir:

- Astronomi, biyoloji, fizik, kimya, yer ve çevre bilimleri ile fen ve mühendislik uygulamaları hakkında temel bilgiler kazandırmak,
- Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerileri ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip bu alanlarda karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek,
- Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek,
- Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmeye fen bilimlerine ilişkin bilgi ve bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak,
- Fen bilimleri ile ilgili kariyer bilinci ve girişimcilik becerilerini geliştirmek,
- Bilim insanları bilimsel bilginin nasıl oluşturulduğunu, oluşturulan bu bilginin geçtiği süreçleri ve yeni araştırmalarda nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak,
- Doğada ve yakın çevresinde meydana gelen olaylara ilişkin ilgi ve merak uyandırmak, tutum geliştirmek,
- Bilimsel çalışmalarda güvenliğin önemini fark ettirerek güvenli çalışma bilinci oluşturmak,
- Sosyobilimsel konuları kullanarak muhakeme yeteneği, bilimsel düşünme alışkanlıkları ve karar verme becerileri geliştirmek,
- Evrensel ahlak değerleri, millî ve kültürel değerler ile bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlamak (MEB, 2018a).

2.5. İlgili Araştırmalar

İlgili araştırmalara, ulusal literatürde yer alan araştırmalar ve uluslararası literatürde yer alan araştırmalar başlıkları altında yer verilmiştir.

2.5.1. Ulusal Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Otluoğlu (2002), “İlköğretim Okulu Programında Duyuşsal Alan ve Duygu Eğitimi” adlı çalışmasında ilköğretim ders programlarının amaçlarını, duyuşsal alan ve duygu eğitimi bakımından inceleyerek bazı öneriler ortaya koymuştur. Araştırmacı öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin duyuşsal özellikler ve duygu eğitimi yapabilecekleri biçimde gerekli eğitimi almaları gerektiği, ders programlarında duyuşsal özelliklerin ve duyguların öğretilmesine ilişkin örnek işlenişler ile ölçme ve değerlendirme örneklerine yer verilmesi

gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanında her ders için uygulanabilirliği tartışılabilir duyuşsal amaçlar belirlemek yerine; uygulanabilir duyuşsal amaçlar belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Çepni, Bacanak ve Küçük (2003), “Fen eğitiminin amaçlarında değişen değerler: fen-teknoloji-toplum” isimli çalışmada fen okuryazarlığının anlamı, fen okuryazarı bir bireyin özellikleri, fen okuryazarlığının felsefi temeli, fen-teknoloji-toplum-çevre hareketi ve fen-teknoloji-toplum-çevre öğrenme ortamının özellikleri ile fen okuryazarı öğrencilerin yetiştirilmesinde öğretmenin rolü konuları değerler eğitimi kapsamında tartışılmıştır. Bu çalışmaya göre fen-teknoloji-toplum eğitiminin öğrencilere kazandırmaya çalıştığı hedefler arasında yüksek seviyeli düşünme, yüksek zihinsel beceriler, yaratıcılık, ahlaki değerler ve değerlerin açıklanması, evrensel görüş, karar verme ve problem çözme kapasitesi yer almaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin geleceğe yönelik yaklaşımları eğitim programlarının genel amaçlarının belirlenmesinde önemlidir. Bunun yanı sıra bilimsel ve etik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında programın uygulayıcısı olan öğretmenler model konumdadır. Fen-teknoloji-toplum eğitimi öğretmenlerin; saygı, hoşgörü, tarafsızlık, samimiyet, dürüstlük, çalışkanlık, eleştirel düşünme, esnek düşünme, merak, cesaret, ısrarcılık, özveri, gibi değerleri öğrencilere kazandırmada önemli rol oynamaktadır.

Doğanay ve Sarı (2004), ilköğretimdeki öğrencilere temel demokratik değerlerin ne düzeyde kazandırıldığının belirlenmesi ile bu değerlerin kazandırılmasında açık ve örtük programların ne ölçüde etkili olduğunun incelenmesine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın önemli sonuçlarından biri, öğrencilerin temel demokratik değerleri nereden kazandıkları hakkındaki sonuçlardır. Bu çalışmanın sonucunda öğrenciler temel demokratik değerleri en çok evde ailelerinden, daha sonra öğretmenlerinden öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenci görüşlerine göre demokratik değerlerin kazanımında okulun etkisi açık ve örtük olarak hemen hemen eşit düzeydedir. Bu çalışma sonucunda araştırmacılar tarafından öğrenci görüşüne göre bu konunun değerlendirilmesinin yanıltıcı olabileceği ifade edilmiştir.

Akbaş (2008), değer eğitimi akımlarıyla ilgili çalışmasında, geçmişte genel hedeflerle ifade edilen değerlerin, yeni ilköğretim programlarının bir boyutu haline gelmesi nedeniyle değer eğitimi akımlarının yeniden bütünlük halinde incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çerçevede araştırmasında değer gerçekleştirme, karakter eğitimi, vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimi akımlarının tanımları, kapsamaları, öğretim yaklaşımları, öğretmen rolleri ve temel değerlerinden bahsetmiştir. Araştırmada öğrencinin duygu, ahlak ve değer konusundaki bireysel ve sosyal gelişimini kapsayan duyuşsal eğitimin farklı isimlerle yeni ilköğretim programlarında yer bulduğu ifade edilmiştir. Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı'nda "tutum ve değer kazanımları" başlığı altında adalet, dürüstlük, sorumluluk sahibi olma ve özgüven gibi değerlerinin verilmesine vurgu yapmıştır. Ayrıca programda bilginin, kültürel çevreden, adetlerden ve değerlerden bağımsız olmadığı, bunun sonucunda bilişsel alan kazanımlarında olduğu gibi değerlerin öğretiminde de öğrencilerin aktif olması gerektiğini ifade etmiştir. Değer eğitimi akımlarından hangisi temel alınırsa alınsın, öğrencilerin dikkatini ilgili değere çekecek, değer hakkında düşünmesini sağlayacak, kendi değerlerini açığa çıkaracak öğrenme-öğretme etkinliklerine ihtiyaç olduğunu belirtilmiştir. Bu bağlamda öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Can (2008), "Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili yaptıkları uygulamalar" başlıklı çalışmada değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıkları ancak değerler analizi ve ahlaki muhakeme gibi yöntemleri yeterince kullanmadıkları bulunmuştur. Öğretmenler değerler eğitiminde en çok iş birliğine dayalı öğrenme ve yaratıcı drama yöntemlerini kullanmaktadırlar. Öğretmenlerin sorumluluk değeri kadar diğer değerlere de yer vermesi gerektiği, değerlerin kazanılıp kazanılmadığının belirlenebilmesi için aile ve diğer öğretmenlerle görüşmeler yapılması gerektiği, örnek olay ve tartışma gibi öğretim yöntemlerini daha sık kullanması gerektiği bu çalışmadaki öneriler arasında yer almaktadır.

Aladağ (2009) ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanacak olan değer öğretim programının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma ve gösterme düzeyine etkisini

belirlemek amacıyla yaptığı araştırmada ön test – son test kontrol gruplu deneme modelini kullanmış aynı zamanda öğrencilerin velileri ve sınıf öğretmeni ile nitel görüşmeler yapmıştır. Deney grubunda 8 hafta boyunca değer öğretimi yaklaşımlarına uygun şekilde sosyal bilgiler dersi işlenmiştir. Bunun yanı sıra programın uygulanmasından önce ve sonra deney grubu öğrencilerinin velileri ve sınıf öğretmeni ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre uygulanan programın deney grubu öğrencileri üzerinde olumlu bir etki yaptığını görülmüştür. Veliler ve deney grubunun öğretmeniyle yapılan görüşmeler sonucunda, uygulanan programın öğrenciler üzerinde pozitif yönde etki ettiğinin ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bakioğlu ve Tokmak (2009), öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi adlı çalışmalarında, ilköğretim okullarında görevli 40 öğretmenle görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin eğitim süreçleri açısından farklı değer yargılarına sahip olduğu ve bu farklılıkların zaman zaman öğretmenler arasında çatışmalara sebep olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin disiplin ve öğrenci değerlendirme sürecine ilişkin farklı değer yargılarına sahip olmasının öğrenciler üzerinde daha çok olumsuz etkiler yarattığı ise bir diğer sonuçtur.

Fidan (2009), sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşlerine yönelik çalışmasında, 206 sınıf öğretmeniyle çalışmış ve veri toplama aracı olarak Akbaş tarafından geliştirilen değer öğretiminde kullanılan etkinlikler ve değer öğretimine ilişkin görüşler ölçeğini kullanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çoğunluğu, değer öğretimi için en önemli şeyin değerleri yaşamak olduğunu, değer öğretiminin bilgi kadar önemli olduğunu, derslerin yapısının bilgi temelli olduğunu, bireylerin değere verdikleri anlamların farklı olduğunu ve sorunlar yaşandığını, medyanın değer öğretiminde okulun ve öğrenmenin etkisini azalttığını belirtmişlerdir.

Kurtulmuş (2009), ilköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer analizi yaklaşımının etkililiğinin belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma “ön test-son test kontrol gruplu” deneysel desene uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda değerlerin kazandırılması amacıyla değer analizi yaklaşımı uygulanmış ve

deney ve kontrol grubunun “istiklal marşı ve bayrağa saygı”, “dayanışma”, “akademik dürüstlük” ve adil olma değeri son test puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma sonucunda değerlerin kazandırılmasında geleneksel değer öğretimi yerine değer analizi yaklaşımının kullanılması; programdaki diğer değerleri de kapsayacak şekilde farklı değer kazandırma yaklaşımlarının etkilerinin belirlenmesi amacıyla çalışmaların yapılması önerilmiştir.

Tüysüz ve Aydın (2009), ilköğretim fen ve teknoloji dersi öğretmenlerinin yeni fen ve teknoloji programına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada İzmir’de bulunan 312 fen ve teknoloji öğretmenine likert tipi ölçek uygulanmışlardır. Araştırmada öğretmenlerin çoğunluğu programın öğrenci seviyesinde olduğunu, öğrenci gelişim düzeyini dikkate aldığını, programın öğrenci merkezli hazırlandığını, öğrencilerin bilgileri keşfetmesine imkân sağladığını ve grup çalışması için uygun olduğunu belirtmişlerdir. Fakat öğretmenler programın kalabalık sınıflarda uygulanmasının oldukça zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Balcı ve Yelken (2010), ilköğretim okulu öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamları betimlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, Mersin merkez ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 214 sınıf ve branş öğretmeninden “Kendi düşüncelerinize göre değer nedir?” sorusunu yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Elde edilen veriler sonucu yapılan içerik analizine göre, “ölçüt olarak değer”, “birey ve toplum ilişkilerini düzenleyen unsur olarak değer”, “davranışlar bütünü olarak değer”, “maddi ve manevi unsurlar olarak değer”, “kurallar bütünü olarak değer”, “nitelik olarak değer” ve “değer eğitiminin işlevleri” olarak adlandırılan 7 temaya ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin değer kavramına ilişkin yaptıkları açıklamaların önemli bir kısmını değerın toplumsal yaşamdaki yeri ve değerın bireyin toplumsallaşması ve kişilik gelişimindeki rolüne yapılan vurgular oluşturmaktadır.

Çeken ve Ayas (2010), eğitim ve öğretimde disiplinlerarasılığın önemine dikkat çekerek “İlköğretim Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Oran ve Orantı” adlı çalışmayı yapmışlardır. Bu çalışmada ilköğretim Fen ve Teknoloji, Sosyal Bilgiler ve

Matematik derslerinin oran-orantı kavramları ile ilişkili kazanımları belirlenerek bu kazanımlar, içerik ve programlardaki zamanlaması bakımından karşılaştırılmış ve kazanımların ve ünitelerin zamanlamasında programın hazırlanma sürecinde yeterli eşgüdümün sağlanamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmadaki öneriler incelendiğinde fen eğitiminin içeriğinin diğer disiplinler ve en önemlisi güncel yaşam ile ilişkisinin etkili olarak ortaya konulması gerektiği ifade edilmiştir. Fen öğretiminde entegrasyon ile yeni edinilen bilgilerin başka alanlarda kullanılmaları sonucu ham madde olmaktan çıkarak işlevsel hale geldiği belirtilmiştir. Fen ve teknoloji, sosyal bilgiler ve matematik derslerinde eş zamanlı olarak benzer kavramlar üzerinde durulmasının öğrencilerin gelişmesi, eğitim öğretim çalışmalarının etkinliği ve verimliliğinin artması bakımından önemli olduğu belirtilmiştir.

Kunduroğlu (2010), “4. Sınıf Fen ve Teknoloji Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının Etkililiği” isimli çalışmasında değerler eğitimi programının uygulama sürecine katılan öğrencilerin, bu sürece katılmayan öğrencilere göre, programda belirlenen değerlere ilişkin kazanım düzeyleri incelenmiştir. Hazırlanan programda yer alacak değerler açık fikirli olmak, önyargısız olmak ve bilimsel olmak şeklinde belirlenmiştir. Program tasarımında, değer analizi ve Kohlberg’in ahlaki ikilem yaklaşımı temel alınmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular; öğrencilerin, verilen eğitimin programda yer alan değerlere ilişkin kazanımlara sahip olma düzeylerinin anlamlı bir şekilde artmasını sağladığını göstermektedir. Deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre değerlere ilişkin ikilem durumları formunun ön test ve son test ortalamalarındaki fark, deney grubu lehine anlamlıdır. Formun alt boyutları olan açık fikirli olmak, önyargısız olmak ve bilimsel olmak değerleri ile ilgili ortalamalar karşılaştırıldığında sonuçlar deney grubunun lehine anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Memiş ve Gedik (2010), sınıf öğretmenlerinin değer yönelimlerinin tespiti için tarama modelinde bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Elde edilen sonuçlardan birine göre; sınıf öğretmenleri en çok evrensellik değerine önem vermektedir. Bu değeri sırasıyla güvenlik, öz yönelim, yardımseverlik, uyma, geleneksellik, yaşamdan haz alma, başarı, uyarılım

değerleri takip etmektedir. Bunun yanı sıra sınıf öğretmenleri en az güç değerine önem vermektedir.

Altunay ve Yalçınkaya (2011), öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerini saptamak ve bu görüşlerin bazı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada betimsel tarama ile 514 öğretmen adayı ile çalışılmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; öğretmen adaylarının geleneksel, evrensel ve hedonistik değer alanlarına yüksek düzeyde önem verdikleri görülmüştür. Değer alanlarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri “çok önemli” düzeyindedir. Bunun yanında öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, mezun oldukları lise türü ve katıldıkları sosyal etkinlik sayısına göre değer alanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Kadın öğretmen adaylarının tüm değer alanlarına daha fazla önem verdiği bulunmuştur. 21-22 yaş ve 23 yaş ve üstü öğretmen adaylarının geleneksel değerleri, 18-20 yaş grubundaki öğretmen adaylarına göre daha önemli buldukları belirlenmiştir. Genel lise mezunu olan öğretmen adaylarının hem geleneksel değerleri hem de hedonistik değerleri, öğretmen lisesi mezunu olan öğretmen adaylarına göre daha önemli buldukları belirlenmiştir. Bir (1) sosyal etkinliğe katılan öğretmen adaylarına göre, Dört (4) ve üstü sosyal etkinliğe katılan öğretmen adaylarının evrensel ve hedonistik değerler alt ölçeklerindeki değerleri daha önemli buldukları belirlenmiştir.

Yalar ve Yelken (2011), “Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi ile İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi” adlı bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırma için Diyarbakır’da görev yapan 50 sınıf öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmenlerin değer eğitiminin daha yararlı hale gelmesinde ailenin önemli bir rol üstlendiğine, ailenin öğretmenle iş birliği yapmasına ve öğretmenler için hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesinin gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra, “görsel-işitsel yeterlik”, “toplumsal yaşamdan örnekler” ve “öğrencilerin katılımını teşvik edici etkinlikler” öğretmenler tarafından değer eğitimi ile ilgili hazırlanacak bir materyalde önceliği olan öğeler olarak tercih edilmiştir.

Yazar (2012), öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi lisans programlarının son sınıfında öğrenim gören 32 öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerini yansıtmak için doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının yaşamlarına yön veren başlıca değerlerin manevi değerler olduğu, bunu ekonomik ve dini değerlerin takip ettiği görülmektedir. Ayrıca öğretmen adayları, değerlerin kazanılmasında ailenin önemli bir rolü olduğunu ve değerlerin kazandırılması konusunda ailelerin eğitilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Başcı (2012), beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amacıyla tarama modelinde nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı bir araştırma gerçekleştirmiş, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurmuştur. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; değer eğitiminde davranışlarla örnek olma, drama, değer içeren hikâyeler anlatma, değeri içeren güzel sözlerden yararlanarak tartışma ortamı oluşturma en çok kullanılan etkinliklerdir. Değer eğitiminde en çok başvurulan araç gereçler ise; yazı tahtası, bilgisayar ve yazılı materyaller, gazete kupürleri ve dergilerdir. Değer eğitiminde en çok kullanılan ölçme değerlendirme yöntemleri; gözlem, aile ile görüşmeler ve sözlü anlatım çalışmalarıdır. Sorumluluk, estetik ve çalışkanlık değerlerinin en çok zorlanılan değerler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin değeri toplum düzenini sağlayan ve toplum tarafından onaylanmış davranış kalıpları, ahlaki kalıplar, gelenek, örf-adet ve kültürel özellikler olarak tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlere göre öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değerler dürüstlük, saygı, sorumluluk değerleri olmuştur. Öğretmenler, öğrencilerin değerleri kazanmadaki sorunların en çok aileden kaynaklandığını düşünmektedirler. Bu konuda öğretmenlere düşen görevler model olma, öğrenme-öğretme sürecini yönetme ve aile ile iş birliği olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerce dramanın en çok tercih edilen etkinlik olduğu, değer eğitimini ölçmede gözlemlerin yapıldığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin çoğu değer eğitimi açısından programı yetersiz bulmuşlardır. Öğretiminde en çok zorlanılan değer sorumluluk değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler etkili değer eğitimi için hizmet içi seminerlerinin

verilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve değer eğitiminin ayrı bir ders olması yönünde önerilerde bulunmuştur.

Bulut (2012), Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimlerini belirlemek amacıyla tarama modelinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin önemli gördükleri değerleri tespit etmek için onlara açık uçlu sorular sorulmuştur. En fazla tercih edilen 10 değer arasında anlamlı bir hayat, iç uyum, kendine saygısı olma, ulusal güvenlik, gerçek arkadaşlık, dünyevi işlerden el ayak çekmek, sağlıklı olmak, ana-baba ve yaşlılara değer vermek, dürüst olmak ve aile güvenliği yer almaktadır.

Oğuz (2012), öğretmen adaylarının değerler ve değer eğitimi ilişkin görüşlerine yönelik yaptığı çalışmada hem nicel hem nitel yöntem kullanarak eğitim fakültesinin beş farklı bölümünde eğitim görmekte olan üç ve dördüncü sınıf öğrencileriyle çalışmıştır. Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla “Schwartz Değerler Ölçeği” kullanılmış, bu değerlerin nasıl aktarılacağına ilişkin beş açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının en çok evrenselcilik, yardımseverlik ve güvenlik değer tiplerine katıldıkları görülmüş olup, değer eğitimi ilişkin görüşleri ise daha çok program, model olma, yaşantılardan yararlanma ve öğrencilere düşüncelerini ortaya koyabilecekleri ortamların sağlanması gibi başlıklar altında toplanabilmektedir.

Özmen, Er ve Gürgil (2012), ilköğretimde çalışan branş öğretmenlerinin ilköğretim müfredatında yer alan değerlere ve değer eğitimi ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi amacıyla yaptıkları tarama modelindeki çalışmada, ilköğretim ikinci kademe görev yapan öğretmenlerin görüşlerini almışlardır. Araştırma sonucunda genel olarak öğretmenlerin değer ve değer eğitimi bakış açılarının olumlu olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin değer eğitimi ilişkin görüşleri arasında cinsiyet, mesleki kıdem ve branş değişkenlerine göre farklılık görülmezken derslerinin içeriğini yeterli bulma değişkenlerine göre içeriği yeterli bulan öğretmenler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Bunun yanı sıra katılan öğretmenlerin değer eğitimi konusunda en fazla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi daha sonra sırasıyla sosyal bilgiler ve Türkçe derslerini önemli gördükleri anlaşılmaktadır. Fen ve teknoloji dersi ise %16,2 ile beşinci sırada yer almaktadır. Bu bulgu, öğretmenlerin değer

kavramını ilk olarak dini değerler olarak algılaması ve değer eğitiminin sözel ağırlıklı derslerin sorumluluğunda olduğunu düşünüyor olmalarıyla yorumlanmıştır. Öğretmenlerin değer eğitiminde en çok kullandıkları yaklaşımlar ise; rol-model olarak değer eğitimi, değeri açıklama ve ahlaki muhakeme ile değer öğretimidir.

Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012), öğretmen adaylarının değer yönelimleriyle ilgili olarak tarama modelinde yaptıkları bir çalışma sonucunda farklı branşlar için değer yönelimlerinin değiştiği, bu yönelimin fen ve teknoloji öğretmenleri için güç, başarı, uyarılım; sınıf öğretmenleri için ise evrenselliğe verilen değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yaşar ve Çengelci (2012), ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymak amacıyla yaptıkları çalışmada, Eskişehir il merkezinde bir ilköğretim okulunda beşinci sınıfta öğrenim gören 22 öğrenci ve sınıf öğretmeniyle çalışmışlardır. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğretmen kişisel bilgi formu, öğrenci kişisel bilgi formu, yapılandırılmamış gözlem, video kayıtları, yarı yapılandırılmış görüşme ve araştırmacı günlüğü kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak sosyal bilgiler dersinin değerler eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu; ancak değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi için okul, öğretmen, aile ve çevrenin iş birliğinde sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yeşilyurt ve Kurt (2012), resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin değerleri kazandırmasındaki etkililik düzeyini ve yollarını belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Tarama modelinden yararlanılarak 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin üçünün de çok etkili olduğu tespit edilmiştir. İstatistiksel açıdan aralarında fazla bir fark olmamasına rağmen, değerlerin kazandırılmasında birinci derecede okul dışı etmenlerin, ikinci derecede resmi programın, üçüncü derecede ise örtük programın daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Elde edilen başka bir sonuca göre resmi ve örtük program ile okul dışı etmenler milli değerlerin kazanılmasında daha etkilidir.

Acun, Yücel, Önder ve Tarman (2013), ilköğretim sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmenler ile velilerin görüşlerini almak amacıyla çalışma yapmışlardır. Anketle toplanan veriler sonucu öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla vatanseverlik, sorumluluk ve adil olma değeri olduğu; velilerin en önemli gördükleri üç değer dürüstlük, çalışkanlık ve saygı değeri olduğu görülmüştür. Buna karşılık hem öğretmenler hem de veliler en az önemli gördükleri değerler olarak estetik ve misafirperverliği belirtmişlerdir.

Akkaya (2013), öğretmen adaylarının değer tercihlerine yönelik olarak tarama modelinde çalışma yapmıştır. Öğretmen adaylarının bölümleri, cinsiyetleri, anne-baba eğitim durumları, sürekli yaşadıkları yer araştırma modelinin bağımsız değişkenleri; değerler ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda; öğretmen adayları tarafından vicdan huzuru değerinin ilk sırada tercih edildiği ifade edilmiştir. Gerçeklerin bilinmesi ve konforlu bir hayat ise son tercihlerde yer almıştır.

Aran ve Demirel (2013), dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi ile ilgili uygulamalara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada 102 sınıf öğretmeninden anket ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin çoğunluğunun, sosyal bilgiler dersinde sorumluluk sahibi olma değerine ilişkin etkinliklere; telkin, model olma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yaklaşımlarına; iş birliğine dayalı öğrenme tekniği ve yaratıcı drama yöntemine; ölçme ve değerlendirme etkinliği olarak da gözleme değindikleri görülmüştür.

Balcı ve Yelken (2013), ilköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada öğretmenlerin değer öğretiminde en etkili buldukları yöntemin örnek olay incelemesi olduğunu, en az etkili yöntemin ise geleneksel telkin yöntemi olduğunu bulmuşlardır. Öğretmenlerin değer eğitimine en çok değindikleri dersin sosyal bilgiler, en çok ilişkilendirdikleri ara disiplinin rehberlik ve psikolojik danışma olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin değerlerin kazanılmasının orta düzeyde güç olduğunu düşündükleri

tespit edilmiştir. Öğretmenlerin değer eğitiminde sorun kaynağı olarak ilk sırada ailenin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini gördükleri belirlenmiştir. Bu sorunların çözümü ile ilgili önerilerinde ise çocuğa değerli olduğunu hissettirmek görüşü ilk sırada yer almıştır.

Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013), “Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” adlı çalışmada öğrenci görüşlerini belirlemek için anket, öğretmen görüşlerini belirlemek için ise açık uçlu anket kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir ilinde görev yapan 25 öğretmen (sınıf ve branş), 225 öğrenci (4-8. sınıf aralığında) oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğretmenlere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler değerler eğitimine yönelik olarak değerlerin öğretim süreci, okul personeli ve okul-aile-toplum iş birliği konularında öneriler getirmişlerdir. Öğrenciler okullarında en çok dürüstlük değerinin kazandırılmaya çalışıldığını düşünmektedirler. Öğrencilerin okulun temizliği ve sınıf kurallarının oluşturulması konusundaki maddelere ise daha düşük oranda katıldıkları belirlenmiştir.

Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013), ortaokul öğrencileri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer hiyerarşisi konusunda yaptığı bir çalışma sonucu, katılımcıların değer sıralamasında yer alan ilk üç değer saygı, dürüstlük ve vatanseverlik olduğu görülmüştür.

Kasapoğlu (2013), okulda değer eğitiminin önemini tartışarak, bu bağlamda değer eğitimine ilişkin çıkarsamalara ve bazı önermelere yer verdiği makalesinde okulun, her şeyden önce değerlere dayalı olarak işleyen, aynı zamanda değer üreten bir örgüt olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında veliler ve öğrencilerin, eğitimin amacını; “iyi bir okul kazanmak” olarak düşünerek, derslerin içinde değer eğitime yönelik yapılacak etkinlikleri zaman kaybı olarak değerlendirebildikleri ifade edilmiştir. Bunun sonucunda öğretmenlerin sadece akademik başarı beklentisini karşılayacak yöntemlerle ders işleyebilmekte olduğunu, ancak bunun tersine öğretmenlerin derslerde öğrencilerini “iyi insan” olarak yetiştirmeye katkı sağlayacak değerleri, etkileyici yöntemlerle mutlaka işlemesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bunun yanında kişilere kendilerini ve toplumsal yapı içinde diğer insanları

gözlemleme şansını veren bir yöntem olan hikâye anlatımı yöntemi, değer eğitiminde kullanılabilecek etkili bir yöntem olarak ifade edilmiştir. Evrensel değerleri barındıran, doğru yanlış olgusu hakkında farkındalık kazandıran hikâyelerin, öğrencilerin davranışlarına, bakış açılarına ışık tutarak, öğrenmelerine yardımcı olabileceğine değinilmiştir.

Koç (2013), annelerin kişisel değerleri ile 5-6 yaş grubu çocuklarının değer kazanımları ve çocuklarına aktarmak istedikleri değerler arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla yaptığı araştırmada sonuç olarak, geleneksellik değeri haricindeki diğer değerler arasında çocukların, değer önceliklerini belirlerken çoğunlukla annelerinin aktarmak istedikleri değerler yerine, annelerinin kişisel değerlerini model aldıkları saptanmıştır.

Yaşar, Gültekin ve Bayır (2013), sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerler eğitimine yansımaları ortaya koymak amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda sınıf öğretmenleri küreselleşmenin değerlere yansımalarına ilişkin olumsuz geleneklerin değişmesi, sosyal etkileşimin artması gibi olumlu görüşler belirtirken; bilgi kirliliğinin artması ve uyumun yanlış algılanması gibi olumsuz görüşler de belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenleri küreselleşme bağlamında daha etkili değer eğitiminin gerçekleştirilmesine yönelik olarak teknoloji konusunda bilinçli olunması, basın yayın organlarının denetlenmesi, medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi, okul-aile-toplum iş birliğinin sağlanması, tüm paydaşların bilinçli duruma getirilmesi vb. öneriler getirmişlerdir.

Kahrıman (2014), ilkokul 3.sınıf hayat bilgisi dersi benim eşsiz yuvam temasındaki konuların drama yöntemiyle öğretiminin öğrencilerin iletişim, empati becerileri ve değer algıları üzerine etkisini araştırdığı araştırmada; yarı deneysel desen modeline göre deney grubunda 40 öğrenciyle çalışmış, uygulama sonucunda deney grubundaki öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda; deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Aynı zamanda görüşme formlarına göre öğrencilerin, derslerin daha eğlenceli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar; öğrencilerin sosyal değerler ve iletişim becerileri puanlarının ortalamalarında drama yönteminin daha etkili olduğu fikrini desteklemektedir.

Kaplan (2014), ilkokullarda değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma tarama modelinde ilkokullarda görevli 118 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda değer eğitimine çoğunlukla hayat bilgisi/sosyal bilgiler, Türkçe, din kültürü ve ahlak bilgisi, serbest etkinlik derslerinde yer verildiği ortaya çıkmıştır. Değer eğitiminde çoğunlukla kullanılan etkinliklerin örnek olay, tartışma, empati kurdurma, atasözleri ve özlü sözler kullanıldığı görülmüştür. Değer eğitiminin ayrı bir ders olması önerisi verilmiştir. Değer eğitiminde ölçme ve değerlendirme materyallerin eksik olduğu, değer eğitimiyle ilgili yıllık, aylık planın olmadığı ve sürenin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş (2014), ilköğretim 1. kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada karşılaşılan sorunların aile, ders programı, kitle iletişim araçları, okul ve öğretmen boyutlarında olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenler, “ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olmasını” ve “ailelerin ekonomik durumlarının iyi olmamasını” değerler eğitiminde sorun olan faktörler arasında saymışlardır. Bunun yanı sıra TV programlarının içeriklerinin cinsellik, şiddet vb. gibi öğeler içermesi ile öğrenciler tarafından kitle iletişim araçlarının bilinçsizce kullanılmasının öğrencileri olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler kendi sınıflarında branş dersine giren öğretmenlerin olumsuz davranışlarını değerler eğitimi sürecinde sorun olarak görmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler, değerler eğitimi konusunda yeterli bilgilerinin olmamasını, okullarda verilen değerler eğitiminin etkili olacağına inanmamalarını ve değerler eğitimini önemsiz görmelerini de karşılaştıkları sorunlar arasında belirtmişlerdir.

Aydın ve Sulak (2015), sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar yoluyla belirlemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen metaforlar en sık tercih edilenden en az tercih edilene doğru; zorunluluk olarak değer, birleştirici ve şekillendirici olarak değer, değişken olarak değer, mutluluk kaynağı olarak değer ve yol gösterici olarak değer şeklinde sıralanmıştır.

Genç, Tutkun ve Çoruk (2015), ilkokullarda görevli sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırma Çanakkale’de 20 sınıf öğretmenin katılımıyla yapılan görüşmelerle gerçekleşmiştir. Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşleri incelendiğinde, değerler eğitiminde ailenin önemini vurgulayan öğretmenler olduğu gibi değerler eğitiminin okuldaki eğitim-öğretimle bütünleştirilmesi gerektiğini ifade eden öğretmenler de bulunmaktadır. Öğretmenlerin özellikle de okullarda değerler eğitimine yönelik bir dersin yer almasını önerdikleri görülmektedir. Katılımcılar değer kavramını genel olarak bireylerin hareketlerini etkileyen yargılar olarak tanımlamışlardır. Ayrıca değerlerin toplumsal yaşamın devamlılığı açısından önemli olduğunu belirtilmiştir. Değerler eğitimi ile ilgili görüş bildiren bazı katılımcıların, değerler eğitiminde öğrencilerin okul- aile arasında, verilen değerler açısından çatışabildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar değer eğitiminde okulların yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni olarak çoğunlukla akademik başarının daha fazla önemsenmesini göstermişlerdir.

Gülmüş (2015), ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerine yönelik olarak bir araştırma yapmıştır. Bu araştırmada nitel yöntemle 30 sınıf öğretmeniyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda; sınıf öğretmenlerinin değeri daha çok davranışlar bütünü olarak tanımladıkları, değer eğitimini, daha çok değer ve davranış kazandırma olarak gördükleri, en çok vatanseverlik değerini ifade ettikleri, değer eğitiminde en çok dramayı kullandıkları, sorun olarak materyal eksikliği yaşadıkları ve buna yönelik görsel materyallerden yararlandıkları, değer eğitimi konusunda aile okul işbirliğinin olması gerektiği, öğrencilere öncelikle sorumluluk ve saygı değerlerinin verilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Gür vd. (2015), ilköğretim birinci kademe sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini, eğitim uygulamalarını, yararlandıkları kaynakları ve eğitimlerinde karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla araştırma yapmışlardır. Öğretmenlere dağıtılan formların içerik analizine tabi tutulması sonucunda öğretmenlerin okulda değer eğitimini önemli buldukları, bu konuda sınıflarında projeler, afiş, broşür, pano gibi görsel kaynaklar

hazırlama, drama vb. etkinlikler hazırlama gibi çalışmalar gerçekleştirdikleri, kaynak olarak en çok internetten yararlandıkları, değer eğitimi sürecinde etkinlikleri seçme ve aileler açısından sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler ailelere ulaşmakta”, “ailelerin yetersiz eğitimi ve akademik başarıyı daha çok önemsemesi” nedeni ile değer eğitiminde güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ogelman ve Sarıkaya (2015), okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla Denizli ilinde görev yapan 46 okul öncesi öğretmeni ile görüşme formu kullanarak veri toplamışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre değerler eğitimi denildiğinde öğretmenlerin aklına ilk olarak sırayla saygı, sevgi, hoşgörülü olmak, sorumluluk almak, yardımlaşma/yardımseverlik gelmektedir. Öğretmenlerin yarısından fazlası değerler eğitimiyle ilgili herhangi bir program uygulamamakta, çoğunluğu etkinlik uygulamaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarına kazandırılması gereken ilk üç değer sıralamasında, saygı, sorumluluk, sevgi değerlerinin yer aldığı görülmektedir. Çocuklara en kolay kazandırılacak ilk üç değer sıralamasında, saygı, sorumluluk, sevgi yer almaktadır. Çocuklara en zor kazandırılacak ilk üç değer sıralamasında, vefa, adalet, sabır yer almaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu değer eğitiminde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, değerler eğitimi sırasında yaşadıkları zorlukların nedenlerini, çocukların gelişim düzeylerine bağlı durumlar, ailelerden beklenen desteğin gelmemesi, konu ile ilgili etkinlik, kitap, program eksiklikleri, öğretmenlerle ilgili eksikler ve zaman sorunu olarak ifade edilmiştir. Öğretmenler, aileleri konu ile ilgili bilgilendirmenin, okul öncesi eğitim programında değerler eğitimine yer verilmesinin, öğretmenlere değerler eğitimi ile ilgili materyal sağlanmasının ve eğitimler verilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Özyurt (2015), ilkokul üçüncü ve dördüncü sınıf değer eğitimi programının geliştirilmesinde okul temelli yaklaşımın etkililiğinin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırmada veriler; özel bir ilkokulun, üçüncü dördüncü sınıf öğrencileri, bu öğrencilerin velileri, okulun idareci, öğretmen ve personelinden değer anketi, öğrenci değerlendirme formları, öğrenci öz değerlendirme formları ve görüşme formlarıyla elde edilmiştir. Okul

temelli program geliştirme yaklaşımı ile oluşturulan değer eğitim programının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda üçüncü ve dördüncü sınıf düzeyinde değer eğitim programı geliştirilmesinde okul temelli yaklaşım programın etkili olduğu söylenebilir.

Bayır vd. (2016), sınıf öğretmeni adaylarının ilkokullarda değer eğitiminin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, öğretmen adaylarından okul deneyimi dersi kapsamında gözlem yaptıkları ilkokullarda değer eğitimine ilişkin yazdıkları anekdotlar ve odak grup görüşmesi yoluyla veri toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmen adayları ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığını düşünmektedir. Öğretmen adaylarına göre ilkokullarda değer eğitimine yer verilen dersler Türkçe, fen bilimleri, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersleridir. Değer eğitiminde sezdirme, telkin, ödül ve ceza, fırsat eğitimi, belirli gün ve haftalar, empati ve drama kapsamında değer eğitimi gerçekleştirilmektedir. Değer eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar öğretmenden kaynaklı sorunlar ve aileden kaynaklı sorunlar olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adayları etkili bir değer eğitimi süreci için farklı yöntemleri kullanma, medyadan yararlanma, seminer verme ve aile eğitimi verme önerileri getirmişlerdir. Bu çalışmada öğretmen adayları fen bilimleri dersinde çevre, temizlik ve doğa ile ilgili konularda değer eğitimi yapıldığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda ilkokulda değer eğitimine katkı sağlayan derslerden birinin de fen bilimleri dersi olduğu söylenebilir.

Altıntaş (2016), ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi öğretmenlerinin değer eğitiminin amaçlarına yönelik görüşlerine yönelik yaptığı çalışmada, nitel yolla 24 öğretmenle görüşmüştür. Araştırmada öğretmenlerin bir kısmının toplumsal amaca vurgu yapıp bireysel amacı ihmal ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Şahin ve Katılmış (2016), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz yeterliliklerini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntemden yararlanılmıştır. Araştırma 7

üniversitenin eğitim fakültelerinde okuyan 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Çalışmada nicel veri toplama aracı olarak “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterlik Ölçeği”; nitel veri toplama aracı olarak ise, “Değerler Eğitimi Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın nicel sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin yüksek olduğu söylenebilir. Nitel veriler de nicel verileri destekleyici özelliktedir.

Aladağ, Kuzgun ve Kuşcuoğlu (2017), hayat bilgisi dersinde estetik değerinin kazandırılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla, 10 sınıf öğretmeniyle görüşmeler yapmışlardır. Çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin öğretim programlarında estetik değerine ilişkin örnek etkinlik ve uygulamaların yetersiz olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Örtük programın estetik değerini kazandırmada önemli olduğu da araştırma sonuçları arasındadır. Sınıf öğretmenleri, estetik değer kazandırılmasında etkili faktörlerin en başında ailenin geldiğini belirtmiş, öğretmenlerin değer öğretiminde karşılaştıkları problemlerin çoğunlukla aileden kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir.

Bacanlı, Akgül ve Akgül (2017), kişilerin değer tercihleri ile değer örüntüleri arasındaki farkı ortaya koymaya yönelik yaptıkları bir çalışma için anket yoluyla 100 sınıf öğretmeni aracılığıyla veri elde etmişlerdir. Yapılan bu çalışmada araştırma grubunun değer tercih listesinde en çok önem verdikleri değerler adil olma, saygı, dürüstlük, sevgi ve bağımsızlıktır. Değer örüntülerini ortaya koydukları değer sosyometrisi aracılığıyla elde edilen sonuçlara göre kendilerine göre merkeze koydukları önemsedikleri değerler ise sevgi, saygı, sorumluluk, duyarlılık ve hoşgörüdür.

Başegmez (2017), sınıf öğretmeni adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşlerine yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırma tarama modeliyle 450 sınıf öğretmeni adayını ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmeni adayları değer eğitiminde hikâye anlatma, öğüt verme, telkinde bulunma, örnek olay, soru sorma, biyografi, rol oynama, analiz, tartışma, gözlem ve sosyal proje gibi yöntemlerin kullanılmasının uygun olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adayları; okulda verilen değerlerin ailede ve çevrede

pekiştirilemediği, okulda ve ailede verilen değerlerin çatışabildiği ve değer öğretiminde okul aile iş birliğinin kurulamadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Çalışkan, Yasul ve Ulaş (2017)'ın, öğretmen adaylarının benimsedikleri sosyal değer algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla farklı branşlarda öğrenim gören 400 öğretmen adayı ile bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sosyal değer algılarıyla yaşam doyumları düzeyleri arasında yüksek pozitif ilişki olduğu görülmüştür.

Gündüz ve Aktepe (2017), sınıf öğretmenlerinin değer algılarına yönelik yaptıkları bir çalışmada; 15 sınıf öğretmeninden yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplamışlar ve öğretmenlerin değer öğretimi adı altında verilmesi gereken çoğu değer farkında oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmen adaylarının en çok dürüstlük değerini önemsedikleri ve bu değere yönelik farklı çağrışımlar oluşturdukları görülmüştür.

Metin, Ünlü ve Kaşkaya (2017), ortaokul yedinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin değerlere ulaşımı ile ebeveyn eğitim durumu arasında fark olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla bir araştırma gerçekleştirmiştir. Veri toplama aracı olarak Akbaş (2004) tarafından geliştirilen öğrenci değer ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre anne öğrenim durumuna göre “estetik”, baba öğrenim durumuna göre ise “hoşgörülü olmak” değerleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Kaşkaya ve Duran (2017), yaptıkları çalışmada ilköğretim Türkçe ders kitaplarını değer aktarımı açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında yer alan değerlerin büyük oranda programda yer verilen değerlerle uyumlu olduğu ve sınıf düzeyindeki dağılımlarda tutarsızlıklar olduğu görülmüştür. Bunun yanında ders kitaplarında en çok geleneksel değerlere yer verildiği, en az ise bilimsel değerlere yer verildiği ifade edilmektedir.

Öztürk (2017), ilköğretim düzeyindeki kitaplarda yer alan metinlerin değer öğretimi yaklaşımlarına göre incelenmesi üzerine yaptığı çalışmada ilköğretim ders kitapları ve ticari kitaplarda yer alan metinler değer öğretimi yaklaşımlarına göre

incelenmiştir. İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının yanı sıra aynı zamanda ilköğretim seviyesine uygun 60 hikâye ve masal incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders kitaplarında sorumluluk, saygı ve vatanseverlik değeri; hikâye ve masallarda ise dürüstlük ve yardımseverlik değerlerine daha fazla yer verildiği görülmüştür. İlköğretim düzeyindeki tüm kitaplarda değerlerin değer telkin etme yaklaşımıyla işlendiği bulgularına ulaşılmıştır.

Altıntaş (2018), bir çalışmada 24 ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeniyle görüşmeler ve gözlemler yapmıştır. Araştırma sonucunda değer öğretiminde 24 öğretmenin anlatım, 24 öğretmenin soru-cevap, 10 öğretmenin drama, 10 öğretmenin örnek olay incelemesi ve 6 öğretmenin grup çalışması ve tartışma yöntemini kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin derslerinde yapılan gözlemlerde ise, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun değer öğretimi sürecinin merkezine kendilerini konumlandıkları ve öğrencilerin pasif şekilde öğretmenleri dinledikleri, değerleri telkin yaklaşımına göre verdikleri anlaşılmıştır.

Çelik ve Buluç (2018)'un yaptıkları bir araştırmada, disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının, öğrencilerin birtakım değerlere ilişkin tutumlarına etkisi tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin, ölçülen değere yönelik tutum puanlarının yükseldiği tespit edilmiştir. Ayrıca drama yönteminin değerlerin kazandırılmasında oldukça etkili olduğu, öğrenme sürecini somutlaştırdığı, öğrencilerin mutlu oldukları bir öğrenme ortamı oluşturduğu gözlenmiştir.

Demir (2018), değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin verilmesi üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu amaçla öğrenci sorumlulukları, değer öğretimi yaklaşımlarına uygun olarak dersin kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu bütünleştirmeye ait ders planları, hayat bilgisi dersi ikinci sınıf ikinci ünite süresince çalışma grubuna uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; araştırma sürecinden sonra uygulamanın yapıldığı bütün şubelerde, öğrencilerin belirlenen sorumlulukları kazandıkları görülmüştür. Hayat bilgisi dersinde değer aktarma, değer açıklama, değer

analizi ve eylem öğrenme yaklaşımlarına dayanan doğrudan değer öğretiminin, öğrencilerin sorumluluk değerini kazanmasında olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Ünlü ve Kaşkaya (2018), sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırma nitel yöntemde 46 sosyal bilgiler öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitiminde ağırlıklı olarak telkin yöntemi, okul panosu hazırlama ve drama tiyatro çalışmalarını kullandığı tespit edilmiştir. Katılımcı öğretmenlerden az sayıda kişinin öğrenci merkezli teknikleri kullandığı görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenleri okulda öncelikli öğretilecek değer sıralamasında adalet, dürüstlük ve sevgi değerlerini ilk sırada göstermiştir. Öğretmenlerin son üç sıraya bıraktığı değerler ise; estetik, tasarruf ve bilimselliktir. Öğretmenlerin görüşlerine göre değer eğitiminde en belirgin sorunlar; aile, müfredat, çevre, medya, öğrenciler ve okulların maddi imkânları şeklinde sıralanmıştır. Değer eğitiminin başarıya ulaşması için devlet, aile, çevre ve öğretmenlerin birlikte hareket etmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir.

Baki (2019), Türkçe dersi ortaokul kitaplarında yaşayan ve evrensel değer aktarımının incelenmesini amaçlandığı bir araştırmada doküman analizi ile Türkçe kitaplarındaki okuma metinlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda ortaokul Türkçe ders kitaplarında sınıf düzeyleri açısından ders kitaplarındaki temalar ve değerlerin tam olarak örtüşmediği, bazı değerlere hiç yer verilmediği ve değerlerin gerek sınıf gerekse temalara dağılımında bir sistematik yapılanmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Kuşcuoğlu ve Aladağ (2019), sınıf öğretmenlerinin müzelerin değer aktarmadaki rolüne ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yürüttüğü nitel çalışmada öğretmenlerin müzelerin değer aktarımında önemli rol oynadığı görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Değer aktarımında müzenin türünün, müzelerde yapılan etkinliklerin, öğretmen, öğrenci ve aile faktörlerinin etkili olduğu ulaşılan başka bir sonuçtur. Sınıf öğretmenleri müzelerde değer aktarmak amacıyla süreci planladıklarını ifade etmişlerdir. Müzelerde değer aktarımı sürecinde öğrenci, maddi durumlar ve müzelerin imkânlarından kaynaklı sorunlar yaşandığı da sonuçlar arasındadır.

Öner ve Köse (2019), müze ve tarihi mekânlarda değer eğitimi üzerine sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri başlıklı çalışmada müzede vatanseverlik, dayanışma, sorumluluk, saygı, yardımseverlik, özgürlük, bağımsızlık, bağımsızlık, çalışkanlık, bilimsellik, estetik, duyarlılık, hoşgörü, dürüstlük, sevgi, barış ve aile birliğine önem verme gibi değerlerin öğrencilere kazandırılabilceği sonucuna ulaşılmıştır.

Topal (2019), MEB tarafından tespit edilen on kök değerler eğitimi açısından genel bir değerlendirilmesini sağlamak amacıyla farklı branşlardan 67 öğretmenle anket çalışması gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler sevgi, saygı, dostluk, yardımseverlik ve adalet değerlerinin öğrencilere yeterli seviyede öğretildiğini, diğer değerlerin öğretilmesinde yeterli düzeye ulaşamadığını belirtmişlerdir.

2.5.2. Uluslararası Literatürde Yer Alan Araştırmalar

Kirschenbaum (1995), çalışmasında ahlaki eğitimde değerler konusunda kapsamlı bir yaklaşım üzerinde durmuştur. Bu yaklaşım, gençlerin açık değerler, iyi karakter, ahlaki bütünlük ve iyi vatandaş olma bilgi ve becerileri ile büyümelerine yardımcı olmak için eski ve yeni yaklaşım ve yöntemleri kullanır. Burada sunulan yaklaşım pratik bir yaklaşımdır. Değerlerin ve ahlakın artırılması için farklı yöntem, açık kurallar, örnekler ve uygulama önerilerinden bahseder.

Anderson (2000), karakter özelliklerini güçlendirmekte kimin sorumlu olduğu üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmasında sınıfın olumlu karakter gelişiminin pekişmesinde uygun bir ortam olduğunu ve öğretmenin karakter eğitiminin merkezinde olduğunu belirtmiştir. Çalışmaya göre sınıf içindeki süreçler (kullanılan sınıf stratejileri ve çevre) karakter gelişiminde kritik öneme sahiptir. Karakter eğitimi güçlendirmede kimin sorumlu olduğu konusunda tek bir değişken ifade etmek doğru değildir. Aileler, okullar ve topluluklar gençlere toplumumuzdaki şiddeti azaltacak olumlu karakter özelliklerini öğretmek için uyum içinde çalışmalıdır.

Bohlin, Farmer ve Ryan (2001), değer merkezli karakter eğitiminde teorik ve pratik bilgiler içeren bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın; eğitimcilerin değer merkezli karakter eğitimi

kendi yöntemleriyle kullanmalarına yardımcı olacağını belirtmiştir. Çalışma görüşlerin öğretimi ile erdemlerin öğretilmesi arasındaki farkı açıklamaktadır. Çocuklara erdemi içselleştirmeyi öğretmek için bir çerçeve sunar ve karakter eğitimi için temel oluşturmada gereken adımları açıklar. Karakter eğitimi müfredatın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirir.

Prencipe ve Helwig (2002), yaptığı bir çalışmada okulda ve aile bağlamlarında çeşitli değerlerin öğretilme sebeplerini araştırmıştır. Araştırma için dört farklı yaş grubundan (8, 10, 13 yaş ve üniversite öğrencileri) yüz altmış katılımcı, değerlerin ve yasaların öğretilmesini içeren eylemleri değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda bağlam (okul, aile), değer etkisi (olumlu veya olumsuz) ve öğretilen değer türü dahil olmak üzere değerlerin öğretiminin değerlendirilmesinde çeşitli faktörlerin göz önüne alındığı sonucuna ulaşmıştır.

Refshauge (2004), devlet okullarında değerlere yönelik çalışmasında, değerlerin okulda ve toplumda öğretilmesine yönelik bilgilere yer vermiştir. Bu bilgiler arasında değerlerin sınıf ortamından daha geniş çevreyi kapsadığı, öğrencilerin değerleri kazanmasında model olmanın önemli olduğu yer almaktadır.

Guidry (2006), yansıtıcı ahlaki sorgulama olarak adlandırılan süreç odaklı bir ahlak eğitimi programının öğrencilerin ahlaki aşama tercihindeki farklılıkları araştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışmada ikisi deney ikisi kontrol grubu olmak üzere siyah ve beyaz ırktan oluşan dört farklı gruba ön testler ve son testler uygulanmıştır. Çeşitli değer öğretimi yaklaşımlarıyla uygulanan bir aylık eğitim programı sonrası yapılan ölçümler sonucu değer kazanmada ırksal olarak bir farklılık olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Kropp (2006), resmi bir bilişsel-ahlaki eğitim programının empati, sosyal sorumluluk, güven, yansıtıcılık ve önceki ahlaki değerlerle ilgili memnuniyetleri üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Bu araştırmaya katılan gruba yaklaşık 18 saat süren 14 derslik bir müfredat uygulanmıştır. Araştırmada, deneysel grupların sonuçlarına göre empati, sosyal sorumluluk, güven ve yansıtma konularında olumlu değişim gözlenirken önceki ahlaki kararlarla ilgili memnuniyet kategorisinde anlamlı değişim olmamıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin ahlaki tanıma programı hazırlamada değerli olacağı ifade edilmiştir.

Perry ve Wilkenfeld (2006), değer eğitimiyle ilgili gündem belirleme modelinin, öğrencilerin gelişimine sorumlu, etkili ve bilgili vatandaşlar olarak katkıda bulunmak için bir program bileşeni olduğunu belirtir. Gündemi geliştirme süreci, sınıfta, en kritik olduğu düşünülen konularla ilgili konuşma yapan öğrencilerle başlar. Öğrenciler, gündemlerini sınırlamak ve ele alınacak sınırlı sayıda konu seçmek için çalışırken taviz ve empati öğrenirler. Öğrenciler arasında bir koalisyon kurulur ve çok seslilik sağlanır. Bundan sonra, öğrenciler gündemlerini daha fazla araştırırlar ve konularına destek olmak için lobicilik yapmaya başlarlar. Bu sürecin her yönü, öğrencilerin bir dizi problem çözme becerisini kullanmalarını ve demokrasinin temel değerlerini, özellikle vatandaşlıkla ilgili değerleri ve becerileri keşfetmeyi içerir. Her öğrencinin sesi duyulur ve tüm öğrenciler temsil edilir.

Ricketts (2008), beş ilköğretim okulu öğretmeninin karakter eğitimi ile ilgili bakış açılarını belirleyen nitel bir çalışma yapmıştır. Görüşme verileri, öğretmenlerin aynı okulda çalıştığını ve hepsinin farklı derecelerde olmasına rağmen karakter eğitimi girişimlerinde ustalaştığını göstermektedir. Önemli bulgulardan birine göre, her bir katılımcının öğretmenlerin öğretmenlik değerlerinde oynadığı önemli rolü tanıdıkları, ancak katılımcıların her birinin müfredat, müfredatın gerekçesi ve yöntemleri konusunda farklı bakış açılara sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Marshall, Caldwell ve Foster (2011), bir çalışmada iki büyük ölçekli deneysel araştırmayı içeren birkaç çalışmaya değinmiştir. Çalışmalarda, geleneksel karakter eğitim programlarının aksine, bütünleşik karakter eğitiminin hem ahlaki eğitimi hem de karakter oluşumunu kapsadığını belirtmiştir. Bütünleşik karakter eğitiminin gelişmiş olduğu bir okul ortamında, öğrencinin sosyal ve ahlaki davranışları ile okuma ve matematik sınavı sonuçlarında değişimler olmuştur. Entegre çok boyutlu karakter eğitimi ile okullar daha ilgili hale gelmiş, öğrenci disipliniyle ilgili yönlendirmeler, özellikle de zorbalık davranışlarıyla ilgili alanlarda önemli ölçüde düşmüştür ve orta derecede başarı gösteren okullardaki test puanları yaklaşık %50 oranında artmıştır.

Bridge (2017), Türk öğretmen ve öğretmen adaylarının ahlaki eğitim ve ahlaki psikoloji ile ilgili inanç ve tutumlarının, öğretmen eğitimi ve tecrübesiyle geliştirilmesine yönelik bir çalışma yapmıştır. Sonuçlara göre, Türk öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının öğrencilerin ahlaki gelişimlerini bilinçli bir şekilde teşvik etmek için ilgili bilgi ve becerilerle donatılmadığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda öğretmen eğitimi ve öğretmenlik deneyiminin, öğretmenlerin inanç gelişimini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, öğretmenler ve öğretmen adayları hem ahlaki eğitime katılmaya hem de ahlaki eğitimle ilgili eğitim almaya istekli ve ilgi duymaktadırlar. Öğretmenlerin ahlaki eğitim verme konusundaki inanç ve tutumlarına ilişkin önemli bulgular arasında, öğrencilere belirli bir değerlerin dogmatik bir şekilde yerleştirilmesinden ziyade ahlaki gelişimi teşvik etmek için öğrencilere bir iskele sağlama eğilimi ve okulda şefkat ve iş birliğini teşvik eden çoğulcu ahlaki bir ortam yaratmaya yönelik bir eğilimi olması yer almaktadır.

Chumdari, Sri ve Suryani (2018), ilköğretim öğrencilerinin karakter eğitimi üzerine sorgulamaya dayalı bütünleşik tematik öğretim verimi üzerine bir araştırma yapmıştır. Deney ve kontrol gruplarıyla yapılan araştırma sonucunda bütünleşik tematik öğretimin, ilköğretim öğrencilerinin karakter eğitimine tematik öğretim modeline kıyasla daha anlamlı ve olumlu bir katkısı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, değer eğitimine yönelik çalışmaların daha çok sosyal bilgiler dersine yönelik olduğu görülmüştür. Fen bilimleri dersinde değer eğitimi kapsamında ulaşılan çalışmalar sınırlı sayıda olup, var olan araştırmalar ise çevre eğitime yönelik ve önceki programları değer eğitimi açısından değerlendiren çalışmalardır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın deseni, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracı veri toplama süreci, verilerin analizi, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, ifade edilen problem ve amaç doğrultusunda nitel araştırma yaklaşımlarından, durum çalışması niteliğindedir. Yin'den aktaran Hasan ve Şimşek (2011), durum çalışmasını şu şekilde tanımlamıştır:

Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı, ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (s.277).

Durum çalışmasında amaç, bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Bir duruma ilişkin etkenler (ortam, süreç, bireyler, vb.) bütüncül olarak araştırılarak ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.77).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmaya 2018-2019 eğitim öğretim yılının bahar yarısında, Ankara ili merkez ilçesinde yer alan 6'sı özel 10'u devlet ilkokulunda görevli toplam 16 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışmanın yapıldığı bir özel ve bir devlet okulu kolay ulaşılabilir örnekleme yoluyla seçilirken 3. ve 4. sınıf öğretmenleri ölçüt örnekleme ve gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiştir. 3 ve 4. sınıf okutan sınıf öğretmenlerinin görüşme için seçilmesindeki ölçüt fen bilimleri dersinin bu sınıf düzeylerinde okutulmasıdır.

Kolay ulaşılabilir örnekleme, araştırmacı, en ulaşılabilir ve maksimum tasarruf sağlayacak olan bir durum veya örnek üzerinde çalışır. Bu yöntemde zaman ve işgücü kaybı en aza indirilerek araştırmanın uygulanmasını kolaylaştırır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015, s.92). Dolayısı ile uygulama yapılan iki ilkokulun okul yönetimi tarafından araştırmaya gerekli kolaylıklar sağlanmış, öğretmenlerin uygun olduğu ders saatleri belirlenmiş, böylece istenen verilere uygun ortamda süre sıkıntısı olmadan ulaşılmıştır.

Katılımcıların cinsiyet, okul türü, okuttuğu sınıf düzeyi, mesleki tecrübe, mezuniyet durumuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

Katılımcıların Özellikleri ve Frekans Değerleri

Veri toplanan bilgiler	Katılımcı özellikleri	Frekans değerleri(f)	Yüzde değerleri(%)
Cinsiyet	Kadın	12	75
	Erkek	4	25
Okul türü	Devlet okulu	10	62,5
	Özel okul	6	37,5
Okutulan sınıf düzeyi	3. sınıf	8	50
	4. sınıf	8	50
Mesleki tecrübe	0-10 yıl	1	6,25
	11-20 yıl	6	37,5
	21-30 yıl	6	37,5
	30 ve üzeri	3	18,75
Mezuniyet durumu	Sınıf öğretmenliği lisans	13	81,25
	Farklı branş	2	12,5
	Yüksek lisans	1	6,25
	Doktora	0	0

Katılımcılardan farklı branş mezunu olan öğretmenlerin branşları teftiş planlama ve fen bölümüdür.

Araştırmanın gerçekleştirildiği özel okul, değer eğitiminde karakter eğitimi yaklaşımını benimsemiş bir okuldur. Devlet okulunun ise, okul panoları ve fiziki özellikleri incelendiğinde değer eğitimi adına örtük programı kullandığı görülmüştür.

3.3. Veri Toplama Aracı ve Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, araştırmacıya görüşme öncesinde belirlediği soru veya konu başlıkları rehberlik etmektedir. Katılımcıların bu rehber soruların dışına çıkmasına sınırlı derecede izin verilir. Bu görüşme türü araştırmacıya hem sorular doğrultusunda ilerlemesi hem de ihtiyaç duyduğunda derinlemesine bilgi toplayabilmesi yönüyle olanak tanır. Bu yolla elde edilen verilerin yapılandırılmamış görüşmeye nazaran daha sistematik oluşu, araştırmacının işini kolaylaştırmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014, s.180).

Görüşme formunun geliştirilmesi aşamasında literatür taranmış, 5 alan uzmanının görüşü alındıktan sonra 5 kişilik bir öğretmen grubu ile bir ön uygulama yapılarak forma son hali verilmiştir (Ek 1). Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığında gerekli izinler alınmıştır (Ek 2). İzin süreci sonrasında özel ve devlet okulunda ayrı ayrı olmak üzere 3. ve 4. sınıf öğretmenlerine gerekli bilgiler verilerek gönüllülük esasına göre her öğretmenle birebir görüşülmüştür. Görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüş ve öğretmenlerin ders saatine denk gelmeyecek bir zaman diliminde, uygun bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Öğretmen ifadeleri hem ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış hem de yazılı olarak araştırmacı tarafından kaydedilmiştir. Ses kaydı istemeyen 4 öğretmenlerin cevapları sadece yazılı olarak kaydedilebilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucu elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayacak kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu nedenle toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, sonra kavramların mantığa uygun olarak düzenlenip temaların belirlenmesi gerekmektedir. Böylece kavramlardan yola çıkılarak ulaşılan temalar ile olguları düzenleyebilir ve anlaşılması kolay hale getirebiliriz (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.241).

Bu bağlamda ses kayıt cihazıyla elde edilen veriler, önce Microsoft Word programı kullanılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamındaki veriler tekrar tekrar okunarak katılımcı görüşleri arasındaki ortak kavram ve görüşler belirlenmiş, ardından kavramlar kodlanarak birbiriyle ilişkili kodlar gruplandırılıp temalara ulaşılmıştır. Bu süreçte veriler ayrıntılı olarak incelenmiş, en ufak bir ayrıntının gözden kaçırılmaması için tekrar tekrar gözden geçirilmiştir. Aynı zamanda araştırma sonucu elde edilen bulgular, tablo halinde sunulmuştur. Veriler analiz edilirken özel okul öğretmenleri ÖÖ1, ÖÖ2... ÖÖn; devlet okulu öğretmenleri ise DÖ1, DÖ2.... DÖn şeklinde kodlanarak her öğretmen bir numara ile belirtilmiştir.

3.5. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bilimsel araştırmalar sonucu elde edilen bulguların inandırıcılığı araştırmaların kabul görmesi için önemli ölçütlerdendir. Geçerlik ve güvenirlilik bu anlamda önemli iki ölçüttür. Nitel araştırmalar için güvenirlilik ve geçerliği sağlamak için alınabilecek önlemler vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.255). Lincoln ve Guba' dan aktaran Yıldırım ve Şimşek (2011), geçerlik ve güvenirligi nitel araştırmanın doğasına uygun şekilde açıklayacak alternatif kavramlar ileri sürmüşlerdir. Bu kapsamda iç geçerlik yerine inandırıcılık, dış geçerlik yerine aktarılabirlik, iç güvenirlilik yerine tutarlık, dış güvenirlilik yerine teyit edilebilirlik kavramlarını tercih etmişlerdir. Bu bilgiler doğrultusunda her bir kavramın temsil ettiği ölçütler belirlenmiştir (s.264-265). Literatürde yer alan kavramlar ve ölçütler doğrultusunda yapılan çalışmada geçerlik ve güvenirligi sağlamak amacıyla alınan önlemler şu şekildedir:

- Veri toplama aracı hazırlanırken fen eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, Türkçe eğitimi, değer eğitimi alanlarında çalışmış toplam beş uzmanın görüşü alınmıştır.
- Literatür taraması ve alınan üç uzman görüşü sonrası 13 soruluk görüşme formu kullanılarak iki sınıf öğretmeniyle ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrası elde edilen cevaplar ve farklı üç uzmandan daha alınan görüşler doğrultusunda görüşme formu düzenlenmiştir. Düzenlemeler sonrası 9 soruluk görüşme formu kullanılarak üç sınıf öğretmeniyle tekrar bir ön uygulama yapılmış ve veri toplama aracı denenmiştir. Bu şekilde görüşme formu son halini almıştır.
- Öğretmenlerin görüşme sorularını rahat cevaplayabilmesi için, araştırmacı tarafından çalışmanın bilimsel bir araştırma olduğu ve verilerin sadece akademik amaçlı kullanılacağı belirtilerek araştırma konusu hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır.
- Tüm öğretmenlerle birebir görüşmeler için uygun ve boş olan (öğretmenler odası, bekleme salonu, rehberlik odası) ortamlarda görüşülmüştür.
- Her bir öğretmenle derinlemesine görüşme yapılacak şekilde ortalama 25 dakikalık sürede görüşmeler gerçekleşmiştir.
- Öğretmenlerin verdikleri cevaplar sorularla teyit edilmiştir.
- Araştırmanın bileşenleri (katılımcı, ortam, veri toplama araçları) ayrıntılı olarak betimlenmiştir.
- Bulgular sunulurken öğretmen cevaplarından doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bu çalışmada verilerin yüzde 20'si iki farklı kodlayıcı tarafından birbirinden bağımsız şekilde kodlanmıştır. Böylece kodlayıcılar arası güvenilirliğe bakılmıştır. Kodlayıcı güvenilirliğini sağlamak için, iki farklı kodlayıcının kodladıkları Miles, Huberman (1994), güvenilirlik formülü [$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{(\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100}$] ile hesaplanmıştır. Kodlamaları yapan kişilerden birisi araştırmacının yürütücüsü, diğer kişi araştırmadan bağımsız, fen bilimleri öğretmenliği alanında çalışan bir araştırmacıdır. Bu

formüle göre elde edilen güvenilirlik katsayısı % 91,95 olarak hesaplanmıştır. Uzlaşma sağlanmayan % 8.05'lik kısımda kodlayıcılar ve araştırmacı ortak uzlaşma sağlamışlardır. Kodlayıcılar arasındaki uzlaşma yüzdesi, araştırmacıların görüş birliğine vardıkları madde sayısının toplam değerlendirme ve gözlem sayısına oranlanması ile bulunmaktadır. Kodlayıcı güvenilirliği için uzlaşma oranının %70 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bu araştırmada kodlayıcılar arası güvenilirliklerin yüksek olduğu yorumunda bulunabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.233).

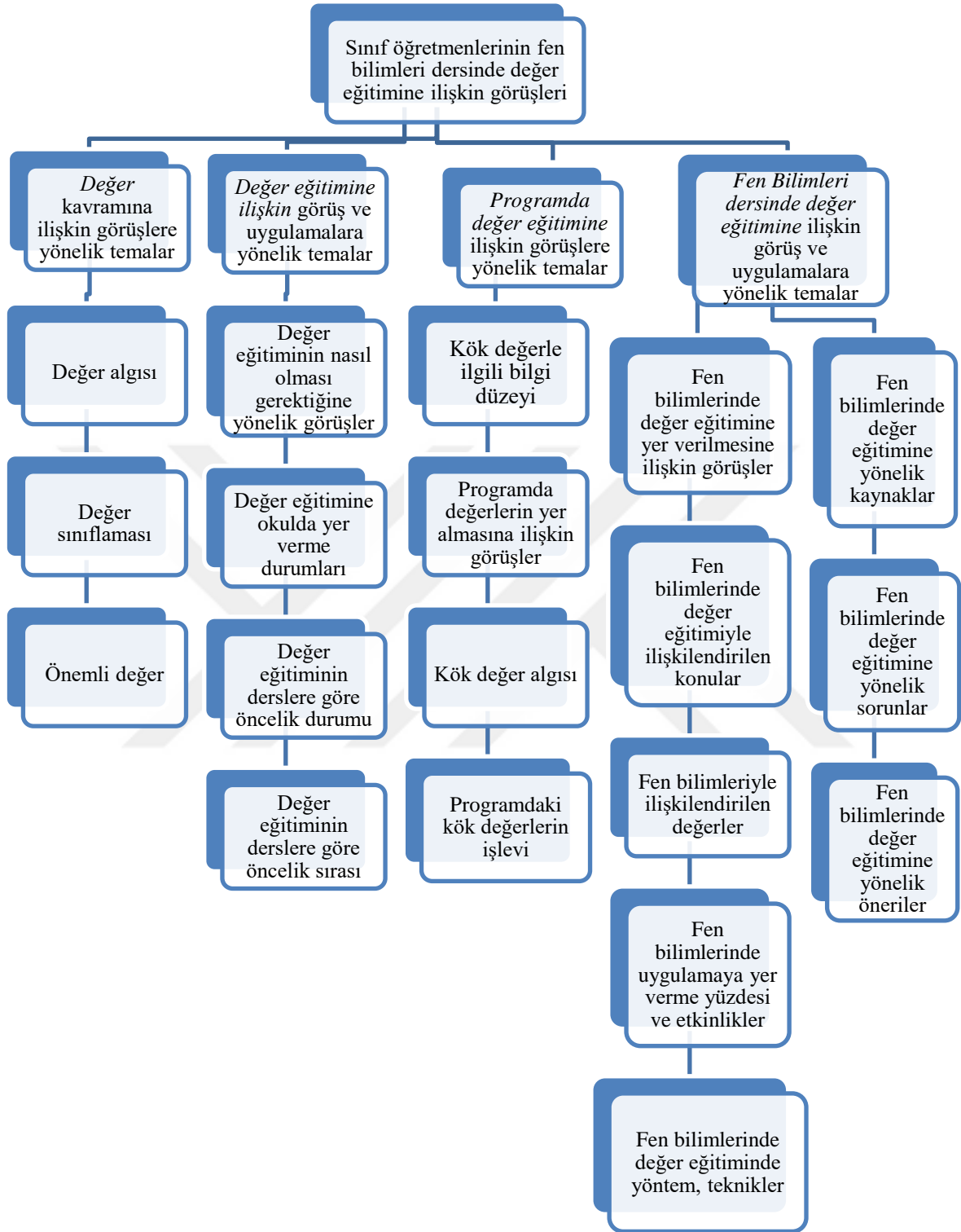

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde yapılan içerik analizi sonucunda, alt problemlere yönelik ulaşılan temalara ve kodlara yer verilmiş olup, veriler sayısallaştırılarak tablolar halinde sunulmuştur. Çalışma grubunda yer alan devlet okulu öğretmenlerinin sayısı 10, özel okul öğretmenlerinin sayısı 6'dır. Bu sayısal eşitsizliğin yorumlarda yanıltıcı olmaması için tablolarda hem frekans hem de yüzdeler yer verilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmanın temel problemi olan sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime ilişkin görüşleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin değere ilişkin görüşleri, sınıf öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüş ve uygulamaları, sınıf öğretmenlerinin programda değer eğitime ilişkin görüşleri, sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime ilişkin görüş ve uygulamaları olmak üzere 4 alt problem çerçevesinde bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır. Yapılan içerik analizi sonucu oluşan temalar Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitime ilişkin görüşlerine yönelik temalar

4.1. Değer Kavramına İlişkin Görüşlere Yönelik Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Sınıf öğretmenlerinin değer konusunda düşünceleri nelerdir?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin bulgular sınıf öğretmenlerinin değer algısı, sınıf öğretmenlerinin değer sınıflaması ve sınıf öğretmenlerine göre önemli değerler olmak üzere üç tema altında incelenmiştir.

4.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Algısı Temasına Yönelik Bulgular

“Sınıf öğretmenleri için değer ne ifade etmektedir?” alt problemine yönelik olarak, katılımcı cevapları doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin değer algısı temasına ait kodlara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Sınıf Öğretmenlerinin Değer Algısı Temasına Ait Kodlar

Değer algısı temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri	Devlet okulu öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri
	f	%	f	%
Değer türleri (sevgi, adalet...)	5	50	1	17
Toplum kuralları	3	30	3	50
Kıymet, önem	3	30	0	0
İnsani özellik	2	20	0	0
Etik davranışlar	3	30	3	50
Kültür	1	10	2	33
İnanç/maneviyat	1	10	1	17
Farkındalık	0	0	1	17
Hayata bakış açısı	1	10	0	0

Sınıf öğretmenlerinin değer algısı temasına yönelik bulgular incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin çoğunun değeri değer türleri olarak, özel okul öğretmenlerinin çoğunun ise toplum kuralları ve etik davranışlar olarak algıladıkları görülmüştür. Özel okul öğretmenlerinden sadece biri değeri değer türleri olarak algılamıştır. Değeri değer türleri olarak algılayan öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Her insan bir değerdir bana göre. Değer bana göre çalışkanlıktır...” (DÖ3) “...insanların birbirine inancı. Güven ve adalet...” (DÖ5). “Karşıdaki insana verilen saygı, önem...” (DÖ9). “...Değer kelimesi, yani vicdan ve merhamet duygularını barındıran bir sevgi türüdür...” (ÖÖ2).

Değeri etik davranışlar olarak algılayan öğretmen görüşleri incelendiğinde değerlerin davranışa dönüşmesi üzerinde durulduğu görülmüştür. Konuyla ilgili olarak görüş belirten öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Toplumda bireyin yaşamı sırasındaki olguları uygulayarak hani benimseyerek davranış hâline dönüştürebilmesi. Hatta toplumca kabul gören bir davranış haline bile olabilir...” (ÖÖ5).

“...Kişinin toplum içerisinde yapması gerekenleri, toplum içerisinde herhangi bir zorlama yapmadan içsel olarak gerçekleştirdiği, meselâ çöpünü akşam, gece kimsenin görmediği durumlarda eğer çantasını alıp evine getirip çöpe atabiliyorsa davranışı öğrenmiş ve değer olarak nitelendirebilirim...” (ÖÖ1).

“Değer, sahip olduklarımız. Hayatımıza yön veren ne diyelim cümleye davranışların uygulanması.” (ÖÖ3).

Devlet okulu öğretmenlerinden bir kısmı değeri önemle ilişkilendirirken bir kısmı toplum kurallarıyla, bir kısmı da etik davranışlarla ilişkilendirmektedir. Konuyla ilgili olarak öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Önem, benim için önem. Etik davranışlar...” (DÖ5). *“Çok önemli bir şeydir benim için hayatta... Değer yargısı toplumu toplum yapan toplumun bel kemiğidir bence...”* (DÖ8).

“Çocuğa kazandırdığımız doğru davranışlar gelecek nesillerin oluşmasında temel oluşturur.” (DÖ1). *“Kıymet bilmek, kıymeti bilinmek ya da...”* (DÖ4).

Değer algısıyla ilgili diğer kodlara ilişkin öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“İnsanların hayata bakış açısı...” (DÖ6). *“...Öncelikle değeri, öğrencilerin insan olabilme yetisidir benim için. İnsani değerleri taşımasıdır...”* (DÖ7). *“Benim için maneviyata alâkalı değerlerimiz kültürümüz. O değerler bizim için nedir? Yazılmamış anayasadır. Ben öyle diyorum bilmiyorum...”* (DÖ10).

“Değer toplumun varlıklarıdır, sahip olduğu, sahip olduğumuz inançlarımızdır diyelim ya. Hepsi içine girer çünkü değer...” (ÖÖ4).

“Bence değer kültür aktarımı olarak görüyorum ben. Geleneklerimizin yeni

kuşaklara çağımıza uygun olarak, geliştirerek aktarılmasıdır. Kısacası bir köprü vazifesidir.” (ÖÖ6).

Tablo 2’deki verilere göre katılımcıların değer algılarının, literatürde yer alan değer kavramının tanımındaki davranış, düşünce, inanç, kural gibi ifadelerle benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Katılımcı cevapları incelendiğinde araştırma sırasında sınıf öğretmenlerinden bazılarının değeri açıklamakta zorlandıkları görülmüştür.

4.1.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Sınıflaması Temasına Yönelik Bulgular

“Sınıf öğretmenleri değerleri nasıl sınıflandırmaktadır?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin değer sınıflaması temasına ait kodlara Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3

Sınıf Öğretmenlerinin Değer Sınıflaması Temasına Ait Kodlar

Değer sınıflaması temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri	Devlet okulu öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri
	f	%	f	%
Ahlaki değer	4	40	0	0
İnsani değer	3	30	1	17
Değer isimleri (sevgi,..)	4	40	5	83
Kültürel değer	3	30	1	17
Milli değer	0	0	2	33
Manevi değer	0	0	2	33
Etik değer	2	20	0	0
Dini değer	1	10	0	0
Kişisel değer	1	10	0	0
Toplumsal değer	2	20	0	0
Ortama göre değerler (sınıf, okul vb.)	2	20	0	0

Sınıf öğretmenlerinin değer sınıflaması temasına yönelik bulgular incelendiğinde devlet ve özel okul öğretmenlerinin çoğunun değer isimlerini sıraladıkları görülmüştür. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Çalışmak var, başarı var, sorumluluk var, saygı var, sevgi var.” (DÖ3). “...Arkadaşlık, saygı, hoşgörü. Bu kadar.” (DÖ5). “...Sevgi, saygı, yani küçüklerini sevmek, büyüklere saygı, ondan sonra gıybet yapmama, dedikodu yapmama, ikiyüzlü davranmama, dürüst

olma, ahlak, dürüstlük. Başkalarının hakkına saygılı olma, yardımseverlik, vatan sevgisi. Vatan savunmasındaki insanları, şehit olanları içinden saygı ve minnet duygusu. Hepsi bunlar. Onurlu olma.” (DÖ8). “*...Sevgi, saygı, hoşgörü, adalet, çalışkanlık, dürüstlük en başta. Hoşgörü, sevgi, saygı, hoşgörü, dostluk, yardımlaşma gibi birçok değerlerimiz vardır.*” (ÖÖ3). “*...değerler eğitimini şöyle doğruluk, dürüstlük hepsini içine kapsayacak şekilde işliyoruz... Doğruluk, adalet, sevgi, saygı, başka liderlik, vatanseverlik. O da bir değerdir. Merhamet, gibi.*” (ÖÖ4).

Devlet okulu öğretmenlerinin çoğu değerleri sınıflandırırken ahlaki değerler şeklinde sınıflandırmış olmasına rağmen özel okul öğretmenleri bu sınıflamayı kullanmamıştır. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“...İnsanı insan yapan değerlerin başında ahlak gelir. Ahlaki değerler mesela birincisi. Mesela işteki, işe verdiğimiz değer. İnsani değerler. Hepsini kapsayan olursa canlıya değer verme.” (DÖ1). “*...Ahlaki değerler çok önemli. Dini değerler de var. Ama ahlaki değerler temel olmalı...*” (DÖ4).

Bunun yanı sıra devlet okulu öğretmenleri arasında toplumsal değer, etik değer, dini değer, kişisel değer ve ortama göre değerler şeklinde sınıflamalar yapanlar olmuştur. Bu kodlarda özel okul öğretmenlerinin frekans değeri sıfır olup onlar değerleri insani değer, kültürel değer, milli değer ve manevi değerler olarak sınıflandırmışlardır. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“...Kişisel değerler vardır, toplumsal. Bu kadar.” (DÖ6). “*...İnsani değerler var. Toplumsal değerler var. Sınıf değerleri var. Aile değerleri var. Her tarafın bir değeri var kısaca.*” (DÖ9). “*...Etik değerler, etik içerisine giren, her türlü değer girer.*” (DÖ2). “*...Milli değerlerimiz. Kültürel değerler de diyebiliriz oraya. Bu sene de çok işlediğimiz konular içerisinde...*” (ÖÖ5). “*...Milli değerlerimiz, manevi değerlerimiz, adalet, bunun gibi çok daha geniş kapsamda şey yapabiliriz bunları, çoğaltabiliriz.*” (ÖÖ6).

Hem özel okul hem de devlet okulundaki öğretmenlerin cevaplarından sınıf öğretmenlerinin çoğunun değerleri sınıflandırmadan değer isimlerini sıraladıkları görülmüştür. Ayrıca

değerlerin sınıflandırılmasındaki kategorilerin literatürde yer alan Spranger (1928)'in değer sınıflaması çalışmasındaki değerlerle (toplumsal değerler, sosyal değerler, dini değerler gibi) benzerlik gösterdiği görülmüştür (Akbaş, 2004). Sınıflandırma noktasında ahlaki değerlerin devlet okulu öğretmenleri tarafından diğer değerlere göre sık belirtilen değerler arasında olduğu görülmektedir. Bu konuda öğretmen ifadelerinden hareketle okullardaki değer eğitimi uygulamalarının etki ettiği söylenebilir.

4.1.3. Sınıf Öğretmenlerinin Önemli Gördükleri Değerler Temasına Yönelik Bulgular

“Sınıf öğretmenlerinin önemli gördüğü değerler nelerdir?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin önemli gördükleri değerler temasına ait kodlara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4

Sınıf Öğretmenlerinin Önemli Gördükleri Değerler Temasına Ait Kodlar

Önemli değerler temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri		Özel okul öğretmenleri	
	f	%	f	%
Saygı	6	60	2	33
Ahlak/görgü	5	50	0	0
Paylaşmak	4	40	2	33
Sevgi	3	30	1	17
Merhamet	3	30	1	17
Doğruluk/dürüstlük	2	20	2	33
Adalet	1	10	3	50
Milli değerler	1	10	2	33
Yardımseverlik	1	10	2	33
Sorumluluk	1	10	1	17
Sabır	1	10	0	0
Hoşgörü	1	10	0	0
Empati	1	10	0	0
Alçakgönüllülük	0	0	1	17
Kültürel değerler	0	0	1	17

Sınıf öğretmenlerinin önemli gördükleri değerler temasına ait bulgular incelendiğinde, devlet okulu öğretmenleri için saygı değerinin, özel okul öğretmenleri içinse adalet değerinin frekansının daha yüksek olduğu görülmektedir. Adalet değeri devlet okulu öğretmenleri tarafından ise düşük frekansta belirtilen değerler arasındadır. Devlet okulu öğretmenleri için ahlak, paylaşmak, sevgi ve merhamet değerleri önemli görülürken, özel okul öğretmenleri

için saygı, paylaşmak, doğruluk, milli değerler önemli görülen değerler arasındadır ve bunlar adaletten sonra gelen diğer değerlerdir. Konuyla ilgili olarak öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Ahlaki değerler. Dürüst olmak, saygılı olmak, bencillik yapmamak. En basiti bir çocuğun sıra bekleyebilmesi, büyüklerine saygı duyabilmesi. Bunlar.” (DÖ4).

“Bence en önemli saygı. Saygıdan çok yoksun yeni yetişen nesil. Önce kendilerine olan saygıları yok çocukların. Önce kendine, kendi bedenine saygı duyacak sonra başkasına saygı duyacak. Eskiden çocuklarda bir ar vardı. Bu burada böyle belki köyde öyle değil bak. Bir ar vardı. Yüzlerinde bir ifade olurdu bir şey söylediğinde. Bunlarda o yok işte... Şımarıklıkla sevgiyi karıştırıyorlar. O ince çizgide, ince çizgiyi çok karıştırıyor çocuklar. Çok şımarıklar yani...” (DÖ8).

DÖ8 kodlu sınıf öğretmenin görüşleri incelendiğinde saygı değerine önem verme nedeninin yetişen nesilde bunun eksik olduğunu düşünmesinden kaynaklı olduğu görülmektedir.

“Ahlâk. Ya bizim yetişen gençliğimiz şu an bencil yetişiyor, sosyal yetişmiyor. Bireysel yetişiyor, maddeci yetişiyor, ben temelli yetişiyor. Katılımcı değil, paylaşımcı değil. Daha doğrusu aileler de çocukları o yönde yetiştiriyor. Çocuğu okulda bir şey yapıyor. İki de bir geliyor, benim çocuğum bunu yapmaz. Yaptı.” (DÖ10). “Saygı, sabır, hoşgörü. Yani bencil olmamak. Yani empati kurabilmek. Ben merkezli hareket etmemek.” (DÖ5).

DÖ10 kodlu öğretmenin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin bencil olmasına vurgu yaptığı, bunda da ailelerin etkili olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

“Birincisi adalet. İkincisi doğruluk. Neden? Ya adaletli olan çocuk liyakatı bilir, hakkaniyeti bilir. Yani bende mesela ya da doğrulukla ilgili şöyle diyebiliriz. Çünkü bende şöyle bir şey vardır. Önemli olan hani doğru olanı yapabilmek iyiyi değil. Yani her iyi dediğiniz şey bazen doğru olmayabiliyor. İyi görünen şeyler doğru olmayabiliyor. Ama doğruyu yaptığında artık onun bir şeyi yoktur yani doğruyu yaptığında iyiyi de ulaşmış olur, mutluluğa da ulaşmış olur. Hepsinden önemli diye düşünüyorum o yüzden.” (ÖÖ4).

“Sorumluluk. Adalet. Çünkü nesil çok bencil. Sorumluluk da hep ailenin üzerinde. Çocuklar çok fazla sorumluluk almıyorlar. O yüzden sorumluluk önemli...” (ÖÖ5).

ÖÖ4 ve ÖÖ5 kodlu öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde yeni yetişen neslin bencil olduğunu vurguladıkları ve bu nedenle adalet değerini önemli buldukları görülmektedir.

“Şu anki neslin en, paylaşımcı olmaları. Yani çok paylaşımcı değiller. Yardım, yardımsever, daha benciller. Saygı anlamında şey olarak daha ön planda oldukları için kendileri, büyüklere veya bir başkasına saygı olması gerekiyor. Yardımlaşma konusunda biraz daha eğitilmeleri gerekiyor. Daha doğrusu şöyle şimdiki nesil daha bencil, daha böyle kendini düşünen. Çünkü genelde her istedikleri, her şey yapılabilen, her şeye sahip oldukları için kendilerinden farklı alanları düşünmekte zorlanıyorlar haklı olarak çocuklar yani. Bunlar üzerinde daha çok durulmalı.” (ÖÖ3).

Devlet okulu öğretmenlerinin saygı ve ahlak değerlerini önemli görmelerindeki başlıca sebep yeni nesilde bu değerlerin eksik olduğunu ya da bunlara ihtiyaç duyulduğunu düşünmeleridir. Özel okul öğretmenlerinin adalet değerine önem verme nedenleri arasında ise yeni neslin bencil olduğunu düşünmeleri gelmektedir. Öğretmenlerin böyle düşünmelerinde okula gelen öğrenci profilinin de etkili olabileceği düşünülmektedir.

Bir özel okul öğretmeni tarafından önemli değerler arasında gösterilen değerler arasında merhamet ve alçakgönüllü olmak yer almaktadır. Bu konuda ÖÖ2 kodlu öğretmenlerin ifadesi şu şekildedir:

“...Öğrencilerimizin en çok sahip olması gereken değer vicdan, vicdan sahibi olmak. Merhamet, doğruluk ve adalet. Çocukların çocuklara karşı özellikle öğrencilerin birbirlerine karşı acımasız olduklarını görüyorum... Yani daha insanî değerleri yüksek olan çocuklar olsa, gerçekten hem kıskançlık açısından diyorum kıskanç olmazlar. Daha merhametli, vicdan sahibi olursa daha iyi anlaşılır. Daha alçakgönüllü olurlar. Böyle. Özgüven eksikliği yok benim sınıfımda mesela. Özgüven patlaması var. Kendilerine fazla güvenen, kendini tam bilmeyen çocuklar. Çünkü yetiştirilirken sen en iyisini bilirsin, sen fazlasıyla başarısın demişler ama çocuğun kendini tanınmasına engel olmuş veli, insanlar.

Ben de anneyim ama inşallah böyle olmam. Çocuk kendini de bilmeli. Farkında olmalı kendinin.” (ÖÖ2).

DÖ10 ve ÖÖ2 kodlu öğretmenlerin günümüzde değerler konusundaki ihtiyacın nedenlerinin aileden kaynaklı olduğunu ifade etmeleri dikkat çekicidir. Öğretmen ifadelerinden, değer eğitimi konusunda aileden kaynaklı sorunlar yaşanmış olduğu görülmektedir.

4.2. Değer Eğitime İlişkin Görüş ve Uygulamalara Yönelik Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda düşünceleri ve uygulamaları nelerdir?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin bulgular *sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşleri teması, sınıf öğretmenlerinin değer eğitime yönelik okulda uygulamaları teması, değer eğitiminin derslere göre öncelik durumu, değer eğitiminin derslere göre öncelik sırası teması* olmak üzere dört tema altında incelenmiştir.

4.2.1. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri Teması

“Sınıf öğretmenlerine göre değer eğitimi nasıl olmalıdır?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda değer eğitiminin nasıl olması gerektiğine yönelik görüşler temasına ait kodlara Tablo 5’de yer verilmiştir.

Tablo 5

Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Görüşleri Temasına Ait Kodlar

Değer eğitiminin nasıl olması gerektiği temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Önce ailede başlamalı	7	70	0	0
Uygulamalı olmalı	6	60	5	83
Rol model olunmalı	3	30	3	50
Derslerle bağdaştırarak olmalı	1	10	1	17
Disiplinlerarası olmalı	1	10	0	0
Örtük olmalı	1	10	0	0

Tablo 5’te de görüldüğü üzere devlet okulu öğretmenlerinin çoğu değer eğitiminin ailede başlaması gerektiğini belirtirken, özel okul öğretmenleri aile konusunda görüş belirtmemiştir. Bu konuda öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Eğer toplum tarafından istenen değerler varsa okulla veriliyor, önce aile eğitimi ile ondan sonra okulda veriliyor. Bunun için önce ailenin çekirdeğinden eğitime başlanmalı. Daha sonra öğretmenler en son öğrenciler gelmeli. Şunu da eklemek istiyorum özellikle şunun da verilmesi gerekiyor, akademik başarının her şey olmadığı. İnsani değerlerin de daha önemli olması lazım. Sanıyorlar ki biz sadece çarpma bölme veriyoruz.” (DÖ4).

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere DÖ4 kodlu sınıf öğretmeni değer eğitimi akademik başarıdan daha önemli görmektedir.

“Değer eğitimi bir kısmı ailede gerçekleşiyor. Bir kısmı okula kalıyor. Toplumun kabul ettiği kurallar. Sorumluluk, sevgi, saygı, çalışma, başarı. Yukarıda belirttik...” (DÖ3).

“Ailede başlar. Ailede başlayabilmesi için o ailenin de iyi değerlerle yetiştirilmiş olması lazım. Yani o ebeveynlerin diyelim. İyi değerlerle yetiştirilmesi lazım. Çevre ikinci faktör. Çevre ve okul ikinci faktör...” (DÖ9).

DÖ3 ve DÖ9 kodlu öğretmen ifadeleri incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda ailenin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir.

Tablo 5’e göre hem özel hem devlet ilkokulu öğretmenlerinin, değer eğitiminin uygulamalı olması gerektiğine dikkat çektiği görülmektedir. Bazı öğretmenler ise değer eğitimi konusunda rol model olunması yönünde görüş bildirmiştir. Konuyla ilgili ÖÖ1 kodlu öğretmen; *“Değer eğitimi yaşanarak, yaşayarak ve yaşatarak. Yaşatarak olmalıdır. Eğer yardım yapmıyorsanız, hoşgörülü değilseniz, adaletli değilseniz bunları bekleyemeyiz. Mesela eğer biz bir, mesela devamlı yapıyoruz. Yardımla ilgili olarak bir kermes düzenliyoruz. Eğer o kermese biz öncesinde gerekli olan yardımı yapmazsak çocuk bunu görmediği taktirde, görmezse tabi ki yapmaz. Biz herhangi bir durumda hoşgörülü davranmayıp onun bundan bir ders alacağı şekilde davranmazsak çocuktan bunu bekleyemeyiz.”* şeklinde görüş belirterek hem uygulamaya hem de rol model olmaya dikkat

çekmiştir. ÖÖ4 kodlu öğretmen ise; *“Uygulanabilir, hayatın içinden örneklerle. Şimdi ben mesela bir çocuklara çalışma vereceğim, komşularınıza ikramlaşalım diye. Bu bir çalışmamız olacak. Bu uygulanabilir bir şey. Ne olacak? Çocuk alacak mesela evinde yaptığı bir şeyi, annesinin yaptığı bir pastayı, bir böreği, bir şeyi götürecek ikram edecek. Karşı taraftan güler yüz alacak, samimiyet alacak, bir teşekkür cümlesi alacak. Belki karşı taraf da boş vermemek adına ona bir şeyler koyup verecek. Hani çocuk şunu görecektir yani ikramda buldum, iyilik yaptım. Bunun karşılığını da aldım. Hem güler yüzle hem güzel cümlelerle. Hani söyleyerek değil uygulayarak yaptırdığımızda değerler eğitimi daha anlam kazanıyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Değer eğitiminde uygulama, rol model olunmasına yönelik görüş belirten devlet okulu öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

“Uygulamalı. Çocuklara bu konuyu vereceksin. Herkes hayatına geçirecek. Hayatına geçmemiş değer eğitimi hiçbir şey ifade etmiyor. Önce değer eğitimini veren kişinin kendisinin yapması ve yaşaması gerekiyor ki ona saygı gösterebilir. En güzeli yaparak yaşayarak öğretirsin. Yoksa anlat anlat dur.” (DÖ10). *“...Değer eğitimi ilk önce ailede başlaması gerektiğini düşünüyorum. Aileyle birlikte tabii ki öğretmen bunu desteklemeli. Ama biz burada ne kadar anlatırsak anlatalım her şey ailede bitiyor. Bir de bunu uygulama aşamasına geçirmek gerekiyor. Biz çocuklara ne kadar merhametli, saygılı, sevgili olun desek de mesela bir saygıyı, sevgiyi büyüklerine, hoşgörüyü uygulama düzeyine geçirmemiz gerekiyor. Mesela büyüklere saygı için bir huzurevi gezisi falan bunlar olabilir. Diğer hayvanlara merhamet, insanlara merhamet derken çocukları alıp sokak köpeklerine götürüp bir ekmek parçası falan bir şeyler vermeleri lazım. Hani onları yaşaması lazım. Uygulamalı olması gerektiğini düşünüyorum.”* (DÖ7).

Değer eğitiminin derslerle bağdaştırılması yönündeki öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Drama olabilir. Sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersinde ağırlık verilmeli. Türkçe dersi metinler değer eğitimine uygun seçilmeli, hazırlanmalı. Program yeterli hâle gelmeli.” (DÖ3). *“Derslerin içeriğinde eritilmiş olarak verilmeli. Çocuklar, bizim okulumuzda bu var*

mesela sorumluluk karakterindeyiz. Biz bunu derslerin içinde vermeye çalışıyoruz. Mesela kültürel değerlerimiz diye bizim bir değerimiz var. Onu milli kültür konularında sosyal bilgilerin, Türkçe konularında vermeye çalışıyoruz. Hani her konuyla bağdaştırmaya çalışıyoruz değerlerimizi. Bu önemli. Çocuklar bizim değerimiz doğruluk, doğrulukta neler yapalım değil. Doğru olmakla ilgili Türkçeden bir hikaye okuyup onunla ilgili drama yaptırmak mesela. Yani Türkçeyle bağdaştırmak, derslerle bağdaştırmak, eritmek lazım değerleri. Şu değerimiz şudur dediğiniz zaman öğrenmiyor çocuk. Çocuğa örnek olay lazım. Drama lazım. Örnek lazım bu konuda daha doğrusu bunları anlatmak için...” (ÖÖ2).

Değer eğitiminin örtük olması konusunda bir öğretmen ise “Biz bunu yıllardır zaten meslek içinde yapıyoruz. Hani adını koymadık şimdiye kadar. Ders işlerken hoşgörülü olmayı, sevmeyi, saymayı, empati kurmayı, adaletli davranmayı, tarafsızlığı hep işledik. Sadece adını koymadık yani değerler eğitimi diye. Yani çocuğa hissettirilmeden verilmeli. Eskiden olduğu gibi. Atasözlerimizde çok güzel değerler eğitimi içeren şeyler var. Ne zaman adını koyduk başarısız olduk yani. Çünkü bir şeyin üstüne ne kadar çok gidersen geri tepiyor...” (DÖ5) şeklinde görüş belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere devlet öğretmenleri değer eğitiminde ailenin rolüne dikkat çekmiş, özel okul öğretmenlerinin çoğu ve bazı devlet öğretmenleri ise okulda yapılan çalışmalardan hareketle uygulamalı sınıf içi etkinliklere yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Derslerde uygulamalı etkinliklere yer verilme nedeni, öğrencilerin değeri davranışa dönüştürmesinde uygulamaların daha etkili olduğu düşüncesidir. Bu konuda özel okul öğretmenlerinin uygulama konusunda verdiği örneklerin çarpıcı olduğunu söylemek gerekir. Devlet okulu öğretmenlerinden DÖ7 kodlu öğretmen dışında örnek veren olmamıştır. Uygulamalı değer eğitimi olması gerektiğini savunan devlet okulu öğretmenleri, bu konuda kendi yaptıkları uygulamalardan bahsetmemişlerdir. Sadece öğrencilerin değerleri davranışa dönüştürmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Nitekim öğretmenlerden biri: “Çok önemlidir. Yani değerlerin, zaten yapılıyor şu anda, yapmaya çalışıyoruz. Ama alan yani öğrenip de davranışta gösteren çok az öğrenci var. Yani o anda onu mesela öğreniyor sanıyorsun. Değerler eğitimi söylüyorsun sevgi önemlidir işte saygı

şudur budur anlatıyorsun. Davranışa geçirme konusunda çocukların çok sıkıntısı var... Bilmesi yetmiyor. Davranışa dönüştürmesi lazım. Biliyor fakat davranışa dönüştürmüyor. Davranışa dönüşmediği için de öğrenmiş saymıyorum ben. Dişinizi fırçalayın dedim mesela dişinizin çürüyüp aynı çöplüğe döner dişiniz, dişinizi fırçalamasanız çabuk çürür, işte acı çekersiniz. Ama gidip evde çocuk dişini bir defa bile fırçalamıyorsa öğrenmemiştir...” (DÖ8) şeklinde görüş belirtmiştir.

4.2.2. Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitimine Okulda Yer Verme Durumları

Teması

“Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine okulda yer verme durumları nasıldır?” alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Sınıf Öğretmenlerinin Okulda Değer Eğitimine Yer Verme Durumları Temasına Ait Kodlar

Okulda değer eğitimine yer verme durumları temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Konu veya kazanımlarla bağdaştıran	8	80	6	100
Disiplinlerarası etkinliklerle bağdaştıran	0	0	6	100
Olumlu veya olumsuz olaylarla bağdaştıran	4	40	0	0
Sınıf kurallarıyla bağdaştıran	5	50	1	17
Rehberlik dersiyle bağdaştıran	3	30	0	0

Sınıf öğretmenlerinin okulda değer eğitimine yer verme durumları incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin çoğunun değerleri konu veya kazanımlarla bağdaştırdığını, özel okul öğretmenlerinin ise tamamının disiplinlerarası etkinlikler yoluyla ve yine konu ve kazanımla ilişkili olarak değer eğitimine yer verdiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Ben o düşünceye katılıyorum. Derslerde verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama dediğim gibi önce ailede temel atılacak okul onu destekleyecek...” (DÖ2).

“Ünitelerde yeri geldikçe tabii ki verilmeli. Üniteler arasına sıkıştırmalı... Yani değerler eğitimini dersi kesip bir ders boyunca ya da yarım ders boyunca ne yapıyoruz, kavramları anlatıyoruz, insani değerleri...” (DÖ4).

“...Yeri geldiğinde konu açıldığında sohbet şeklinde bahsediyoruz. Sahip olmamız gereken değerler nelerdir? Bunlara sahip olmazsak neler olur? İnsan ilişkileri nasıl etkilenir? Ya hadi bugün yardımlaşmayı işliyoruz diyerek değil de konu geçtikçe bahsedilmeli.” (DÖ6).

“Dersler aracılığıyla zaten konularımızda hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde değerlerimiz kısa kısa geçmektedir... Hani derslerle de bağlantısını kurmaya çalışıyoruz.” (DÖ7).

Devlet okulu öğretmenlerinin konu veya kazanımla ilişkili olarak değer eğitiminden kastettiklerinin *“çoğunlukla hayat bilgisi veya sosyal bilgiler gibi konu olarak uygun olan derslerde sırası geldikçe değerler hakkında konuşmak”* olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinin ifadeleri ise şu şekildedir:

“Olumlu olduğunu düşünüyorum. Konularla eşleştirilerek işlendiğinde daha yararlı olduğunu düşünüyorum yani. Zaten biz de değer eğitimi işlenirken ayrı bir ders yerine ders konularıyla, kazanımlarla eşleştirerek işliyoruz zaten. Kazanımlar doğrultusunda...” (ÖÖ3). *“Özellikle hayat bilgisi konuları, zaten değerler eğitimi uygulamaya çok uygun. Hayat bilgisindeki her konuyu değerler eğitimi içerisine sokarak verebiliriz. Ki çoğu zaman da biz öyle yapıyoruz hani disiplinler arası bakıyoruz hangi dersler, neler var? Türkçeye bakıyoruz. Hayat bilgisine bakıyoruz. Oradaki bir konudan mesela yola çıkarak çok güzel bir etkinlik türetiyoruz. Böyle olduğunda daha kalıcı oluyor. Çünkü bunu hem ders olarak görmüş oluyor hem de hayatında uyguladığı için. Ya kesinlikle derslerle alâkalı olmalı bence. Ya şey çok mantıksız olabiliyor bazen hiç yani hiçbir dersle alâkası yok konuyla alâkası yokken sizin çıkıp hadi sevgi saygıyla ilgili şunu yapalım dediğinizde bir anlamsız olabiliyor yani nerden geçiş yaptın buraya sen şimdi. Ne alâka oluyor.” (ÖÖ4).*

“...Biz hani okul bazında uygulama noktasında her ay bir değerle ilgili özel etkinliklerimiz var. Bunu ders içerisine de hani yayıyoruz... O ay hangi derse daha uygunsa onun üzerine gidiyoruz... Hayat bilgisi derisiyle bağdaşan bir konu vardır. Onun merkezine gidiyoruz. Matematikle ilgili işte bağdaşan konu vardır, matematik dersini kullanıyoruz... Diyoruz ki yani bu derisi işleyelim işte tam böyle zirve noktasında bunu da vurgulayalım...” (ÖÖ6).

Özel okul öğretmenlerinin ifadelerine göre, okulun vizyonu nedeniyle her ay belirlenen bir değere yönelik tüm derslerin kazanımları incelenerek disiplinlerarası etkinlikler planlanmaktadır. Bu durum özel okul öğretmenlerinin değerleri kazanımlarla ilişkilendirerek daha planlı ve programlı olarak verdiğini göstermektedir. Hem devlet okulu hem özel okul öğretmenleri değer eğitiminin derslerle yapılmasını daha anlamlı bulduklarını ifade etmiş olsa da uygulama noktasında farklılıklar olduğu ve özel okul öğretmenlerinin uygulamalar konusunda daha etkin çalıştıkları görülmektedir.

Devlet okulu öğretmenlerinden bazıları değer eğitimi yaşanan olumlu-olumsuz olaylarla bağdaştırdığını ifade etmiştir. Bu da öğretmenlerin çoğunlukla değer eğitiminde telkin yaklaşımına başvurduklarını göstermektedir. Konuyla ilgili olarak bir öğretmen “...şöyle aslında biz veriyoruz biraz daha eksik bir yerler kalıyor mu bilmiyorum yani bir şeyler eksik kalıyor... Bilinçsiz ama. Davranışı bozuk olan çocuk da şey yapıyor bozuyor. Güzel davranışı olanları ayın öğrencisi seçiyoruz, güzel yönden pekiştiriyoruz. Şöyle söylediğin zaman olumsuz şeyi çok pekiştirdiğin zaman da bu sefer çocuk diyor ki ben zaten böyleyim. Düzelecekse bile düzelmiyor. Mesela bazen diyorum ki mesela onda olumlu bir şey gördüğümde bak ne kadar güzel alkışlayın falan diyorum o zaman olumluyu çıkarıp olumsuzunu biraz geriletmek için... ben bu kadar yapıyorum. Çünkü sınırlı zamandasın illa. Her gün devam etmeyen oluyor, mesela her gün okula gelmeyen oluyor. O bilgiyi almıyor...”

(DÖ8) şeklinde görüş belirtirken başka bir öğretmen, “Hatta şey var bizim sınıfta işte biri birine vurmuş ya da bir olay olmuşsa muhakkak beş dakika zaten bunlar üzerinde davranışlar üzerine, başkalarının sınırlarına görmememiz üzerine konuşuyoruz ya da kısaca bir şey yapıyoruz. Mesela geçerken birinin defterine yanlışlıkla çarptı. Öteki hemen onu

dövmeye çalışıyor ya bu nedir doğru hareket bunda özür dilerim yanlışlıkla olduyu oturtabilme.” (DÖ9) şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Bazı öğretmenler de değer eğitimini sınıf kurallarıyla bağdaştırdıklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde görüş beyan eden öğretmenlerin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“...Bu her dersin içerisinde olabilir. Bir matematik dersinde bile değerler eğitimi ama dediğim gibi işte hani çocuğa hissettirmeden arkadaşının hakkına saygı duymayı, sırasını beklemeyi, sabretmeyi veya arkadaşının herhangi bir hata yaptığında ona dalga geçmeden hoşgörülü olmayı...(DÖ5).

“...Dersimiz hayat bilgisi, sonra Türkçe olur, sonra matematik. Tabii ki diğer derslerde sınıfa girdiğim zaman değerler eğitiminde aynı şey olarak görmek isterim. Derste işleyiş kuralları olarak Türkçe dersinde. O şeyi görmek isterim çocukların üzerinde. Birbirlerine karşı olan davranışlarını. Parmak kaldıracak söz hakkı isteyecek. Oradaki saygısını görmek isterim çocuğun...” (DÖ10).

Buradan hareketle yine devlet okulu öğretmenlerinden bazılarının değer eğitimini öğretmen odaklı yapılacak çalışmalarla değil, öğrencide olması gereken özelliklerle ilişkilendirdiği görülmektedir. Ayrıca bazı devlet okulu öğretmenleri değer eğitiminin rehberlik dersiyle bağlantılı olarak yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“... Okul çapında böyle her sınıfta aynı şey yapılıyor. Her sınıfta. Yani rehberlikçi şu anda arkadaşlık değer eğitimini almış. Arkadaşlıkla ilgili bir hafta çalışılacak asılacak ondan sonra. Yani her sınıf temsilcisi gidiyor, rehberlikte toplantı yapıyor. Sınıfa geliyor sınıf temsilcisi. Konuyu belir verilen konuyu anlatıyor bilgi veriyor. Ona göre çalışıyorsun yani...” (DÖ8).

“...biz derslerin ilk 10 dakikasında mutlaka konusu belli olmadan her gün bir değere dokunmuş oluyoruz. Sorunlar yaşadığımızda (çocuk küfür etti, hırsızlık yaptı) 15 dakika bunu konuşuyoruz. Rehberlik derslerinde bazen biz bazen onlar yapıyoruz. Dersten ziyade olayın içinde, üzerinde inşa ettiğinizde daha etkili olduğuna inanıyorum. Ek branşım

rehberlik olduğu için olayın üzerine gidersen daha etkili oluyor. Ders olarak ben inanmayanlardayım...” (DÖ1).

Devlet okulu öğretmenlerinin ifadeleri incelendiğinde rehberlik dersinin değer eğitiminde yönlendirici olduğu ve yapılan çalışmalarda önemli katkısı olduğu düşünülmektedir.

4.2.3. Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi Teması

“Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde öncelik verdiği dersler nelerdir?” alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda elde edilen bulgular *değer eğitiminin derslere göre öncelik durumu ve değer eğitiminin derslere göre öncelik sırası* olmak üzere (Tablo 7) ve (Tablo 8)’de sunulmuştur.

Tablo 7

Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi/ Değer Eğitiminin Derslere Göre Öncelik Durumu Temasına Ait Kodlar

Değer eğitiminin derslere göre öncelik durumu temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Ders önceliği var	6	60	5	83
Ders önceliği yok	4	40	1	17

Tablo 8

Sınıf Öğretmenleri İçin Derslere Göre Değer Eğitimi/ Değer Eğitiminin Derslere Göre Öncelik Sırası Temasına Ait Kodlar

Değer eğitiminin derslere göre öncelik sırası temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenlerinin belirttiği ders	Özel okul öğretmenlerinin belirttiği ders
1. Sıra	Hayat bilgisi	Hayat bilgisi
2. Sıra	Sosyal bilgiler/Türkçe	Görsel sanatlar
3. Sıra	Görsel sanatlar	Oyun/matematik/Türkçe

Tablo 7 ve Tablo 8’deki sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde hem devlet hem de özel okul öğretmenleri için değer eğitiminde ders önceliği olduğu, bu dersler arasında ilk sırada hayat bilgisi dersinin yer aldığı görülmüştür. İlk üç sırada belirtilen dersler arasında fen bilimleri dersinin yer almaması öğretmenlerin fen bilimleri gibi dersleri değer eğitimi

için çok uygun görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“...3. sınıf olsaydım hayat bilgisi derdim. Ama şu an sosyal ve matematik şey olduğu için bunlar çok fazla bilimsel oldu artık. Türkçede daha yoğunluk olarak işliyoruz. İkinci planda...” (DÖ6). “...Bir hayat bilgisi. İki sosyal bilgiler zaten. Görsel sanatlarda da kullanabiliriz...” (DÖ7). “...Hayat bilgisi, hayatın içinden olduğu için. Türkçe. Yani matematikte de işlenir her derste işlenebilir yani sonuçta. Çünkü bu sürekli değerler davranışlarla ilgili olduğu mesela derste birisi birisinin dersi dinlemesini engel oluyorsa bunu matematikte de konu önüne alırsınız...” (DÖ9).

“...Hayat bilgisi, sosyal. Görsel sanatlar resim dersi. Türkçe de olabilir hikayelerle. Böyle düşünüyorum...” (ÖÖ3). “...Hayat bilgisi olur herhalde. Hayat bilgisi, Türkçe. Türkçe de aslında miğfer ders yani onu da bire yazabiliriz. Bizde sosyal bilgiler yok ya ...” (ÖÖ4).

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere öğretmenler 3. veya 4. sınıf okutma durumuna göre hangi ders uygunsa ona göre değer eğitimi yapmaktadırlar. Ancak genel olarak öğretmenlerin çoğunun ders önceliği olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde değer eğitime yer verdikleri, bunun dışında Türkçe dersinde de hikayeler olması ve anafikrin incelenmesi yönüyle değer eğitiminin öncelikli olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum ders olarak hayat bilgisi ve sosyal bilgilerin konu olarak değer eğitiminde daha geniş seçenekler sunmasından, kazanımların çoğunlukla doğrudan değerlerle ve günlük hayatla ilişkili olmasından kaynaklanıyor olabilir. Nitekim konuyla ilgili bir öğretmen “...Zaten o kadar çok değerlere yakın konular veriyorlar ki. Türkçede olsun sosyal bilgiler- özellikle bu iki konu- derslere değerlerimize sağ olsun hazırlayanlar artık çok fazla hani bununla ilgili metinler oluşturmuşlar, konular oluşturmuşlar. Onlar zaten dersin içinde veriliyor. Biz de bir şekilde vermeye çalışıyoruz...” (ÖÖ2) şeklinde görüş belirtirken başka bir öğretmen “Özellikle hayat bilgisi konuları, zaten değerler eğitimi uygulamaya çok uygun. Hayat bilgisindeki her konuyu değerler eğitimi içerisine sokarak verebiliriz...” (ÖÖ4) şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden değer eğitiminde ders önceliği olmadığını belirtenlerin ifadeleri şu şekildedir:

“...Ders önceliğimiz yok. Bazen dersi bırakıp komple o konu üzerinde konuşabiliyoruz.” (DÖ1). “Değerler ayındır. Kurallar ayındır. Öğretmenden öğretmenlere göre değişkenlik gösterir mi onu bilemem. Öncelikler her ders için ayındır...” (DÖ10). “...Hepsinde. Sıralayamam yani. Hepsinde verebilirim.” (DÖ5). “Tüm derslerde olabilir. Eşit yani sonuç olarak bir matematikte de paylaşmayı öğrenebilir. Yine orda da saygı vardır. Eğer arkadaşına saygı duymazsa devamlı ses çıkarttığı takdirde o konuyu öğrenemez zaten arkadaşı. Yani bu sadece bir kişiyi ya da bir şeyi içeren bir şey değil biz genel olarak düşünmemiz gerekiyor...” (ÖÖ1).

4.3. Programda Değer Eğitimine İlişkin Görüşlere Yönelik Temalar

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sınıf öğretmenleri 2018 yılında güncellenen ilkökul programında yer alan değerler hakkında ne düşünmektedir?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin bulgular *sınıf öğretmenlerinin kök değerle ilgili bilgi düzeyi teması, sınıf öğretmenlerinin programda değerlerin yer almasına ilişkin görüşleri teması, sınıf öğretmenlerinin kök değer algısı teması, sınıf öğretmenlerine göre kök değerlerin programdaki işlevi teması* olmak üzere dört tema altında incelenmiştir.

4.3.1. Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değerle İlgili Bilgi Düzeyi Teması

“Sınıf öğretmenlerinin kök değer konusunda bilgi düzeyi nedir?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda kök değerle ilgili bilgi düzeyi temasına ait kodlara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değerle İlgili Bilgi Düzeyi Temasına Ait Kodlar

Kök değer konusunda bilgi düzeyi temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Bilgisi yok	10	100	6	100
Bilgisi var	0	0	0	0

Tablo 9'dan da anlaşıldığı üzere görüşmeye katılan devlet ve özel okulda çalışan sınıf öğretmenlerinin hiçbiri programdaki değerlerden haberdar değildir. Bu sonuç dikkat çekicidir. Bu durum öğretmenlerin öğretim programlarını yeterince incelemedikleri, öğretim programlarında öngörülen yeniliklerden haberdar olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Kök değerlerle ilgili devlet okulu öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

“O konuda bilgim yok... Zaten ilkokulda temelde bunların üzerinde eğitim veriyoruz. Bizde ders ikinci plandadır. Davranış, değer bunlar üzerinedir...” (DÖ1). *“Yok ya duymadım...”* (DÖ4). *“Yok. Vermesi gerektiğini düşünüyorum. Zaten veriliyoruz da kök değerler adı altında vermedik. Bu değerleri zaten vermeye çalışıyoruz. Mesela grup çalışması yapıyor etkinlik yaparken. Grupça paylaşmayı öğrensin, dostluğu öğrensin. İşte yanlış yaptığında bile doğruyu söyleyebilirsin sonucun ne olacağını görerekten yalan söylemiyorsa hani dürüstlük yapıyorsa. Ben diyorum mesela hata da yapsanız doğruyu söyleyin hani önemli olan çözelim...”* (DÖ9). *“İlk kez duyuyorum. Biz bunları zaten işliyoruz. İster yazsın ister yazmasınlar bunlar zaten öğrenciye ilk önce biz çocuklar bu okula ayak attığı zaman ilk dersimiz zaten bunlardır bizim. Saygıdır, sevgidir, dürüstlüktür, kavga yapmama, küfür etmeme, yalan söylememe, hırsızlık yapmama öğretilmesi zaten hayat bilgisine bunlardan başlarız anlatmaya. Şu anda hala da bu süreç devam ediyor...”* (DÖ10).

Devlet okulu öğretmenlerinin programda değer yer aldığını bilmemelerine rağmen değer eğitimi yaptıklarını ifade ettikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu sonuç çalışma yapılan devlet okulunda değer eğitiminin planlı, programlı ve bir yönteme dayalı olarak değil de ders içinde yeri geldikçe ve rastgele yapıldığını göstermektedir. Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinin ifadelerinden bazıları şu şekildedir:

“Kök değer, nedir o? Yani şu an kök değer kelimesini ilk defa duydum. Duymamıştım daha doğrusu. Şimdi zaten karakter gelişim okulu olduğumuz için bu karakterleri zaten biz yıl içinde vermeye çalışıyoruz...” (ÖÖ2). *“Kök değer. Anımsayamadım. Benim değer yargılarımla da çok aslında şey, güzel gayet onlar da adaleti başa almışlar hatta...”* (ÖÖ4). *“Yok. Yani güzel bir çalışma olmuş. Bilgi sahibi değilim yalnız. Bu konudan haberim yoktu ama güzel bir çalışma olmuş ...”* (ÖÖ6).

Özel okul öğretmenleri programdaki kök değerlerle ilgili bilgi sahibi olmamalarına rağmen çoğunlukla her ay belirlenen değer üzerine çalıştıklarını ifade etmişler ve yaptıkları uygulamalardan bahsetmişlerdir. Bu durum görüşmelerin yapıldığı özel okulda değer eğitiminin daha planlı, programlı yürütüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

4.3.2. Sınıf Öğretmenlerinin Programda Değerlerin Yer Almasına İlişkin Görüşleri Teması

“Sınıf öğretmenleri öğretim programında değerlerin yer alması konusunda ne düşünmektedir?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10

Sınıf Öğretmenlerinin Programda Değerlerin Yer Almasına İlişkin Görüşleri Temasına Ait

Kodlar

Programda değerlerin yer almasına ilişkin görüşler temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Olumlu	3	30	4	67
Olumlu ama eksik	4	40	2	33
Bir fark yok	2	20	0	0

Tablo 10’da görüldüğü üzere devlet okulu öğretmenlerinin çoğu programda değerlerin yer almasını olumlu değerlendirirken mevcut programın eksik yönleri olduğunu belirtmiştir. Özel okulu öğretmenleri çoğunlukla programda değerlerin yer almasını olumlu değerlendirmişlerdir. Bunun yanında programın eksik yönleri olduğunu belirtenler de olmuştur. Konuyla ilgili devlet okulu öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

“...Değerler dostluk, dürüstlük, adalet tek başlık olabilir. Bu kadar açmaya gerek yok. Biraz fazla açılmış. Zaten hepsi birbiriyle iç içe değil mi? Dostluk içinde adalet zaten yok mu?...” (DÖ3). “...Evet gayet de güzel koymuşlar. Sadece okulla sınırlandırılmamalı, aileden de bu değerler gelmeli. Günümüzde insan ilişkilerinde bu değerlerin eksikliğini çok fark ediyoruz. Ders içi olsun ders dışı olsun mutlaka kazandırılmaya çalışılmalı. Sadece öğrenciler değil velilere de...” (DÖ4). “...Verilebiliyorsa güzel. Çocukların alması gereken değerler. Ama

bunu hani hadi bugün dürüstlüğü işleyeceğiz, bunu bugün yardımseverliği işleyeceğiz şeklinde işlersek çocuklarda geri tepiyor. Gizli mesaj her zaman daha kalıcı oluyor...” (DÖ5).

Devlet okulu öğretmenlerinin programda kök değerlerin yer almasını olumlu değerlendirirken değerlerin detaylı verilmesi, aile eğitimi ve uygulama noktalarında bir takım eksiklere değindikleri görülmektedir. Kök değerlerin programda yer almasını olumlu karşılayan DÖ8 kodlu öğretmenin görüşleri ise şu şekildedir: “...Bunları zaten yapıyoruz biz. Okulda rehber öğretmenlerle yapıyoruz çok. Sınıf temsilcisi gidiyor. Diyelim hangi değeri şey olacaksa onunla ilgili etkinlikler yapıyoruz. Yazılar, şiirler, afişler yapıyoruz yani konuşuyoruz. Arkadaşlıkla, mesela arkadaşlıkla ilgili şiir yazın dedim. Kendimiz de yazdık. Görselini çizdik. Bunlar çok güzel şeyler çocuk aldıktan sonra...”.

Öğretim programlarında değerlere yer verilmesiyle ilgili olarak özel okul öğretmenleri şu şekilde görüş belirtmiştir:

“...Bunu milli eğitim kendi müfredatına alması mükemmel olmuş yani gayet iyi bir durum olmuş. İyi karşıladım ben bunu. Süreç içinde yani zamanla. Yani hemen olmayacaktır ama zamanla bu değerlerin alımı daha önceki zamanlara göre yıllara göre daha verimli bir şekilde çocuklar tarafından alımı iyi olacaktır. Çünkü biz zaten bunları veriyoruz. Yani kök değer olarak görüyorduk. Zaten biz öyle görüyorduk. Milli eğitimin de bunu kendinin düşünüp bunları değer olarak alması gayet iyi olmuş, güzel olmuş bence...” (ÖÖ2).

“...Hepsi de çok değerli. Mesela sorumluluk, sorumluluğunu bilmeyen bir birey kendine karşı da sorumluluğunu bilmez. Ülkesine, devletine, ailesine karşı da. Sorumluluk çok önemli bir değer ki burada kök değer olmuş. Yine dostluk, kardeşlik işte sevgi, saygı olumlu olduğunu düşünüyorum kısaca...” (ÖÖ3).

“...Hani biz okulumuzda yıllardır bunları uyguluyoruz. Bu konuda bizim hani tecrübemiz de olduğu için çok zorlanmıyoruz. Ama hani düzenleme nasıl yapılmış, altını nasıl doldurmuş onların bakış açısı nasıl o konuda bilgim yok. Yani tabiri caizse her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. Bizim yoğurt yeme tarzımız belli ama milli eğitiminkini bu konuda bilemiyorum. Yani

şöyle sadece oraya yazılmasının bir anlamı bir karşılığı olacağını düşünmüyorum ben. Faydası olacağını da düşünmüyorum. Tek başına yazılmasının bir anlamı yok. Ama eğer yol göstericiliği varsa şu konuyla bunu da bağdaştırabilirsiniz, örneğin işte bir matematikte işte bölme konusunda yardımlaşma paylaşma yeri uygulayabilirsiniz gibi bir şey söyleyecekse, buna uygun bir hani etkinlik sayfası olacaksa bunun bir anlamı olur...” (ÖÖ6).

ÖÖ2 ve ÖÖ3 kodlu öğretmenlerin programda kök değerlerin yer almasını olumlu karşıladıkları, ÖÖ6 kodlu öğretmenin ise bu konuda eksikler olabileceğini ifade ettiği görülmüştür. ÖÖ2 kodlu öğretmen, programda değerlerin yer almasını özellikle devlet okulu öğretmenleri açısından olumlu karşıladığını ifade etmiştir. Bunun nedeni, özel okulda değer eğitimi çalışmalarının programdan bağımsız bir şekilde yürütülmesi olabilir.

4.3.3. Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değer Algısı Teması

“Sınıf öğretmenleri için kök değer ne ifade etmektedir?” alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Sınıf Öğretmenlerinin Kök Değer Algısı Temasına Ait Kodlar

Kök değer algısı temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Temel değerler	6	60	4	67
Kültürel miras	3	30	1	17
İnsanda olması gereken özellikler	5	50	1	17
Önemli değerler	0	0	3	50
Evrensel değerler	1	10	1	17

Tablo 11 incelendiğinde sınıf öğretmenlerinin kök değeri çoğunlukla temel değerler olarak algıladıkları görülmektedir. Aynı zamanda bu değerlerin insanda olması gereken özellikler olduğunu belirten öğretmenler de olmuştur. Bunda kök değerlerin diğer değerlere temel olabileceği düşüncesi etkili olmuştur. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“...Değerlerin temelinde olduğu için olabilir mi bunlar. Aslında olması gereken şeyler ve temeli...” (DÖ2). “...Çünkü temel değerlerdir bunlar. Bir toplumda yaşamak, hoşgörü içinde yaşamak istiyorsanız, adalet içinde yaşamak istiyorsanız bu değerlerin insanlarda

olması gerekiyor. İnsanlar kanun olsa da olmasa da içgüdüsel olarak bu değerlere uyarsa zaten toplumda bir bozulma olmaz...” (DÖ4).

“...Yani bence toplumun temeli bu değerler, toplu yaşamının. Bu değerlere sahip olmayanlar diğer değerleri zaten öğrenemezler.” (DÖ5).

“...Temelde çocuğun alması gerekenler olduğu için...(ÖÖ4). “...Bütün davranışlar bu değerlerin temelinde yeşerdiği için olabilir mi? Toplum, toplumun bütün çıktıları bu kök değerlerden doğarak oluşuyor. Kökü iyi besleyelim ki ortaya çıkan meyve iyi olsun, güzel olsun, verimli olsun...” (ÖÖ5).

Yukarıdaki ifadelerin yanı sıra sınıf öğretmenlerinden bazıları kök değerleri kültürel mirasla ilişkilendirmişlerdir. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“...Çünkü kültür bizi biz yapan şey. Zaten insan bunları almazsa insan olmaz da onun için. Hani iyi bir insanda olması gereken özellikler bunlar.” (DÖ8). “Kök değer, bizim kökümüzden geldiği içindir, atalarımızdan geldiği içindir.” (DÖ7). “Biraz önce bahsettim bizim geçmişten gelen, bizi biz yapan değerlerdir bunlar aynı zamanda. Demek ki milli eğitim köklerden göklere bu değerlerle bizi çıkartacak.” (ÖÖ6).

Sınıf öğretmenlerinden kök değerleri önemli veya evrensel değerler olarak algılayan öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“...Hepsi de çok değerli. Mesela sorumluluk, sorumluluğunu bilmeyen bir birey kendine karşı da sorumluluğunu bilmez yani çok önemli olduğu için almış...” (ÖÖ3). “...Bizim için de ilk değerler, önemli değerler, kök değerler aslında...” (ÖÖ2).

“...Toplumumuzun ihtiyaç duyduğu şeyler bunlar, ortak değerlerimiz. Kimsenin karşı çıkacağı bir değer değil bunlar. Yani bu topraklarda yaşayan kimsenin bu değerlerden rahatsız olacağını düşünmüyorum.” (ÖÖ6). “...Evrensel değerleri içine almışlar...” (DÖ3).

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kök değerler sınıf öğretmenleri tarafından çoğunlukla temel değer olarak algılanmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin kök değer algılarının benzerlik gösterdiği görülmüştür.

4.3.4. Sınıf Öğretmenlerine Göre Programdaki Kök Değerlerin İşlevi Teması

Sınıf öğretmenlerine göre kök değerlerin programdaki işlevi nedir?" alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12

Sınıf Öğretmenlerine Göre Programdaki Kök Değerlerin İşlevi Teması ve Kodlar

Kök değerlerin programdaki işlevi temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Değerlerin yok olmasından doğan ihtiyacı gidermek	5	50	4	67
Toplumun düzeni ve huzurunu sağlamak	4	40	2	33
Gelecek nesillere değer aktarımı gerçekleştirmek	4	40	1	17
Bireyin mutlu olmasını sağlamak	0	0	1	17

Tablo 12 incelendiğinde sınıf öğretmenleri çoğunlukla değerlerin yok olmasından doğan ihtiyacı gidermek için kök değerlere programda yer verildiğini belirtmişlerdir. Değerlerin gelecek nesillere aktarımını sağlamak yönünde görüş bildiren devlet okulu öğretmenlerinin frekansının özel okul öğretmenlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

"...Günümüzde değerlerimizi yitirdik. Yani bu değerlerimizin daha çok canlı kalabilmesi için, yaşatılabilmesi için daha çok üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum... İhtiyaç duyulduğu için verilmiştir bence." (DÖ7).

"...Çünkü çok yozlaşma var. Çocuklar eskisi gibi değil artık. Bu internet ortamı, televizyonlar, aileler çok değişti. Yani çünkü bunlara kesinlikle çok ihtiyaç var. Eski çocuklar yok artık. Bunlar eksik çocukların hepsinde eksik..." (DÖ8).

"...Çünkü kesinlikle öğretilmeli. Unutulmaması gereken değerler. Yani artık o kadar hızlı bir teknoloji çağındayız ki her şey o kadar hızlı değişiyor ki değişmeyecek geçmişten gelen

gelenek ve göreneklerimiz bir şekilde yaşatılması gerektiğini düşünüyorum. Ondan olduğunu düşünüyorum.” (DÖ9).

DÖ7, DÖ8 ve DÖ9 kodlu öğretmenlerin, teknoloji çağında değer eğitime ihtiyaç olduğunu, gelenek ve göreneklerin yaşatılması gerektiğini vurguladıkları görülmektedir. Özel okul öğretmenleri de bu konuda devlet okulu öğretmenleriyle benzer görüştedir. Konuyla ilgili öğretmen ifadeleri şu şekildedir:

“...Programda yer verilmeli, verilmiştir, çünkü günümüzde bu değerlerin yavaş yavaş, yavaş yavaş bireyler arasında önemsenmediğini, bunu tekrar içeriği... bünyemize alabilmek için yer verilmiştir...” (ÖÖ1).

“...Demek ki çağ ilerledikçe bazı şeylerimizi kaybediyoruz. Değerlerimizi kaybediyoruz. Gelişen dijital çağda benliğimizi koruyabilmek için bu değerlerin tekrar üzerinde duruyoruz. Çocukların alıcıları çok açık ve onları etkileyecek uyaran çok fazla ve değerler artık geri plana doğru itildiği için hani ülke de bu anlamda bir tedbir almış diye düşünüyorum.” (ÖÖ4).

“...Yani çok önemli olduğu için almış veya bu yönde görülen eksikliğin giderilmesi için alınmıştır.” (ÖÖ3).

Görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerinden bazıları değerlerin toplum düzenini sağlamada işlevi olduğunu belirtirken bazıları da gelecek nesillere değerlerin aktarımını sağlamada önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda DÖ4 kodlu öğretmenin ifadesi şu şekildedir: *“...Ağaç yaş iken eğilir. Bu nedenle toplumun en küçük bireyi çocuk olduğundan çocukları eğitirseniz onlar da kendi çocuklarını o şekilde eğiteceklerdir. Toplumun düzelmesi, nasıl diyeyim düzelmesi denetim de toplumun, değerlerinin daha sağlıklı ilerleyebilmesi için çekirdekten başlamalısınız eğitime.”. Yine başka bir sınıf öğretmeni “...Yani neslin bu değerlere sahip olarak büyümesini sağlamak için...” (DÖ6) şeklinde, bir diğer sınıf öğretmeni ise “...Bir toplumu toplum yapan ana değerler olduğu için bence. Çünkü her toplumun örf, adet ve gelenekleri farklı olduğu için, bazı şeyler hani atalardan, nesillerden nesillere aktarıldığı için diye düşünüyorum...” (DÖ9) şeklinde görüş bildirmiştir.*

Sınıf öğretmenlerinin kök değerlerin işlevi konusundaki görüşleri incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin gelecek nesillere değer aktarımı konusunda daha fazla görüş belirttikleri görülmektedir. Bunun yanında özel okul öğretmenlerinden biri kök değerlerin işlevini öğrencinin mutlu olması şeklinde ifade etmiştir. Konuyla ilgili öğretmenin ifadesi şu şekildedir:

“...Hep baştan beri söylediğimiz gibi bu değerlerin olması, hayatının bütün evrelerinde karşısına çıkacak, görecek, yaşayacak. Bu değerlere sahip bir insan mutlu bir insan olacak. Başarılı bir insan olacak. Vatanını milletini seven bir insan olacak. Ailesini koruyan bir insan olacak, sahip çıkan bir insan olacak. Çünkü her şeyden önce bu değerler öğretilmeli. Gerisi zaten hallolacaktır diye düşünmüşlerdir bence.” (ÖÖ2).

4.4. Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitime İlişkin Görüş ve Uygulamalara Yönelik Temalar

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitime yönelik görüşleri ve uygulamaları nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin bulgular; *Fen bilimlerinde değer eğitime yer verilmesine ilişkin görüşler teması, Fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen konular teması, Fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen değerler teması, Fen Bilimlerinde uygulamaya yer verme yüzdesi ve etkinlikler teması, Fen bilimlerinde değer eğitiminde kullanılan yöntem ve teknikler teması, Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik kaynaklar teması, Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik sorunlar teması ve Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik öneriler* olmak üzere sekiz tema altında incelenmiştir.

4.4.1. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri Teması

“Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitime yer verilmesi konusunda düşünceleri nelerdir?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri Temasına Ait Kodlar

Fen bilimlerinde değer eğitimine yer verilmesine ilişkin görüşler temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Uygulanabilir	3	30	4	67
Uygulanabilir ama zor	3	30	2	33
Ders uygun değil	3	30	0	0
Ders olarak bakılmamalı	2	20	0	0

Tabloda görüldüğü üzere özel okul öğretmenleri çoğunlukla değer eğitiminin fen bilimleri dersinde de uygulanabileceğini ifade etmişlerdir. Devlet okulu öğretmenleri ise bu konuda görüş ayrılığı içerisindedir. Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

“Tabii ki. Fen dersinde de olmalı. Fen dersinde de değer eğitimi olmalı...” (ÖÖ3).

“Tabii ki verilmeli yani çocuğa mesela bir deneyi sorumluluk olarak veriyoruz, yapmalarını istiyoruz. Yapıyorlar, getiriyorlar...” (ÖÖ4). *“Oldukça faydalı olacaktır. Çünkü deneyerek ve yaşayarak uygulamaların olduğu bir derstir fen bilgisi dersi. Çocuk da en iyi yaşayarak ve deneyerek öğrenir. “Değerler eğitimi de bu ders çerçevesinde verildiğinde öğrencilere uygulayarak öğrenme fırsatı tanıdığı için etkili olacaktır...”* (ÖÖ5).

Özel okul öğretmenlerinin fen bilimleri ile değer eğitimini ilişkilendirmekte zorlanmadıkları, aksine fen dersinin uygulamalı bir ders oluşunun bu konuda faydalı olacağını düşündükleri görülmektedir. Fen bilimleri dersinde değer eğitiminin uygulanabileceği görüşünde olan devlet okulu öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

“Yapılabilir. Her konuda yapılabilir. Örneğin diğer canlılara saygı, doğaya yaşadığımız dünyaya saygı, sevgi, çevreyi geliştirme güzelleştirme verilebilir.” (DÖ3). *“Her derste mesela fırsat eğitimi yapabilirsin. O anda bir şey olmuştur. Fen dersinde deney yapıyorsundur. Arkadaşı çok güzel bir şey, yapmıştır arkadaşına karşı. Mesela güzel davranmıştır. Orda da mesela hayatı işliyoruz...”* (DÖ8).

DÖ3 ve DÖ8 kodlu öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde değer eğitime ders odaklı bakmadıkları, değer eğitimi her ders için uygun buldukları söylenebilir.

Değer eğitime fen bilimleri dersinde yer verilmesini olumlu ama zor olarak değerlendiren öğretmenler fen konularının değer eğitimi açısından daha sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda DÖ2, DÖ4 ve ÖÖ2 kodlu öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Uygulaması biraz zor olur diye düşünüyorum... İçerikten dolayı. Fen bilgisi deneysel konular fazla olduğu için pekiştirilmeyebilir. Bütün konular için geçerli mi, değil...” (DÖ2).

“Ha üniteleri düşünüyorum ya şimdi. Gerekli ünitelerde uygulanabilir. Ama hayat bilgisi dersi ya da sosyal bilgiler dersi gibi çok geniş bir yelpaze vermez bize...” (DÖ4).

“Mutlaka dedim ya her dersin içinde eritilmeli. Eritilerek verilmesi gerekir. Zor, kolay değil fen bilimleri dersi. Ama verilmesi gerekir. Hiçbir dersi birbirinden ayırmamak gerekir. Sonuçta disiplinler arası yaklaşım diye bir şey var. O değeri de o ders içinde eriterek vermek gerekir... Alt mesaj da olabilir direkt de söyleyebiliriz... Fen dersinde zaten bunu bir ders gibi veremezsiniz. Dersin içinde anlatırsınız, yeri gelir anlatırsınız ya da alt değermiş gibi farkına da varmayabilir. İki şekilde de verilebilir. Ama fenin içinde zaten böyle bir değer şudur diye anlatamazsınız...” (ÖÖ2).

Değer eğitime fen bilimlerinin uygun olmadığına yönelik görüşler sadece devlet okulu öğretmenleri tarafından belirtilmiştir. Bunun nedenini sınıf öğretmenleri çoğunlukla “fen konularının bilimsel içerikli olması ve değer eğitimiyle fen arasında bağlantı kurulamaması” şeklinde açıklamışlardır. Konuyla ilgili görüşler şu şekildedir:

“Şimdi konuları gözden geçirince fen bilimleri müfredatı pek de uygun değil. Hani çevre konusunda belki işlenebilir bu konu, değerlerimiz...” (DÖ6). *“Vallahi fen bilimleri ile ben bir bağlantısını kuramıyorum şimdi. Fen bilimleri ile uygulamaya geçecek bir konu değil. Değerler eğitimi farklı. Diğer derslerde uygulayabiliriz ama fen bilimlerinde zor... Çünkü değerler eğitimi daha çok günlük hayatla alâkalı olduğu için fen yani hiç, biri akademik bilgi diğeri tamamen kültürel bir değer.” (DÖ7).*

Değer eğitimine ders olarak bakmayan öğretmen görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Ders olarak bakmıyorum. Hayatın her aşamasında ihtiyaç halinde işlenmeli. Zaman, sıralama, ders olarak sınırlanmamalı. İhtiyaç halinde değer dersin önüne geçer. İlkokulda dersler davranış arkasında ikinci plandadır. Fen bilgisi bence geri planda kalır...” (DÖ1).

“Ya biz bu dediklerin, bu gibi kavramları hiçbir zaman ayrı olarak işlemedik. Derste mesela yeri gelir bir olayla karşılaşırsın. Olaylar gördükçe, olaylarla karşılaştıkça biz bunları şey yapabiliyoruz. Anlatıyoruz... Özellikle şu derste şunu işleyeceksin şu derste şunu işleyeceksin öyle bir şey yok...” (DÖ10).

Görüldüğü üzere devlet okulu öğretmenleri özel okul öğretmenlerine göre fen bilimleri dersinde değer eğitimine yer verilmesi konusunda daha fazla olumsuz görüş belirtmiştir. Özel okul öğretmenleri arasında da fen bilimlerinin akademik içeriği nedeniyle değer eğitimi uygulamasının zor olduğunu düşünenler olmasına rağmen bu gruptan hiçbiri tamamen uygulanamayacağını düşünmemektedir.

4.4.2. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimiyle İlişkilendirdikleri Konular Teması

“Fen bilimleri dersinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen konular nelerdir?” alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda elde edilen kodlara Tablo 14’de yer verilmiştir.

Tablo 14

*Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitimiyle İlişkilendirdikleri Konular**Temasına Ait Kodlar*

Fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen konular temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Konular uygun değil	4	40	0	0
Canlılar	3	30	3	50
Dünya	3	30	1	17
Ses ve ışık	3	30	1	17
Doğa ve çevre	3	30	3	50
Madde ve özellikleri	2	20	3	50
Mühendislik/teknoloji	1	10	2	33
Bilim insanların hayatı	1	10	1	17
Elektrik	1	10	1	17
Kuvvet ve hareket	1	10	1	17
Doğal afetler	1	10	0	0

Tablodaki veriler incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin çoğu fen bilimleri konularının değer eğitimine uygun olmadığını ifade ederken özel okul öğretmenlerinin bu kodda frekansının sıfır olduğu görülmektedir. Nitekim konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“... Yok fen dersinde ben kesinlikle hani ben kullanacağımıza inanmıyorum. Bu kültürel değerler tamamen kullanacağımız dersler söylediğim gibi hani hayat bilgisi olur sosyal bilgiler olur, müzik olur, resim olur diğer hani matematik ve fende zaten içerik olarak da geçmiyor kullanmamız da mümkün değil. Madenleri anlatırken kültürel değerleri anlatmak çok saçma sapan olur zaten...” (DÖ7).

“Fende pek bir şey düşünmüyorum. Çünkü fenle ne kadar bağdaşır hiç bilmiyorum yani. Daha bilimsel olduğu için hani fen diye düşünüyorum...” (DÖ9). “... Fenin konularıyla alâkası yok aslında bunların da işte...” (DÖ6).

DÖ7, DÖ9 ve DÖ6 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin fen dersi konularıyla değer eğitimini bağdaştıramadıkları görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilişkilendirdikleri konular arasında en fazla “Canlılar” konusunun yer aldığı, bunu “Doğa ve Çevre” konusunun takip ettiği görülmektedir. Devlet okulu öğretmenleri, “Dünya” ile “Ses ve Işık” konularını değer

eğitimiyle ilişkilendirirken, özel okul öğretmenleri “Madde ve Özellikleri” konusunu değer eğitimiyle ilişkilendirmişlerdir. Bu konuların belirtilmesinde görüşmelerin yapıldığı zaman diliminde öğretmenlerin fen bilimlerinde o haftalarda işledikleri konuların etkisi olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili olarak DÖ1 kodlu öğretmen, “*Konu gereği hangi ders olursa olsun. Canlılar konusu işlenirken...*” şeklinde görüş belirterek canlılar konusuyla değer eğitimi ilişkilendirmiş, DÖ4 kodlu öğretmen, “*... Işığın görmedeki rolünü işlerken ışıkları kapatıp bazı öğrenciler el fenerini tutmuşlardı bir kutunun içine, karanlık bir kutunun içine... Fen bilgisi dersi şimdi düşünüyorum ışık ünitesi ne demiştik canlı cansız varlıklarda mesela...*” şeklinde görüş belirterek ışık ve ses konusuna dikkat çekmiştir. Doğa ve çevre konusuyla değer eğitimi ilişkilendiren DÖ3 kodlu öğretmen “*...Doğa, çevre, evren diğer canlılar. Doğayı nasıl koruyacağız, nasıl güzelleştireceğiz, geliştireceğiz? Doğal afetlerden nasıl korunuruz? Diğer canlıları koruma-saygı, hayvanlar, bitkiler...*” şeklinde görüş belirtmiştir. DÖ8 kodlu öğretmen ise “*Fen bilgisi de hayat. Dünyamızın katmanları, şeyler yani o anda da fırsat eğitimi yaparsın. Zaten eğitimi her derse yayarsın. Öbüründe de yapabilirsin yani... Havanın itme kuvvetini, itme çekme şey var ya döndürme falan onları işliyorduk... Yani bunları yapıyoruz ama eksik kalıyor ya. Fen bilgisi kendimde eksik kaldığını düşünüyorum... Dünyamız, evrenin oluşumu, ondan sonra gezegenler... Uzay konusunda çok meraklılar. Hayvanlar konusuna da. O tür şeyleri çok seviyorlar.*” şeklinde görüş belirterek fen bilimlerinde değer eğitimi birçok konuyla ilişkilendirse de bir takım eksiklikler olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmen görüşleri incelendiğinde sadece DÖ3 kodlu öğretmenin doğal afetler konusuna dikkat çektiği görülmüştür. Ayrıca bilim insanlarının hayatı konusunda değer eğitime değinilebileceğini aktaran yalnızca bir devlet okulu öğretmeni ve bir özel okul öğretmeni vardır. Konuyla ilgili görüş belirten ilgili öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Mesela bilim adamlarının hayatlarını işlerken değerler eğitimi çok giriyor içine bunun... Buluşları incelerken mesela. Bizim de bilim adamlarımız olduğunu anlatıyorum. Bu bilim adamlarının insanlığa yarar sağlamak için bazen kendi yaşamlarını ikinci plana attığını

anlatıyorum...” (DÖ5). “...Birçok şeyde. Mesela en son şimdi bir bilim insanını araştırdılar. Türk bilim insanını araştırdılar...” (ÖÖ5).

Rol model olma yoluyla değer eğitimi konusunda daha önce birçok öğretmen görüş belirtmiş olmasına rağmen yukarıda bahsi geçen iki öğretmen dışındaki katılımcılar bilim insanlarının hayatlarıyla değer eğitimini ilişkilendirmemişlerdir.

Fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilişkilendirilen konularla ilgili olarak ÖÖ1 kodlu öğretmen, *“Fen bilgisi dersinde canlılar var. Canlıların yaşama hakkı var. Sabırla onların bakılması var, sorumluluğu var. Her canlının yaşama hakkı var. Eğer biz yapacağımız deneylerde doğayı göz önünde bulundurmazsak birçok doğal felaketlere neden olabiliriz. Mesela bir altın arama kısmında bir siyanürün kullanılması doğayı mahvediyor. Fen bilimleri sadece doğa değil burada mühendislikler de var tabii ki... Bu, bu şekilde aynı zamanda mesela kuvvet konusu var. Mesela biz kuvvet noktasında çok güçlüyüz. Ama sonuç olarak burada yine bu şeylerde karşımızdaki bize durmamız gereken ve ne zaman hareket etmemiz gereken noktalarda bize yol gösterici olmalıdır...”* şeklinde görüş belirterek birçok konuyla değer eğitimini ilişkilendirmiştir.

Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Mesela kütle hacim konusunda adalet mesela. Kütle hacim kütlelerini ölçüyoruz bir şeyin. Burada işte insanların adil olmaları gerektiği, işte beş kiloluk portakalı altı kilo gibi ölçmemeleri gerektiği... devre. Elektrik devreleri yapacaklar. Elektrik devresi Elektrik devresi yaparken cesaret mesela. Fen deneyleri filan birazcık korkutucu olur ya ilkokulda olmasa da hani cesaret de önemli. Yapabilmek, yapabiliyorum demek falan.” (ÖÖ2).

“Mesela hangi etkinlikti, madde konusunda, madde temasında şeyin adını tam hatırlayamadım. Pürüzlü madde, pürüzsüz madde. Maddenin nitelenebilir özellikleri miydi? Maddenin nitelenebilir özellikleri konusunda...” (ÖÖ5).

“... sadece biz hani çevre sevgisi, fende yine çevreye saygı diye düşünüyoruz ama sadece çevreyle de kısıtlayamayız. Bunun bir de insanın kendisine olan saygısı, işte sorumlulukları dünyaya karşı ya da diğer canlılara karşı sorumluluklarımız var. Tam bunun verileceği

zamandır... biz üçüncü sınıflarda işte ışık ses konularını işliyoruz. Bunların çevreye olan zararlarını da konuşuyoruz. Tam mesela değerler eğitimine uygun bir konu. Tam böyle verilecek şey hem tasarruflu sorumluluk anlamında hem diğer canlılara dokunmaktı...” (ÖÖ6).

Sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden hareketle, fen bilimlerinde akademik bilgi ağırlıklı olan ses ve ışık ya da madde konularında da değer eğitimine yer verilebileceğinin düşünülmesi dikkat çekicidir. Doğal afetler veya bilim insanları konusunda frekansların diğer konulara göre düşük olması, sınıf öğretmenlerinin görüşmelerin yapıldığı hafta işlenen konulardan etkilenmiş oldukları şeklinde yorumlanabilir.

4.4.3. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleriyle İlişkilendirdikleri Değerler Teması

“Fen bilimleri dersiyle ilişkilendirilen değerler nelerdir?” alt problemine yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleriyle İlişkilendirdikleri Değerler Temasına Ait Kodlar

Fen bilimleriyle ilişkilendirilen değerler temasına ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Saygı	7	70	4	67
Sevgi	4	40	2	33
Yardımlaşma/paylaşma	5	50	3	50
Sorumluluk	3	30	6	100
Adalet	3	30	1	17
Vatanseverlik	2	20	1	17
Sabır	2	20	4	67
Özdenetim	2	20	3	50
Dürüstlük/doğruluk	2	20	1	17
Özgüven	1	10	0	0
Merhamet	1	10	0	0
Cesaret	0	0	1	17
Liderlik	0	0	1	17

Tablo 15’deki verilerden hareketle devlet okulu öğretmenlerinin fen bilimleri dersiyle en çok saygı ve yardımlaşma, özel okulu öğretmenlerinin ise sorumluluk, saygı ve sabır değerlerini ilişkilendirdikleri görülmüştür. Konuyla ilgili DÖ3 kodlu öğretmen, “...Örneğin

diğer canlılara saygı, doğaya yaşadığımız dünyaya saygı, sevgi, çevreyi geliştirme, güzelleştirme verilebilir...” şeklinde görüş belirterek saygı ve sevgi değerini canlılara ve doğaya saygıyla ilişkilendirmektedir. DÖ4 kodlu öğretmen, “... Mesela bir deney yaptıracağımız zaman çocuklara görev verirsek bir kere sorumluluk değerini kazandırmış oluruz. Bunun dışında eğer diğer arkadaşları da sözünü kesmeden dinlerlerse sevgi, saygı değerini kazandırmış oluruz. Bunun dışında öğretmene de düşer. Aslında bu hani sınıfta görev bölümü yapıp iş bölümü yapıp bütün öğrencileri o deneye katabilirseniz çocukların bilinçaltında adalet duygusunu da yerleştirmiş olursunuz. Yanına arkadaşını seçerek yardımseverlik değerini de verirsiniz. Hani arkadaşlarını sen seç diye. Aklıma bu kadar geliyor...” şeklinde görüş belirterek sorumluluk değerini öğrencilerin derste veya etkinliklerde yapması gerekenleri yerine getirmesiyle ilişkilendirmiştir.

Fen bilimleri dersi ile vatanseverlik değerini ilişkilendiren DÖ5 kodlu öğretmenin “*Bilimin, fenin sevilmesini, vatana saygısı her zaman anlatılıyor. Vatan sevgisiyle ilişkilendirilebilir... Adalet, sabır, sorumluluk...*” şeklinde, DÖ6 kodlu öğretmenin ise, “*...Vatanseverlik olabilir hani şey olarak yerli üretim kullanmak açısından. Başka da aklıma gelen bir şey yok...*” şeklinde görüş belirttiği görülmüştür. Fen bilimleri dersi ile özdenetim değerini ilişkilendiren DÖ7 kodlu öğretmenin ifadeleri ise şu şekildedir: “*...Özdenetim olabilir mesela özdenetim, özgüven. Çocuklarımızda çok karşılaşıyoruz hani kendilerine özgüveni az oluyor, kendini kontrol edemiyor, nerde ne yapacağını bilmiyor...*”. Sorumluluk değerine vurgu yapan DÖ9 kodlu öğretmen, “*Saygı, saygı verilebilir. Özdenetim, sabır, sorumluluk. Çünkü bu derste de sorumluluk alıyor. Arkadaşıyla yardımseverlik yapabilir. Grup çalışması yapabilir ki onu yaptırıyoruz zaten. Grup çalışması olabilir... Dürüstlük olur, yardımseverlik olur. Saygı, diğerlerinin dersi dinlemesine engel olmuyorsa bu bir saygıdır bence. Sorumluluk bir de bu derste uygulanabilecek.*” şeklinde görüş belirtmiştir. Genel olarak devlet okulu öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde fen bilimlerinde değer eğitimi, öğrencilerin sınıf kurallarına uymasıyla ilişkilendirdikleri görülmüştür.

Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

“... Bu ders içerisinde önce bu değerlerle beraber bireyin insan sağlığı insana, doğaya, hayvanlara saygıyı, sevgiyi en önemlisi sorumluluklarını öğretebilir... Mesela en çok da şey bu mesela bitkilerle ilgili olan kısımda mesela şeyimiz vardı. Bir şeyleri büyümeyle ilgili. Onların gelişimini izlemeye ilgili olan kısımda. Mesela bu bitkiler mesela mercimekleri diktiler. Daha sonrasında onu sabırla beklediler büyümesini. Her gün suyumu kontrol ettiler. Sorumluluklarını burada yerine getirdiler. Ona sevgiyle baktılar, büyüttüler ve sonrasında, öncesinde bunu kap içerisinde gerçekleştirdiler.” (ÖÖ1).

“...Sorumluluk mesela fende deneyler yapıyoruz biz. Yaptığımız deneylerde işte ne bileyim çiçek yetiştirmek gibi çocuk çiçeğin sorumluluğunu almış oluyor. Sorumluluk verilebilir çocuğa bir şekilde. Yardımseverlik verilebilir işte laboratuvar ortamlarına gidiyoruz işte bir sürü birçok müzelere falan filan oralara gidiyoruz. Yardımseverlik çok rahat verilebilir. Aslında birçok şeyi verebilirsiniz ama net bir şekilde gördüğüm sorumluluk, yardımseverlik, adalet verilebilir. Adaletli olmak. En gördüklerim bunlar; sorumluluk, yardımseverlik, adalet...” (ÖÖ2).

ÖÖ1 ve ÖÖ2 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde özel okul öğretmenlerinin değerlerle etkinlik örneklerini birebir ilişkili olarak ifade ettikleri görülmektedir. Konuyla ilgili ifade edilen diğer değerlere yönelik öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Fen bilgisi 4. sınıf olarak düşündüğümüzde sorumluluk değeri yine. Onu alabiliriz. Adalet değeri... Özdenetim yazalım... Çevre bilinci, doğaya saygı olabilir.” (ÖÖ5).

“...Fen bizim yani üçüncü sınıflarda çok böyle bir şey deney yok. Ama olan derslerde yardımlaşmayı daha çok grup çalışmalarında yardımlaşmayı, yardımlaşma verildi...” (ÖÖ3).

4.4.4. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Uygulamaya Yer Verme Yüzdesi ve Etkinlikler Teması

“Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde uygulamaya yer verme yüzdesi nasıldır ve sınıf öğretmenleri ne gibi etkinlikler gerçekleştirmektedir?” alt problemine yönelik olarak *sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde uygulamaya yer verme yüzdeleri* Tablo 16’da ve *sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri kapsamında yıl içinde yaptıkları etkinlikler* Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 16

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Uygulamaya Yer Verme Yüzdesi ve Kodlar

Fen bilimlerinde uygulamaya yer verme yüzdesi	Devlet okulu öğretmenleri	Devlet okulu öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri
	f	%	f	%
%25 veya daha az	5	50	2	33
%50	4	40	3	50
%75	1	10	1	17
%100	0	0	0	0

Tablo 17

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Kapsamında Yıl İçinde Yaptıkları Etkinlikler ve Kodlar

Fen bilimlerinde yıl içi etkinlikler	Devlet okulu öğretmenleri	Devlet okulu öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri
	f	%	f	%
Müze, bilim sanat merkezi gezileri	6	60	6	100
Laboratuvar çalışmaları	1	10	6	100
Doğa gezileri/okul bahçesi etkinlikleri	6	60	6	100
Bilim şenlikleri	0	0	5	83
Diğer	5	50	5	83
Hiçbiri	1	10	0	0

Tablo 16’ya bakıldığında devlet okulu öğretmenlerinin uygulama gerektiren bir ders olan fen bilimleri dersinde düşük oranda uygulamaya yer verdikleri görülmüştür. Özel okul öğretmenleri ise %50 düzeyinde uygulamalara yer verdiklerini belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak DÖ3 kodlu öğretmen “...Okulda bulunan etkinlikler gözlemlemek için az. Laboratuvar etkinlikleri alınmış ama her okulda var mı, malzeme var mı, her öğrenciye var

mı bunlar düşünülmemiş. Amacına ulaşmıyor. Çevresel gözleme dayalı etkinlikler olursa daha güzel olur. Bitkileri gözleme, diğer canlıları, dünyanın hareketi, gökyüzünü, hava durumunu gözleme gibi yapabileceğimiz etkinliklere daha çok yer verilsin.” şeklinde görüş belirterek kitaplarda uygulamalı etkinliklere daha çok yerilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Devlet okulunda laboratuvar olmaması da uygulama yüzdesinin düşük ifade edilmesinde etkili olmuştur. Konuyla ilgili olarak *“Bizim okulda laboratuvar yok. Uygulamaya yönelik çok bir şey yapamıyoruz. Gerekli. Başka okullar için bilemem de.”* (DÖ2) şeklinde ve *“...Laboratuvar yetersiz, laboratuvar yok... Şimdi çocuk fen dersine gidiyor ama laboratuvara girdiği zaman kendini havaya sokuyor. A bak diyor. O zaman daha değişik ders işliyor. Ortamı hazırlayacaksın, çocuğu motive edeceksin.”* (DÖ10) şeklinde görüş belirten öğretmenler olduğu görülmüştür.

Devlet okulu öğretmenleri hem fen bilimleri hem değer eğitimi açısından daha önce uygulamaya önem verilmesi gerektiğini belirtmelerine rağmen uygulama ve etkinlik yapma yüzdeleri düşüktür. Aynı şekilde özel okul öğretmenlerinin de fen bilimlerinde uygulamaya yer verme yüzdesinin düşük olduğu görülmektedir. Ancak özel okul öğretmenleriyle yapılan birebir görüşmelerde uygulamaya dayalı birçok etkinlik örneğine yer verdikleri belirlenmiştir. Bununla ilgili bir öğretmenin ifadesi şöyledir: *“...sorumluluk mesela biz şey vermiştik çiçek yetiştirtmiştik... Çiçeğin görevi, o sorumluluğu ona aitti büyütmesi, yetiştirmesi, bakımı. Çevremize karşı sorumluyuz demiştik ve mavi kapak toplama kampanyası düzenledik okulda... Kağıt mesela kağıt toplama kampanyası düzenliyoruz. Bunlar çok bilinen şeyler. Piller topluyoruz, kağıt topluyoruz. Çünkü sorumluyuz. Vatanımıza ülkemize dünyamıza karşı sorumluyuz diyoruz ve özellikle işte fen bilimleri dersinden yola çıkıp işte sosyal bilgiler dersinden yola çıkıp kampanyalarla hem kendimiz bilinçleniyoruz. Gerçekten ben de şu an içtiğim mavi şişenin kapağını alıyorum normalde çöpe atıyordum, getiriyorum sınıftaki kutuma koyuyorum...”* (ÖÖ2).

Devlet okulu öğretmenleri uygulama yapma yüzdesini düşük belirtse de fen bilimleri kapsamında yapılan yıl içi etkinliklere bakıldığında birçoğunu işaretledikleri görülmektedir. Bu açıdan devlet okulu öğretmenlerinin ifadeleri çelişkilidir. Fen bilimleri kapsamında

yapılan etkinlikler incelendiğinde öğretmenlerin en çok müze/ bilim sanat merkezi gezilerine ve doğa gezisi/okul bahçesi etkinliklerine yer verdiği görülmüştür. Diğer seçeneğini işaretleyen öğretmenlerden bazıları kitapta yer alan küçük deneyleri yaptıklarını, öğrencilerini tiyatro veya sinemaya götürdüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca devlet okulunda laboratuvar olmadığı halde yakında açılacağı için bir öğretmen bu seçeneği işaretlediğini ifade etmiştir.

4.4.5. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Kullandığı Yöntem ve Teknikler Teması

“Sınıf öğretmenleri Fen bilimlerinde değer eğitimine yönelik hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadır?” alt problemine yönelik olarak katılımcı cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Kullanılan Yöntem ve Tekniklere Ait Kodlar

Fen bilimleriyle değer eğitiminde yöntem ve tekniklere ait kodlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Grup çalışmaları	4	40	3	50
Deneyler	4	40	4	67
Anlatım veya soru cevap	4	40	2	33
Örnek olay (Hikaye/ metinler/ örnek şahsiyetler)	3	30	2	33
Sosyal sorumluluk içeren proje, ödev	2	20	3	50
Gezi (yaşlılar yurdu...)	2	20	2	33
Drama	2	20	0	0
Tartışma	1	10	1	17
Araştırma ödevleri	1	10	1	17
Sergi	1	10	1	17
Afiş çalışmaları	0	0	1	17

Tablo 18’deki veriler incelendiğinde hem özel hem devlet okulu öğretmenlerinin fende değer eğitimi konusunda deney yöntemine yer verdikleri, bunu grup çalışmalarının izlediği görülmektedir. Bunun yanı sıra devlet okulu öğretmenlerinin sık kullandığı diğer yöntem,

teknikler arasında anlatım veya soru cevap da bulunmaktadır. Özel okul öğretmenlerinin yarısının sosyal sorumluluk içeren projelere de yer verdiği; devlet okulu öğretmenlerinin ise değer eğitiminde sosyal sorumluluk projelerine, hikâyelere yer verdiği görülmüştür. Tablo 18’de tartışma, sergi, afiş gibi uygulamaları içeren etkinliklerin frekansının düşük olduğu görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin özellikle öğrencinin aktif olduğu yöntemleri daha az tercih etmeleri dikkat çekici bir sonuçtur. Bu durumun, öğrencinin aktif olduğu etkinliklerde sürenin fazla harcanması ve bu nedenle bu yöntemlerin öğretmenler tarafından tercih edilmemesinden kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir. Konuyla ilgili olarak deney malzemelerinin kullanımı konusunda bir öğretmen, “...Yaptığımız etkinliklerde herkesin o işi sonuna kadar yapmasını bekliyorum. Dayanışmada aralarında malzemeleri paylaşarak getiriyorlar. Bitiremediği zaman birbirlerine yardım ediyorlar. Kitapta veya ekstra şeyler de yapıyoruz. Herkes farklı malzemeler kullanarak yapıyor. Sınıfta farklı farklı şeyler çıkıyor. Maddede malzeme getirtirip pürüzlü mü değil mi dokunarak ışık geçirip geçirmediğine bakıyor.” (DÖ2) şeklinde görüş belirtmiştir. Drama, proje, gibi yöntemleri kullanan başka bir öğretmen, “...Ders kitabında metinler var. Fidan dikme gibi uygulamalar yapıyoruz. Proje çalışmaları oluyor, drama oluyor bazen. Çevreyi güzelleştirme projesi, daha iyi bir yaşam ortamı nasıl olur? Daha temiz çevre nasıl olur? Diğer canlıların hakları var mı hayat bilgisi konusunda.” (DÖ3) şeklinde görüş belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak başka bir öğretmen ders sürecinde sınıf kuralları aracılığıyla değer eğitimi yapılabileceğine yönelik görüş belirtmiş, deney yöntemi ve sosyal sorumluluk içeren çalışmalara dikkat çekmiştir. Bu konudaki öğretmen ifadeleri şu şekildedir:

“... Bunun dışında eğer diğer arkadaşları da sözünü kesmeden dinlerlerse sevgi, saygı değerini kazandırmış oluruz... Aslında bu hani sınıfta görev bölümü yapıp iş bölümü yapıp bütün öğrencileri o deneye katabilirsanız çocukların bilinçaltında adalet duygusunu da yerleştirmiş olursunuz... Deney şart bu derste. Çünkü öğrenciler yaparak yaşayarak öğreniyorlar. Kitaplarımızdaki deney malzemeleri de çok bulunan malzemeler... biz sınıfta en azından bir kağıt ve bir kalemle pürüzlü pürüzsüzü hemen yaptık. Mesela dışardan kum bulduk, kâğıdın üzerine yapıştırdık. Bakın dedik burası pürüzlü yüzey oldu... Canlı cansız

varlıklarda mesela kedilere kuş yemi, kedilere kedi yemi yapıp herkes kendi evinin önündeki kedileri beslemişti mesela bunu yapmıştık. O arada hayvanları koruma günüydü. O zamana da denk geldi. Yani çocuklara da bir konuşma yaptık. İşte hayvanlara zarar vermemeliyiz. Onlar da bizim gibi bir can taşıyor. Canları yanarsa nasıl hissederler falan diye konuşmuştuk...” (DÖ4).

Değer eğitiminde anlatım yöntemini kullanan DÖ3 kodlu öğretmenin, *“Anlatım yöntemini kullanıyoruz. Soru cevap. Yani birebir hani planlanan bir şey olmadığı için konuşmayla geçiyor sadece değerlerin kazandırılması için özel bir etkinlik yapmadık. Yok değerler eğitimi hakkında özel bir çalışma yapmadık.”* ifadelerinden değer eğitiminde telkin yaklaşımını kullandığı anlaşılmaktadır.

Değer eğitiminde deney yöntemine dikkat çeken öğretmenlerden bazıları deney sürecindeki uygulamalar yoluyla öğrencilerin değerleri kazanabileceğine değinmişlerdir. Öğretmenler tarafından deney ve grup çalışmalarında malzeme paylaşımı, sorumluluk alma, saygıyla dinleme gibi değerlere dikkat çekildiği görülmektedir. Konuyla ilgili öğretmen ifadeleri şu şekildedir:

“...çocuklara dedim ki hamur getirin, hamurla biz işte magma katmanını yaptık. Arkasından diğer başka bir renkle ateş küre, yer küre, su küre falan bunları yaptık ama. Ortaya bilinen bir şekilde hamurlarla yaptık. Bunları yapıyoruz ama bunlar bence daha eksik kalıyor yani artık şimdi laboratuvar ortamında belki çok daha iyi çalışırız. Değerler hani burada hamurlarla çalışırken yardımlaşmayı öğreniyorlar. Küme olarak çalışıyorsun. Yaparak yaşayarak daha güzel öğreniyor çocuklar. Ben bunu yani ne kadar çok duyu organına hitap edersen öğrenme o kadar kalıcı oluyor arkadaşım. Çocuğa saygı duyarsan eğer çocuk o ince çizgiyi de ayarlarsa öğrenmesi güzel oluyor...” (DÖ8).

“...Mesela bir konuyu araştırmalarını istiyorum. Araştırırken grup çalışması yapıyorlar. O zaman herkesin bir yapması gereken grup için de bir sorumluluğu oluyor. O zaman sorumluluğu almış oluyor. Aynı zamanda da sorumluluğunu alarak yaptığı şeyle de saygı da göstermiş oluyor. Eğer yapmazsa arkadaşına karşı da saygısızlık göstermiş oluyor gibi

mesela birinci derecede. Ya da işte malzeme getiriyor deneylerle ilgili herkes bir şey getiriyor. Onu yerine getirmesi. İşte ders dinlerken arkadaşlarına engel olmaması. Yani kendi istem dışı hareketlerini biraz daha denetim altına alabilmesi. Alabilmesi için mesela daha canlı bir ders fen bilgisi. O yüzden dikkatini daha çok çekebilecek bir ders. Hani deneyleri falan da olduğu için. O yüzden özdenetimini daha kolay sağlayabileceğini düşünüyorum. Hani sıkıldım da yaramazlık yapalım kısmı için dedim onu. Olabilir. İşte eksik malzemesi olana diğerlerinin bir şeyler verip de yardım etmesi. Yani deney yaparken birileri eksik bir şey getirmiş oluyor...” (DÖ9).

Konuyla ilgili olarak ifadeler incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin çoğu fen bilimlerinde özellikle değer odaklı çalışmalara örnek vermemiş, fen dersinde uygulanan çalışmalar içinde değer eğitiminin de olduğunu belirtmişlerdir. Özel okul öğretmenlerinden de deney malzemelerinin kullanımı gibi uygulanan çalışmalar sürecinde değer eğitimi yapıldığı belirtilmiş olup, bunun yanı sıra özellikle konulara yönelik yapılan değer çalışmalarına da örnekler verilmiştir. Sonuç olarak özel okul öğretmenleri değer eğitimi adına özel çalışmalara ve konularla ilişkilendirmelere yer verirken, devlet okulu öğretmenleri sınıf kurallarıyla, öğrencilerin birbirleriyle iletişimiyle fende değer eğitimi yaptıklarını söylemişlerdir. Konuyla ilgili özel okul öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

“...Mesela en çok da şey bu mesela bitkilerle ilgili olan kısımda mesela şeyimiz vardı. Bir şeyleri büyümeyle ilgili. Onların gelişimini izlemeye ilgili olan kısımda. Mesela bu bitkiler mesela mercimekleri diktiler. Daha sonrasında onu sabırla beklediler büyümesini. Her gün suyumu kontrol ettiler. Sorumluluklarını burada yerine getirdiler. Ona sevgiyle baktılar, büyüttüler ve sonrasında, öncesinde bunu kap içerisinde gerçekleştirdiler. Daha sonrasında da toprağa alarak sonuçlandırdılar. Bu deney kısmıyla ilgili olan.” (ÖÖ1). ÖÖ1 kodlu öğretmen ifadelerinden hareketle deney yönteminin değerler ve konular ile birebir ilişkilendirildiği görülmektedir.

“...Sorumluluk veriyorum ben onlara deneyde sorumluluğu yine alabiliriz. Deney malzemelerini istediğim zaman işte çocuklara görev veriyorum. Sorumluluk veriyorum onlar malzemeleri getiriyorlar. Mesela kütle hacim konusunda adalet mesela. Kütle hacim

kütlesini ölçüyoruz bir şeyin. Burada işte insanların adil olmaları gerektiği, işte beş kiloluk portakalı altı kilo gibi ölçmemeleri gerektiği, mesela bugün kütle konumundayız oradan aklıma geldi. İnsanların adaletli olması gerektiği, insanların birbirlerinin hakkını yememesi gerektiği, işte o konuda özellikle eskiden eşit kol kullanılan terazilerde bu tür şeylerin yapılabildiği ama bunun doğru bir davranış olmadığıyla ilgili mesela konuştuk biz. Fen bilgisi dersinde bunu konuştuk mesela... Kütle için hani eşit kollu teraziyi gösteriyorduk. Birden aklıma geldi konuştum adaletli olmak gerekir. İşte eskiden böyle maalesef beş kiloyu altı kilo tartmış, insanları kandırmak isteyenler olmuş. Böyle olmamak gerekir, dürüst olmak gerekir. Mesela devre. Elektrik devreleri yapacaklar. Elektrik devresi yaparken cesaret mesela. Fen deneyleri filan birazcık korkutucu olur ya ilkokulda olmasa da hani cesaret de önemli...” (ÖÖ2). ÖÖ2 kodlu öğretmenin fen bilimlerinde bilgi ağırlıklı düşünülen birçok konuyu değer eğitimiyle bağdaştırdığı, değerlerle birebir ilişkilendirdiği görülmüştür.

“... Yapılan bir deneyde malzemeleri grup arkadaşlarıyla paylaşma, her malzemeyi bir kişi getirdi farklı malzemeyi ve sonuçta birlikte çalışarak deneyi yaptılar. Hani getirmeyenin, getirmeyen arkadaşının olduğunda bütün grubun zor durumda kaldığını gördüler mesela. Bu da yardımlaşmanın veya işte sorumluluk, sorumluluk da olabilir.” (ÖÖ3). ÖÖ3 kodlu öğretmenin deney malzemelerinin kullanımı sürecinde değerlerin verilmesi üzerinde durduğu görülmektedir.

“...Daha da uygulamalı olarak gidecek olursak doğayı temiz tutabilme adına bir proje üretmesi öğrencinin bu projeye destek vermesi. Mesela kağıtları bizim projemiz var şimdi. Kağıtları dönüştürüp, oklardan oyun hamurları yapıp o oyun hamurlarıyla çeşitli objeler hazırlayıp boyayıp bir sergi açacağız... Bunları da etkinliklerden artan atık kağıtları toplayarak yapıyoruz. Onları çöpe atmıyoruz kağıtları. Kendimize bir atölye oluşturup o atölyede bir sergi açacağız mesela.... Sonra plastik kapakları topluyoruz... Mesela en son şimdi bir bilim insanını araştırdılar. Türk bilim insanını araştırdılar. Önce tabii bilim ne oradan başlıyorlar. Ondan sonra birbirleriyle tartışıyorlar... Teknoloji yararlı mıdır, zararlı mıdır? İki grup oldular. Birisi yararlı olduğunu ispatlayacak düşünceleriyle diğer grup zararlı olduğunu ispatlayacak. Daha bu hafta yaptık bunu mesela... fen bilimlerinde

mıknatısla çekme çekilmeme özelliği, ondan sonra suyu emme, suda batma yüzme özellikleri var. Şimdi onlar için malzeme hazırlığındalar. Malzeme hazırlıyorlar. O materyalleri hazırlayıp arkadaşlarıyla gruplarını oluşturup birbirlerine batıp batmadığını, suda yüzüyor mu yüzmüyor mu işte suyu emdi mi emmedi mi... bunları birbirlerine somut etkinliklerle kendileri uygulayarak gösterecekler laboratuvarında. Şimdi hazırlık aşamasındalar. Birbirlerine ispatlayacaklar, anlatacaklar ve bu da onların açısından özgüveni olmuş oluyor, hani bir etkinlik olmuş oluyor, araştırmayı öğreniyorlar. Sadece kitapla sınırlı kalmıyorlar.” (ÖÖ5). Konuyla ilgili ÖÖ5 kodlu öğretmenin fen bilimlerinde değer eğitimiyle ilgili olarak öğrencilerin aktif olduğu yöntem ve teknikleri tercih ettiği görülmektedir.

“... İşte canlılar dünyası diyoruz mesela, o eğer konu yardımlaşmaysa mesela geçen ay örnek veriyorum hayvan barınağına gittik. Çevremizdeki hani canlılara da yardım edebiliriz diye konumuz mesela yardımlaşmaydı. Sadece hani insanlara yardım edilmez dedik, bir şehir ortamındayız dedik hani hayvanlar aç kalıyor. Bundan dolayı hani yardım etme ihtiyacı hissettik ve hayvan barınağına götürdük. Yine mesela bu ay konumuz ışık ve sestir. Bununla ilgili işte tasarrufa yönelik neler yapabiliriz, tasarruf değeri üzerinde durduk... Okulumuzda yine afiş çalışmaları yapıldı, slogan yarışması yapıldı. Okul genelinde de böyle bir aktivite oldu. Benim öğrencilerim de buna katılmıştı...” (ÖÖ6). Konuyla ilgili ÖÖ6 kodlu öğretmenin görüşleri incelendiğinde, ders konularına göre etkinliklerin planlanarak öğrencilerin aktif olduğu yöntemlerin değer eğitiminde tercih edildiği ve değerlere konularla bağlantılı şekilde yer verildiği görülmektedir.

4.4.6. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Kaynaklara İlişkin Görüşleri Teması

“Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimi konusundaki kaynaklara ilişkin düşünceleri nelerdir?” alt problemine yönelik olarak, sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Kaynaklara İlişkin Görüşleri Temasına Ait Kodlar

Fen bilimlerinde kaynakların değer eğitimi yönüyle değerlendirilmesi	Devlet okulu öğretmenleri	Devlet okulu öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	Özel okul öğretmenleri	
	f	%	f	%	
Program	Yetersiz	6	60	3	50
	Yeterli	1	10	2	33
	Öğretmene bağlı	2	20	1	17
	Fende ihtiyaç yok	1	10	1	17
	Bilgisi yok	1	10	0	0
Ders kitapları	Yetersiz	5	50	4	67
	Yeterli, önerileri var	1	10	2	33
	Öğretmene bağlı	3	30	3	50
	Fende ihtiyaç yok	1	10	0	0

Tablo 19 incelendiğinde, devlet okulu ve özel okul öğretmenlerinin çoğu tarafından programın ve kitapların fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda yetersiz olduğu düşünülmektedir. Değer eğitiminin öğretmene bağlı olduğu konusunda fikir belirtenler de olmuştur. Konuyla ilgili öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Yeterli değil. Ders kitabında değer eğitime yönelik çok bir şey yok zaten. Kaynaklara ihtiyaç var, evet. Çünkü fen bilgisinde değerler eğitime yönelik çok bir şey yok... Kitaplar kazanımlara göre hazırlandığı için doğal olarak kazanımda da yok. Olmayan bir şey kitapta hazırlanmamış oluyor.” (DÖ2).

“Ek kaynaklara hep ihtiyaç duyuyoruz ama yasal olmadığı için alamıyoruz... Aslında değerler eğitimi bana göre en çok empatiyle verilir çocuğa. Empatiyle verildiği için, empati yoluyla verilir. Bunun gibi örneklemeler olması lazım. Program, yok. Fen bilgisinde çok kullanılmıyor. Fen bilgisinde kullanılmıyor. Yok hayır.” (DÖ4).

DÖ2 ve DÖ4 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde fen bilimleri programı ve ders kitaplarında değer eğitime yönelik bilgi bulunmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Başka bir öğretmenin ise değer eğitime fen bilimlerinde yer verilmediğine yönelik ifadeleri şu şekildedir: *“Değer eğitimi zaten uygulamadığımız için fen bilgisi dersinde, yok gibi bir şey zaten değer eğitimi... Değerlerle ilgili özel bir kazanım yok. Ekstradan çalışma gerekiyor.” (DÖ6).*

Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik kaynaklarla ilgili olarak özel okul öğretmenlerinin programı, net bilgilere yer verilmemesi konusunda eksik bulduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra öğretmenler, ders kitaplarında değer eğitime yönelik uygulamaların eksik olduğunu ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili bir öğretmen, “*Ders kitapları yeterli değil. Bu konuda böyle çok faydalanabileceğimiz bir kaynak da yok ders kitabı haricinde. Zümre olarak her ay toplanıp, zümre olarak kendimiz yeni şeyler üretmeye çalışıyoruz. Yıllardır da uyguladığımız etkinlikler var. Beğendiklerimizi bir sonraki senede de devam ettirebiliyoruz. Değerler konusunda program sadece değeri veriyor ama içeriğini doldurmuyor. Yani adalet değerini veriyor ama bunun ucu açık... ne yapılıp ne yapılmayacağı konusunda bilgi olmadığı için bu konuda eksikleri olduğunu düşünüyorum.*” (ÖÖ6) şeklinde görüş belirtirken, başka bir öğretmen ise, “*... Kitaplarda zaten değerler eğitimiyle ilgili hiçbir şey olmadığı için, direkt fen konuları var başka bir şey yok. Programda da net bilgiler yok. Sadece kendi imkanlarımızla. Yani değerler eğitime önem vermeyen bir okulda çalışan bir öğretmenin fen bilgisi dersinde böyle bir şey yaptığını zannetmiyorum. Bu bizim okulumuzun kültürü. Hani ben yıllardır bu okuldayım, on bir yıldır. Zaten bize işledi içimize. Zaten bununla devam ediyoruz. Ama bunun olmadığı bir okulda fen bilgisi dersinde ben değerler eğitimiyle ilgili bir şey yaptıklarını zannetmiyorum...*” (ÖÖ5) şeklinde görüş belirtmiştir. ÖÖ5 kodlu öğretmenin, program ve ders kitaplarındaki eksikliklerden dolayı fen bilimleri dersinde değer eğitiminin ihmal edilebileceğini düşündüğü görülmektedir.

Değer eğitimi konusunda kaynaklara ilişkin olarak öğretmenler, fen bilimleri dersi kitaplarında ve programda yeterli bilgi olmadığını ifade etmişlerdir. Programda kazanımlarla yeterli ilişkilendirme yapılmadan değer eğitiminin tamamen öğretmene bırakılması öğretmenler tarafından olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Özel okul öğretmenlerinden bazıları fen bilimleri dersinde değer eğitiminin devlet okullarında ihmal edilebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 19'daki frekansı daha düşük kodlar incelendiğinde bazı öğretmenlerin program ve kitaptan ziyade bu konunun öğretime bağlı olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Konuyla

ilgili bir öğretmen, “Zaten ders kitabında değerlerin verilmesi mümkün değil. Yani bunu öğretmen kendi şey yapacak konuları işlerken aralara yerleştirecek, verecek. Kitapta ana konular olsun yeterli; gereken bilgiler, çocuklara verilecek bilgiler. Değerler eğitimi öğretmen tarafından konuların içerisine doğaçlama olarak sokulmalı. Ama buna her öğretmen dikkat etmediği için şey düşünülebilir öğretmen kılavuz kitabına bu konuda şu değeri verin şeklinde ama nasıl verileceğini öğretmene bırakabilir... Öğretmene bağlı tamamen.” (ÖÖ5) şeklinde; başka bir öğretmen, “...Öğretmenin kendisine de bağlı bu tür şeyler. Öğretmenin yaratıcılığına da bağlı. Programla en ufak bir şeyden bir şeyler üretebilmeli öğretmen ki yeterli olsun. Yoksa yetersiz demem ben program gayet güzel. Ama dediğim gibi kendini tanımakla ilgili o kısım tekrar geri gelse iyi olur. Program güzel. Öğretmenin yaratıcılığıyla, üreticiliğiyle birlikte götürülebilir...” (ÖÖ2) şeklinde görüş belirtmiştir.

Tablo 19’da bazı öğretmenlerinin fen bilimleri kaynaklarında değer eğitimine ihtiyaç olmadığını düşündükleri görülmektedir. Bu konuda görüş belirten sınıf öğretmenlerinin diğer derslerde değer eğitimine daha çok yer verebileceklerini ifade ettiği görülmüştür. Konuyla ilgili olarak bir öğretmen, “...Fen kolay bir ders değil değerler eğitimi açısından. Öğretmenin kendisiyle ilgili. Bir de sınıf öğretmeni zaten sosyal ve Türkçeye giriyor ve sosyal ve Türkçe ya da işte diğer derslere girdiği için kendisi kendi öğrencilerine farklı derslerde değerler eğitimi verdiğini için, özellikle sosyal ve Türkçeden bahsediyorum, fende sadece ders vermesi bile yeterli olabiliyor. Zaten öğrencileriyle bunu konuşmuş, anlatmış oluyor hani kendini tatmin açısından. Öğretmenin kendisi açısından.” (ÖÖ2) şeklinde görüş belirtirken; başka bir öğretmen, “Ders kitapları zaten yeterli değil. Ders kitaplarına da fen kitapları ders kitaplarında da bulunması pek uygun değil hani bu şekilde yazabilirsiniz...” (DÖ7) şeklinde görüş belirtmiştir.

Fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda kaynakların yeterli olduğuna yönelik olarak öğretmenlerden biri “Devlet kitapları bu yılki baskılar iyi...” (DÖ3) şeklinde; başka bir öğretmen, “Valla program çok güzel o yönden. Sadece programın nerde eksikliği var biliyor musun? Dersler çok uzun sürüyor. Eskiden kırk dakika kısa derlerdik ya, çocukların

dikkatini kırk dakika sonuna kadar toplayamıyor. Altıncı ders fazla...” (DÖ8) şeklinde; bir diğer öğretmen, “Ders kitapları benim önceki dönemimden değişmiş. Hani ben bir önceki dönemdeki ders kitabı değil kullandığımız ders kitabı. Farklı bir ders kitabı. Daha çok, kitap zaten şu şekilde şu anda bilgiyi az vermiş, hep çocuklara deney yapmalarını, birlikte yapalım ismi altında deney yapmalarını, keşfetmelerini istemiş. Bu güzel. Çocukların bilgiye kendilerinin erişmeleri gerektiği için, yani şu anki sistem bu olduğu için, çoğu kitabı yani şu anki fen kitabını bu şekilde tasarlamışlar. Bilgi az, etkinlik çok. Ama bence biraz daha bilgiye yer verilebilir...” (ÖÖ2) şeklinde görüş belirtmiştir.

Bu veriler doğrultusunda fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda mevcut kaynakların öğretmenlerce yetersiz görüldüğü bulgusuna ulaşılmıştır. Hem devlet hem özel okul öğretmenlerinin çoğunun bu şekilde görüş belirtmesi dikkat çekicidir.

4.4.7. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar Teması

“Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitiminde karşılaştığı sorunlar nelerdir?” alt problemine yönelik olarak, sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 20’da verilmiştir.

Tablo 20

*Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitiminde Karşılaştıkları Sorunlar**Temasına Ait Kodlar*

Fen bilimlerinde değer eğitimine yönelik sorunlar	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
İçeriğin bilimsel olması	5	50	4	67
Fen programından kaynaklı sorunlar	5	50	4	67
Kaynakların yetersiz olması	5	50	4	67
Öğretmenin yetersiz olması	1	10	1	17
Ders saatinin yetersiz olması	1	10	0	0
Program oluşturulurken öğretmenlerin görüşlerinin alınmaması	1	10	0	0
Medyadan yanlış örnekler	1	10	0	0
Kitaptaki etkinliklerin her okulda uygulanamaması	1	10	0	0

Tablo 20'deki veriler incelendiğinde hem özel hem de devlet okulu öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda en çok karşılaştıkları sorunlar arasında; içeriğin bilimsel olması, kaynak eksikliği ve programdaki eksiklikler yer almaktadır. Konuyla ilgili olarak öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Şöyle biz ek kaynak kitapları yasak olduğu için kullanamıyoruz. Kitaplar yetersiz. Biz elimizden ne gelirse onu yapmaya çalışıyoruz. Bolca kaynak kitap istiyoruz aslında. Kitaplar düzeltilebilir. Bilgiler yetersiz. Kitap içerikleri çok yetersiz. Kazanımları hem değerler eğitimi açısından yetersiz. Zaten fen bilimleri dersinde yetersiz kalıyor. Kitapları filan hep ayıkladılar. Yüzeysel geçiyor.” (DÖ2).

“Değerler konusunda program sadece değeri veriyor ama içeriğini doldurmuyor. Yani adalet değerini veriyor ama bunun ucu açık. Normal bir konuda işte dünyanın örneğin dünyanın hareketlerini anlatacaksak program bizi kısıtlar. Bunları ver ama şunları verme diye. Fakat değerler eğitiminde ucu açık ne yapılıp ne yapılmayacağı konusunda bilgi olmadığı için bu konuda eksikleri olduğunu düşünüyorum.” (ÖÖ6).

DÖ2 ve ÖÖ6 kodlu öğretmenlerin, fen bilimleri programındaki kazanımları ve ders kitaplarını değer eğitimi yönüyle yetersiz buldukları görülmektedir. Bir özel okul öğretmeni fen bilimlerinde değer eğitimine kendi okulunda yer verilmesine rağmen diğer okullarda bu konunun ihmal edilebileceğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili öğretmen ifadeleri şu şekildedir: “... Yani şimdi kitaplarda zaten değerler eğitimiyle ilgili hiçbir şey olmadığı için, direkt fen konuları var başka bir şey yok. Programda da net bilgiler yok... Değerler eğitimine önem vermeyen bir okulda çalışan bir öğretmenin fen bilgisi dersinde böyle bir şey yaptığını zannetmiyorum. Hani bu bizim okulumuzun kültürü. Ben yıllardır bu okuldayım, on bir yıldır. Zaten bize işledi içimize. Zaten bununla devam ediyoruz. Ama bunun olmadığı bir okulda fen bilgisi dersinde ben değerler eğitimiyle ilgili bir şey yaptıklarını zannetmiyorum açıkçası. Bir şey yok yani orda bir öğretmene hani kitapta şunu da yaptırın yok. Farklılık yok. Olmadığı için de göz ardı edilebilir...” (ÖÖ5).

Fen bilimleri dersi konularının değer eğitimine uygun olmadığını, fen bilimleri içeriğinin bilimsel olduğunu ifade eden sınıf öğretmenlerinden biri, “... Konular uygun değil. Ekstradan bir çalışma yapmaya kalkıştığımızda bu sefer ders saati yeterli olmuyor...” (DÖ6) şeklinde görüş belirterek değer eğitimi için konuların uygun olmamasının yanı sıra ders saatinin de yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Başka bir öğretmen ise, “...Ama şimdi ama fen daha bilimsel. Genelde deney yapıyorsun. Genelde işte cevabım sorudur, cevabım vardır, kesindir. Anlatabiliyor muyum? İşte ışık vardır bellidir. Ses vardır bellidir. Ama sesin, seste değeri nasıl bağdaştıracaksınız? Şimdi değerler daha şey, ne diyelim soyut kavramlar. Bunlar bilimsel kavramlar daha somut kavramlar. Bir kere o yüzden bağdaştırma çok olmuyor. Herhalde doğru kelimeyi buldum.” (DÖ9) şeklinde görüş belirtirken, bir diğer öğretmen de “Dediğim gibi yani fen şeyde fen dersindeki konuların ve kazanımların değerlerle çok bağdaşmadığını düşünüyorum.” (ÖÖ3) şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Konuyla ilgili olarak ÖÖ1 kodlu öğretmenin ise, fen bilimleri dersinde değer eğitiminin, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi derslerine göre kaynak yönüyle daha sınırlı olabileceğini ifade ettiği görülmüştür. ÖÖ1 kodlu öğretmenin ifadeleri şu şekildedir: “Problemlerle karşılaşmıyorum ama şöyle; işte biraz önce de ifade ettiğim gibi fende de değerler eğitimini

uygulamak daha az var kaynak, yani daha az kaynak mı diyeyim. O az, kaynak. Yani ya da daha az kullanabiliyorsunuz, Türkçe veya sosyal bilgilere göre.”

Fen bilimlerinde değer eğitiminde öğretmen yetersizliğine dikkat çeken bir öğretmen, “...*Milli eğitimde mesela, biz zümre toplarına da gidiyoruz diğer okullarla. Öğretmenler hâlâ işin akademik boyutundalar. Pek fazla uygulama kısmında değiller. Uygulasalar da deney aşamasında kalıyor. Değerler eğitimi fen bilgisi öğretimindeki sürecin içerisine alınmıyor. Gözlemlediğim eksiklik bu. Milli eğitim kapsamında evet.*” (ÖÖ5) şeklinde görüş belirtmiştir. Program oluşturulurken öğretmen görüşlerinin alınmamasına yönelik olarak başka bir öğretmen, “*Aslında ya program o da yetersiz. Çok yetersiz. Bizim fikrimizi almıyorlar. Kim hazırlıyor kim ne yapıyor bilmiyoruz veya Türkiye'nin ortak paydasından bir şey önermiyor...*” (DÖ10) şeklinde görüş bildirmiştir. Medyadan yanlış örnekler sorununa yönelik olarak bir öğretmen, “...*Şunda çocuklar bir yerde okumuşlar internette mi ne. İşte bilim adamı, bir bilim adamı diğerinin çalışmasını çalmış. Onunla ünlü olmuş. Diğeri bunu ispatlayamamış gibi bir olay olmuştu sadece. O olayda biraz sıkıntı yaşadık açıklamakta. Şey televizyondan izlemişler. ...Onun şey yaptıklarında çocuklar baya etkilenmişler bu durumdan.*” (DÖ5) şeklinde görüş belirtmiştir. Kitaptaki etkinliklerin her okulda uygulanamaması sorunuyla ilgili bir öğretmen “...*Mesela konulara çok az yer verildi. Uygulama gerektiren deneysel eğitime ağırlık verildi. Okulda bulunan etkinlikler gözlemek için az. Laboratuvar etkinlikleri alınmış ama her okulda var mı, malzeme var mı, her öğrenciye var mı bunlar düşünülmemiş. Amacına ulaşmıyor...*” (DÖ3) şeklinde görüş belirtmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin konuyla ilgili görüşleri incelendiğinde fen bilimleri dersinin içeriğinin akademik bilgiye daha fazla yer vermesinin, kaynak kitap ve programda yeterli bilgi olmamasının en çok karşılaşılan sorunlar arasında olduğu görülmüştür. Ancak özel okul öğretmenleri kaynak ve programın yetersiz olması konusunda okul olarak değer eğitimi adına yapılan çalışmalar neticesinde sorun yaşamadıklarını, bu durumun devlet okullarında bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu araştırma açısından dikkate değerdir.

4.4.8. Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Önerileri Teması

“Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitiminde karşılaşılan sorunlara yönelik önerileri nelerdir?” alt problemine yönelik olarak, sınıf öğretmenlerinin cevapları doğrultusunda ortaya çıkan kodlar Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimlerinde Değer Eğitime Yönelik Önerileri Temasına Ait Kodlar

Fen Bilimlerinde değer eğitime yönelik öneriler	Devlet okulu öğretmenleri f	Devlet okulu öğretmenleri %	Özel okul öğretmenleri f	Özel okul öğretmenleri %
Kaynak çeşitliliği olmalı	5	50	3	50
Programda daha net bilgi olmalı	3	30	4	67
İçerik genişletilmeli	3	30	1	17
Metinler (örnek şahsiyetler) olmalı	2	20	1	17
Hayat bilgisi ve Sosyal Bilgilerde ağırlık verilmeli	2	20	0	0
Rehberlik desteği artırılmalı	1	10	0	0
Sosyal alanlar artırılmalı	1	10	0	0
Hizmet içi eğitime yer verilmeli	0	0	1	17
Ayrı bir ders olmalı	3	30	0	0

Tablo 21 incelendiğinde devlet okulu öğretmenlerinin çoğu kaynak çeşitliliği olmasına yönelik, özel okul öğretmenleri ise programda daha net bilgiler olmasına yönelik önerilerde bulunmuştur. Konuyla ilgili bir öğretmenin; “...değer eğitimiyle ilgili etkinliklerin oluşturulduğu bir kitap da hazırlanabilir. Aslında mesela dördüncü sınıf için, üçüncü sınıf için çocukların seviyesinde bir kitap hazırlanıp bu, yeri geldikçe hani derslerde işlenebilir bu etkinlikler. Atıyorum bir etkinlik hazırladınız... İşte ben bunu Türkçe dersinde işleyebilirim ya da matematik dersinde işleyebilirim ya da fen de işleyebilirim diye öğretmene de bırakılabilir olay... etkinlik kitabı olursa aslında bu, bu da öğretmene aslında bir şekilde bir yol çizer. Çünkü zaman içinde işte şu konuyu yetiştireceğim, çocuklar şu konuyu anlasınlar diye çabalamaktan bazı şeyleri biz de geri plana atıyor olabiliriz. Hani

müfredatı yetiştirmekten geri plana atıyor olabiliriz. Hani belki onunla ilgili bir şey olursa öğretmenin de vizyonu biraz genişler... bu tür etkinliklere daha farklı bir bakış acısıyla da bakabilir. Bunu her öğretmen yapmayabilir ama yapanların da önü açılır... değerler eğitimi diye ele aldığımız şey, derslerin arasında bizim belki bilerek belki bilmeden zaten çocuklara veriyoruz bunları biz. İşte şöyle durmanı, bak arkadaşına vurmamalısın, arkadaşına işte kötü sözler kullanmamalısın, kendini onun yerine koy, gibi şeyler söylüyoruz ama açıkçası bu şey, bu değerler eğitimi çok fazla Türkçe ve hayat bilgisine girmiş durumda. Hani fen bilgisi, matematik dediğimizde ya da matematik dediğimizde ya da fen bilgisi dediğimizde bir değerler eğitimi hani hiç aklıma gelmiyor bir öğretmenin. Ya dersler yatkın değil ya da biz artık öyle alışagelmışiz...” (DÖ4) şeklinde görüş belirttiği görülmüştür. Araştırma için bu öğretmenin ifadeleri önemlidir. Sınıf öğretmenin ifadelerinden hareketle Fen bilimlerinde değer eğitimine yönelik, esas olarak öğretmenlerin farkındalıklarının olmadığı, bu nedenle de Fen bilimleri ile değer eğitimini bağdaştırmada zorlandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu alanda kaynak ve programların da öğretmene yeterince net bilgi vermediği anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenin bu ifadesi, araştırmanın önceki alt problemlerinde değer eğitiminde fen bilimleri dersi konularını uygun bulmayan öğretmenler olduğu bulgusuna ulaşılmasını desteklemektedir.

Kaynaklarla ilgili diğer öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Kitapların yeniden elden geçirilmesi lâzım. Uygulamaya yönelik laboratuvar veya ona benzer uygulama alanlarının olması lazım. Sosyal alanlar arttırılabilir değer eğitimi yapılması için. Rehberlik dersi genelde rehberlikte yapılıyor. Çok daha yaygınlaştırılabilir.” (DÖ2). DÖ2 kodlu öğretmenin ifadelerinden hareketle rehberlik dersi desteğinin ve laboratuvar kullanımının değer eğitiminde önemli olduğuna dikkat çekildiği görülmektedir. Benzer şekilde fen bilimlerinde uygulamalı etkinliklere, deneylere yer verilmesine yönelik olarak ÖÖ3 kodlu öğretmenin, “...Daha çok böyle hani gözlem ve deneye yönelik kitapların daha çok olması. Ha kitaplarda evet belki konular şey olarak kazanıma tam yönelik ama çok yeterli değil. Daha fazla hani çocukların kendilerinin yapabileceği basit deneylere ve gözlemlere yer verilebilen kitaplar olmalı...” şeklinde görüş belirttiği görülmüştür.

Sınıf öğretmenlerinin programla ilgili önerilerine yönelik olarak öğretmenlerden biri, “...Programlar yeniden gözden geçirilmeli. Deney yanı sıra gözleme de yer verilmeli...” (DÖ3) şeklinde, bir diğeri “...Her üniteye mesela bir değer eğitimi ele alınıp o üniteye yedirilebilir. Açıkçası hani program nasıl diyeyim size program değer eğitimi konusunda çok ucu açık olursa hani belki odaklanılabilecek şeye odaklanılamıyordur. Hani daha net yönergeler olabilir. Aklıma başka bir şey gelmiyor.” (DÖ4) şeklinde görüş belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin ifadeleri incelendiğinde, öğretmenlerin fen programında değer eğitimiyle ilgili daha net yönergelere ve ilişkilendirmelerine ihtiyaç duyulduğunu vurguladıkları görülmektedir. Fen bilimleri dersi programındaki kazanımlarla değerlerin ilişkilendirilmesi konusunda ve örnek bir takım etkinliklere yer verilmesi konusunda önerilerde bulunan özel okul öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

“...Her konuyla ilgili olarak değerler eğitimi ve programla ilişkilendirecek şekilde tekrar alınarak fende eksikler göz önünde bulundurularak konuların içerisine değer eğitimi ve fendeki kazanımların örtüşmesi için farklı çalışma gerekir diye düşünüyorum. Farklı çalışmayı da açayım. Belli noktalarda değerleri de alabilecek, kapsayacak konuların yer alması, yani bunların konuların içerisine farklı bir şekilde yerleştirilmesi olabilir...” (ÖÖ1). “Çözüm olarak daha detaylı, daha şeye değerlere yönelik, araştırmaya yönelik kaynaklar, kazanımlar konulabilir.” (ÖÖ3).

“Programlara yapacakları hani eklemeler, kaynaklar, uygulamalar-ortak uygulamalar çözüm olabilir. Bunu yaparken de öğretmeni kısıtlasınlar bir şekilde söylemiyorum, hani şunu yap desinler biz yapalım olarak değil ama en azından geniş bir yelpaze verirler, hani size uygun olanını seçin diyebilirler...” (ÖÖ10).

Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri içeriğinin daha geniş olması konusuna yönelik önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri şu şekildedir:

“Kitaplar daha kaliteli hale gelebilir. İçerik olarak daha dolu olabilir. Kitaplarda araştırmalara daha çok, örnek şeye araştırmalara ve deneylere daha çok yer verilebilir. Daha güzel daha somut deneyler teşvik edilebilir...” (DÖ10). “İçerik genişletilmeli. Devlet

okullarında çocuklar eksik eğitilirken, konu açısından, özel okullarda çocuklar daha donanımlı yetişiyor. Özel okul her kaynağa rahat ulaşırken devlette yasaklanıyor. Devlet kaynakları güncel olmalı.” (DÖ1).

“... Mesela vücudumuzun bilmecesini çözelim çıkartıldı biliyorsun. Çıkartıldı. O çıkarılmamış olsaydı oradan da çok ayrıntı vardı. O kadar ayrıntıya girmeden yine insanın kendini tanınması önemli bence. Önce kendini tanımak. Değerler eğitiminde önce bir de kendini tanıman gerekiyor ya. Kendini tanımakla ilgili, vücudunu bilmekle ilgili bence o ünite biraz daha hafifleştirilerek kalmış olmalıydı. Ben çünkü önce onu düşünüyorum. Bence önce kendimi bileyim ki diğerlerine başka şeylere fırsat bulabileyim. O yüzden o ünitenin geri gelmesi gerekiyor bence ama biraz daha hafifleştirilerek. Biraz ağır çünkü, biraz daha hafifleştirilerek...” (ÖÖ2).

Sınıf öğretmenlerinin içeriğin genişletilmesi konusundaki ifadeleri incelendiğinde, devlet okulu öğretmenlerinin akademik olarak içeriğin genişletilmesi anlamında önerileri olduğu görülmektedir. Ancak bu konuda görüş belirten ÖÖ2 kodlu özel okul öğretmeni, içeriğin değer eğitimi açısından genişletilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu bağlamda devlet okulu öğretmenlerinin öğretim programlarına akademik içerik açısından baktıkları söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitiminde metinler ve örnek şahsiyetlere yer verilmesine yönelik önerilerine ilişkin öğretmen ifadeleri şu şekildedir:

“...Çocuklara mesela serbest zaman okumaları verilebilir. Bu konu üstünde işte bir deneye bağlanabilir. Ya da işte öğretmen kılavuzlarımız kalktı bizim biliyorsunuz. Öğretmen kılavuzları tekrar çıkarılıp işte bununla ilgili basit etkinlikler olabilir...” (DÖ4).

“...En azından değer eğitimini verebilecek güzel bir hikaye yazabilirler. Güzel bir hikaye kahramanlarımız diyelim veya kültürümüz var. Bir Nasrettin Hocamız var, bir Keloğlanımız var de mi veyahut Mevlana'mız var, bir Dede Korkutumuz var. Onlardan birer ikişer hikayeye serpiştirmezler mi altında ders verecek şekilde. Anlamsız anlamsız metinler. Bazen okuyorum ben bile anlamıyorum...” (DÖ10).

“...Madenler konusunda mesela ben şeyi anlattım vatanseverlik gibi oldu. Uzun Mehmet var. Kömür bulan adam. Onun hikayesini anlattım. Uzun Mehmet’e demişler, komutanı göstermiş uzun Mehmet’e bundan yıllar önce. Bu elimde gördüğün kömür, köyünüze memlekete gittiğinizde bundan görürseniz hani devletimize haber verin diye. Uzun Mehmet de köyüne gittiğinde böyle araştırıyor, bakıyor ki böyle aynı bu kömürden var. Devlete haber veriyor ve Zonguldak’ta kömür çıkarılmaya başlanıyor. Hani bu maden konusunda anlattığım bir hikaye. Bu ne? Bu vatan sevgisi, sorumluluk bilinci gibi oluyor bu. Hani bir şekilde ben bu hikayeyi buldum. Maden konusundan kömürü buna enjekte ettim falan filan bir şekilde halletmiş oldum. Hani bu tamamen öğretmenin kendisiyle ilgili bir şey. Uzun Mehmet’i kitap almaz, anlatmaz da... Hani belki bu şekilde konularla ilgili birçok hikayeler var, alıntılar var, yazılar var, olaylar var. Belki örnek olaylar anlatılabilir. Mesela çok etkili oldu...” (ÖÖ2).

Metin veya örnek şahsiyetlerin değer eğitiminde yer almasına yönelik olarak özel okul öğretmeninin fen bilimleri konusuyla bağlantılı olarak verdiği örnek, dikkat çekicidir. Devlet okulu öğretmenlerinden de bu konuda öneride bulunanlar olmasına rağmen fen bilimleriyle bağlantılı örneklendirme yapılmamıştır.

Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersinde değer eğitimine ağırlık verilmesi yönünde öneride bulunan öğretmenlerden biri “Ya ben dediğim gibi Türkçeye zaten hayat bilgilerinde yeteri kadar işlendiği için, bir de bunun dışında serbest etkinlik dersleri var, zaten drama onun içinde daha hani zaten işliyorsunuz. Hani konu vererek.” (DÖ9) şeklinde görüş bildirmiştir. Öğretmenin bu görüşünden hareketle fen bilimleri dersiyse değer eğitimini bağdaştırmadığı söylenebilir.

Değer eğitiminin ayrı bir ders olmasına yönelik önerilerde bulunan öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir:

“...Ayrı bir ders olarak işlenebilir değerler eğitimi ayrı. Ayrı bir müfredat, ayrı bir ders altında işlenebilir değerler eğitimi...” (DÖ7). “İnsan hakları diye bir dersimiz var. Aslında onun içinde bu değer eğitimi verilebilir. Ya da insan hakları dersi sosyal bilgiler dersiyse ya

da fen bilgisi dersi içine konulabilir. Hem ders saati de ekstradan var çünkü. İnsan hakları diye ayrı bir ders yapılmak yerine, haftada iki saat ona veriyoruz çünkü.” (DÖ6). Öğretmen ifadelerinden anlaşılacağı üzere değer eğitiminin ayrı bir ders olmasının önerilmesinde ders saatinin yetersiz kalmasının etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 21’de frekansı düşük olan önerilere örnek olarak bir öğretmen, “...*Sosyal alanlar artırılabilir değer eğitimi yapılması için. Rehberlik dersi genelde rehberlikte yapılıyor. Çok daha yaygınlaştırılabilir.*” (DÖ2) şeklinde görüş belirtmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

“Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitime İlişkin Görüşleri: Durum Çalışması” isimli araştırmada 10’u devlet, 6’sı özel ilkokulda çalışan toplam 16 sınıf öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak problem ve alt problemlere cevap aranmıştır. Elde edilen verilerin içerik analizi sonucu temalara ve kodlara ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitime yönelik görüşleri; *değer* kavramına ilişkin görüşlerine yönelik temalar, *değer eğitime* ilişkin görüş ve uygulamalara yönelik temalar, *programda değer eğitime* ilişkin görüşlere yönelik temalar, *fen bilimleri dersinde değer eğitime* ilişkin görüş ve uygulamalara yönelik temalar olmak üzere 4 ana başlık altında incelenmiştir.

Yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin değer kavramına ilişkin görüşlerine yönelik olarak;

Değer algısı temasında, değer kavramının devlet okulu öğretmenleri tarafından çoğunlukla değer türleri olarak, özel okulu öğretmenleri tarafından çoğunlukla toplum kuralları ve etik davranışlar olarak algılandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra önem, insani özellik, kültür, inanç, farkındalık, hayata bakış açısı olarak algılayan sınıf öğretmenleri de diğer kodları oluşturmuştur. Değer algısına yönelik kodlar incelendiğinde; kavramsal çerçevede yer verilen değer tanımlarındaki davranış, düşünce, inanç gibi kavramlarla değer algılarının örtüştüğü görülmektedir.

Balcı ve Yelken (2010), yaptıkları araştırmada öğretmenlerin değer toplumsal yaşamdaki yeri, bireyin toplumsallaşması ve kişilik gelişimindeki rolü üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde yapılan bu çalışma da değer toplum kuralları ve etik davranışlar olarak algılaması söz konusudur. Başcı (2012), çalışmasında sınıf öğretmenlerinin değeri; toplum düzenini sağlayan ve toplum tarafından onaylanmış davranış kalıpları, ahlaki kalıplar, gelenek, örf-adet ve kültürel özellikler olarak tanımladığı sonucuna ulaşmıştır. Buna göre yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin değer algılarıyla ilgili oluşan kodların, Başcı (2010)'nın ulaştığı sonuçlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Araştırma sonucu değer algısı konusunda sık tercih edilen seçeneklerden birinin toplum kuralları olması, Aydın ve Sulak (2015)'in sınıf öğretmeni adaylarıyla yaptığı bir çalışmadaki zorunluluk olarak değer, birleştirici ve şekillendirici olarak değer metaforlarıyla uyumlu özellik göstermektedir.

Genç vd. (2015)'nin, bir araştırmasında sınıf öğretmenlerinin değerlerin toplumsal yaşamın devamlılığı açısından önemli olduğunu belirttikleri görülmüştür. Bu sonuç, sınıf öğretmenlerinin değeri toplum kuralları olarak algılamasıyla örtüşmektedir. Gülmüş (2015)'ün yaptığı bir çalışmada sınıf öğretmenlerinin değeri çoğunlukla davranışlar bütünü olarak tanımlamaları bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin değeri etik davranışlar olarak algılamasıyla benzerlik göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin çoğunun değerleri sınıflandırma temasında değer isimlerini ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra; ahlaki değer, kültürel değer, milli değer, manevi değer, etik değer, dini değer, kişisel değer, toplumsal değer ve ortama göre değerler katılımcıların ifade ettikleri diğer değer sınıflamalarını oluşturmaktadır. Bunlar arasında değer isimlerinden sonra devlet okulu öğretmenlerinin en çok ahlaki değer sınıflamasını kullandığı görülmüştür. Özel okul öğretmenlerinin ise değer isimlerinden sonra en çok milli ve manevi değerleri sınıflandırmada kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçla birlikte sınıf öğretmenlerinin değerlerin sınıflandırılmasındaki kodların literatürde yer alan Spranger (1928)'in değer sınıflaması çalışmasındaki değerlerle (toplumsal değerler, sosyal değerler, dini değerler gibi) benzerlik gösterdiği görülmüştür (Akbaş, 2004). Devlet okulu

öğretmenlerinin değer sınıflaması konusunda en çok ahlaki değeri kullanması, bazı öğretmenlerin değeri ifade ederken davranışsal olarak ifade etmesi (yalan söylememek gibi) Rokeach (1973)'in değer sınıflamasındaki araç değerlerle örtüşmektedir.

Sınıf öğretmenlerine göre önemli değerler temasında devlet okulu öğretmenlerinin çoğu için saygı ve ahlaki değerlerin, özel okul öğretmenlerinin çoğu için ise adalet değerinin önemli görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra devlet okulu öğretmenleri için diğer önemli değerler sırasıyla paylaşmak, sevgi ve merhamet iken; özel okulu öğretmenleri için sırasıyla saygı, paylaşmak, dürüstlük, milli değerler ve yardımseverlik olmuştur.

Memiş ve Gedik (2010), yaptıkları bir araştırmada sınıf öğretmenlerinin en çok evrensellik değerine önem verdikleri ve bu değeri sırasıyla güvenlik, öz yönelim, yardımseverlik, uyma, geleneksellik, yaşamdan haz alma, başarı, uyarılım değerlerinin takip ettiği sonucuna ulaşmıştır. Yardımseverlik değerinin ileriki sıralarda tercih edilmesi yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Yazar (2012), öğretmen adaylarıyla yaptığı bir çalışmada öğretmen adaylarının yaşamlarına yön veren başlıca değerlerin manevi değerler olduğu, bunu ekonomik ve dini değerlerin takip ettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda yapılan çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Bulut (2012)'un yaptığı araştırma sonucunda öğretmen adayları tarafından en çok tercih edilen değerlerin saygı, arkadaşlık ve dürüstlük olması; yapılan çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Konuyla ilgili olarak yine Acun vd. (2013), branş öğretmenleri için önemli değerlerin vatanseverlik, sorumluluk ve adalet olduğunu; veliler için ise dürüstlük, çalışkanlık ve saygı değerlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Burada veliler için önemli değerler arasında olan dürüstlük ve saygı ile öğretmenler için önemli değerler arasında olan adalet değerinin yapılan çalışmada önemli olarak ifade edilen değerler ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Ogelman ve Sarıkaya (2015)'nin yaptıkları bir çalışmada ise okulöncesi öğretmenlerine göre öğrencilere kazandırılması gereken ilk üç değer sıralamasında, saygı, sorumluluk ve sevgi

değerlerinin yer aldığı görülmektedir. Kayıran ve Bağçeci (2018), Kahramanmaraş ilinde yapılan bir araştırmada okul öncesi öğretmenlerine göre dürüstlük, vatanseverlik, sorumluluk, yaşlılara saygı, çevreye saygı, sevgi, adil olma, başkalarına saygı duyma, haklar ve mütevazı olmak değerlerinin öğrencilere verilmesi gereken ilk on değer arasında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Okulöncesi öğretmenlerinin görüşleri arasında ilk sıralarda saygının yer alması, yapılan çalışmadaki sınıf öğretmenlerinin görüşleriyle benzerlik göstermektedir. Bu sonuçların benzer olmasında okul öncesi ve ilkökul çağı çocuklarının benzer özelliklere sahip olmasının etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

Bacanlı vd. (2017)'nin sınıf öğretmenleriyle yaptığı bir çalışmada en çok önem verilen değerlerin adil olma, saygı, dürüstlük, sevgi ve bağımsızlık olduğu sonucu yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Başçı (2012)'nin yaptığı bir çalışmada sınıf öğretmenlerine göre öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değerlerin dürüstlük, saygı, sorumluluk değerleri olması yine yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüş ve uygulamalarına yönelik olarak;

Sınıf öğretmenleri için değer eğitiminin nasıl olması gerektiği temasında; katılımcıların çoğunun değer eğitiminin uygulamalı olması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra devlet okulu öğretmenlerinin çoğu değer eğitiminin önce ailede başlaması gerektiğini ifade ederek değer eğitiminde ailenin rolüne dikkat çekmiştir. Bu temada değer eğitiminde sırasıyla rol model olunması, derslerle bağdaştırılması, disiplinler arası olması ve örtük olmasına yönelik görüşler de ifade edilen görüşler arasındadır.

Oğuz (2012)'un yaptığı çalışma sonucunda öğretmen adaylarına göre değer eğitiminin model olma, yaşantılardan yararlanma ve öğrencilerin düşüncelerini ifade edecekleri ortamların sağlanması gibi yollarla etkili olacağı sonucuna varılmıştır. Araştırma, yapılan bu çalışmadaki değer eğitiminde sınıf öğretmenlerinin uygulamalı etkinlikler, rol model olma konusundaki düşünceleriyle örtüşmektedir.

Yalar ve Yelken (2011), yaptıkları araştırma sonucu öğretmenlerin değer eğitiminin daha yararlı hale gelmesinde ailenin önemli bir rol üstlendiğini ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Başcı (2012)'nin yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde öğretmenin model olmasının önemli olduğunu belirttikleri, en çok aileler konusunda problem yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Anggraini ve Kusniarti (2016) bir çalışmada, ilkokulda değer eğitiminde ebeveynler, öğretmenler, okullar ve toplulukların iş birliği ile öğrenci karakterlerinin gözlemlenmesi ve değerlendirilmesinin özellikle ilkokul düzeyinde karakter eğitimi ile ilgili politika oluşturmada temel olarak kullanılabilceğini ifade etmiştir. Araştırmaların, yapılan çalışma ile rol model olma ve aile konusunda benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Doğanay ve Sarı (2004), yaptıkları bir araştırma sonucunda ilköğretim öğrencilerinin temel demokratik değerleri en çok evde ailelerinden, daha sonra öğretmenlerinden öğrendiklerini belirlemişlerdir. Başka bir önemli sonuca göre de öğrencilerin demokratik değerlerin kazanımında okulun etkisi açık ve örtük olarak hemen hemen eşit düzeydedir. Yeşilyurt ve Kurt (2012), yaptıkları araştırma sonucu istatistiksel açıdan aralarında fazla bir fark olmamasına rağmen, değerlerin kazandırılmasında birinci derecede okul dışı etmenlerin, ikinci derecede resmi programın, üçüncü derecede ise örtük programın daha etkili olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmalarda örtük programla ilgili sonuçlar, yapılan çalışmada örtük değer eğitiminin düşük frekans düzeyinde olmasını destekler niteliktedir.

Aladağ vd. (2017), bir araştırmada sınıf öğretmenlerine göre örtük programın estetik değerini kazandırmada önemli olduğu ve estetik değerlerin kazanılmasında ilk faktörün aile olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma, örtük program konusunda yapılan çalışmayla farklılık göstermekte; ailenin değer eğitimindeki rolü konusunda ise benzerlik göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimine okulda yer verme durumları temasında çoğunun değer eğitimine okulda konularla bağdaştırılarak yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra özel okul öğretmenlerinin tamamının disiplinlerarası yaklaşımla değer eğitimine yer verdikleri, devlet okulu öğretmenlerinin disiplinlerarası etkinlikler kodunda frekansının sıfır

olduğu elde edilen sonuçlar arasındadır. Devlet okulu öğretmenlerinden değer eğitimini olumlu ve olumsuz olaylarla bağdaştıran, sınıf kurallarıyla bağdaştıran, rehberlik dersiyle bağdaştıran öğretmenler olduğu da yine sonuçlar arasındadır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin ifadelerinden çoğunun değer eğitiminde telkin yaklaşımını kullandıkları anlaşılmaktadır.

Genç vd. (2015), yaptıkları bir çalışmada sınıf öğretmenlerinden değerler eğitiminde ailenin önemini vurgulayan öğretmenler olduğu gibi değerler eğitiminin okuldaki eğitim-öğretimle bütünleştirilmesi gerektiğini ifade eden öğretmenler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma, yapılan çalışmada devlet okulu öğretmenlerinin değer eğitiminde aileye dikkat çekmesi ve sınıf öğretmenlerinin değer eğitimini ders konularıyla bağlantılı işlemeyle örtüşmektedir.

Can (2008), sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminde öğretmenlerin telkin, model olma, empati kurma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yollarını etkin bir şekilde kullandıklarını ancak değerler analizi ve ahlaki muhakeme gibi yöntemleri yeterince kullanmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Aran ve Demirel (2013), bir araştırmasında sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin, model olma ve değer aydınlatması gibi değer kazandırma yaklaşımlarına yer verdikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalar, yapılan çalışmada devlet okulu öğretmenlerinin değer eğitiminde telkin yaklaşımını kullandıklarına yönelik ifadeleri ile benzerlik göstermektedir.

Çeken ve Ayas (2010)'ın yaptığı bir araştırmanın önerileri incelendiğinde fen eğitiminin içeriğinin diğer disiplinler ve en önemlisi güncel yaşam ile ilişkisinin etkili olarak ortaya konulması gerektiği ifade edilmiştir. Çelik ve Buluç (2018) yaptıkları bir çalışmada, disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılmasının, değerlerin kazandırılmasında oldukça etkili olduğu, öğrenme sürecini somutlaştırdığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalar, yapılan çalışmada özel okul öğretmenlerinin disiplinlerarası olarak değer eğitimine yer vermeleriyle benzerlik göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminin derslere göre öncelik durumu ve derslere göre öncelik sırası temasında öğretmenlerin çoğunun değer eğitimi konusunda ders önceliği olduğu ve

değer eğitimine ilk sırada yer verilen dersin hayat bilgisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İkinci sırada ise sosyal bilgiler, Türkçe ve görsel sanatlar dersleri çoğunlukla yer almıştır. Araştırma sonucuna göre fen bilimleri dersi ilk üç sırada yer almamaktadır. Balcı ve Yelken (2013), bir araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin değer eğitimine en çok değindikleri dersin sosyal bilgiler, en çok ilişkilendirdikleri ara disiplinin rehberlik ve psikolojik danışma olduğu belirlemiştir. Kaplan (2014), ise yaptığı bir çalışmada ilkokul öğretmenlerine göre değer eğitimine çoğunlukla hayat bilgisi/sosyal bilgiler, Türkçe, din kültürü ve ahlak bilgisi, serbest etkinlik derslerinde yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Tural (2018)'ın yaptığı bir araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin değer eğitiminin doğasına uygun olduğu ve değer eğitiminde önemli rolü olduğu görüşündedir. Bayır vd. (2016), bir çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının ilkokullardaki gözlemleri sonucu değer eğitimine yer verilen dersleri Türkçe, fen bilimleri, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi dersleri olarak sıraladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre yapılan çalışmanın değer eğitiminde öncelikli dersler açısından; Balcı ve Yelken (2013), Kaplan (2014) ve Tural (2018)'ın çalışmalarıyla benzerlik gösterdiği, Bayır vd. (2016)'nin çalışmasıyla farklılaştığı söylenebilir. Bunun nedeni olarak görüşme yapılan sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerini çoğunlukla bilimsel olarak algıladıkları ve bu derste değer eğitimi yapılsa da farkındalıklarının olmadığı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada sınıf öğretmenlerinin programda değer eğitimine ilişkin görüşlerine yönelik olarak;

Sınıf öğretmenlerinin tamamının kök değer hakkında bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Programda değerlerin yer alması devlet okulu öğretmenleri tarafından çoğunlukla olumlu ama eksik olarak, özel okul öğretmenlerinin çoğu tarafından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin, kök değerleri temel değerler olarak algıladıkları, kök değerlerin işlevini değerlerin yok olmasından doğan ihtiyacı gidermek olarak belirttikleri görülmüştür.

Özmen vd. (2012), bir araştırmada branş öğretmenlerinin genel olarak değer ve değer eğitimine bakış açılarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın yapılan

çalışmayla, sınıf öğretmenleri tarafından programda kök değerlere yer verilmesinin olumlu değerlendirilmesi yönüyle benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Gündüz ve Aktepe (2017), sınıf öğretmenlerinin değer algılarına yönelik yaptıkları bir çalışmada; öğretmenlerin değer öğretimi adı altında verilmesi gereken çoğu değer farkında oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmayla benzer olarak; yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin ifadelerinde öğretmenlerin kök değer ifadesi hakkında ve program hakkında yeterli bilgiye sahibi olmasa da öğretmenlerin değerler hakkında bilgi sahibi oldukları görülmüştür.

Topal (2019), bir çalışmada farklı branşlardan öğretmenlerin kök değerlere ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada öğretmenlere göre; vatanseverlik, sevgi, saygı, dostluk, yardımseverlik ve adalet değerlerinin öğrencilere yeterli seviyede öğretildiği, diğer değerlerin öğretilmesinde yeterli düzeye ulaşamadığı sonucuna varmıştır.

Çengelci vd. (2013), yaptıkları bir çalışma sonucunda öğretmenlere göre okulda kazandırılmaya çalışılan temel değerlerin sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Bayır vd. (2016)'nin yaptıkları araştırma sonuçlarından birinde ilkokullarda değer eğitimi sürecinde vatan sevgisi, duyarlılık, doğa sevgisi, sorumluluk, paylaşma, dürüstlük, saygı, yardımlaşma, dini değerler, hoşgörü ve temizlik değerlerinin vurgulandığı görülmüştür. Bu iki çalışmada yer alan değerlerin programlarda yer alan kök değerlerle örtüştüğü söylenebilir.

Aydın ve Gürler (2014)'e göre, son yıllarda artan suç olayları, aile kurumunun zayıflaması, medyanın ve sanal dünyanın sunduğu popüler kültür gibi etmenler değer yozlaşması tehlikesini doğurmuştur. Bilgi toplumuna doğru ilerlerken değerleri koruyup gözetmek ve yeni kuşaklara kazandırmak gerekmektedir. Bu nedenle değer eğitimi önemlidir (s.16-17). Bu açıdan bakıldığında çalışmada kök değerlerin işlevi konusunda sınıf öğretmenlerinin cevapları Aydın ve Gürler (2014) ile benzerlik göstermektedir.

Yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine ilişkin görüş ve uygulamalarına yönelik olarak; devlet okulu öğretmenlerinden fen bilimlerinde

değer eğitiminin uygulanabilir olduğunu, uygulanabilir ama zor olduğunu, uygun olmadığını ifade eden öğretmenler eşit sayıdadır. Özel okul öğretmenlerinin çoğunun fen bilimlerinde değer eğitiminin uygulanabilir olduğunu düşündükleri görülmüştür. Aynı zamanda devlet okulu öğretmenlerinden düşük frekanslı olarak değer eğitime ders olarak bakmadığını ifade eden öğretmenler de olmuştur.

Akbaş (2008), Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı'nda "tutum ve değer kazanımları" başlığı altında adalet, dürüstlük, sorumluluk sahibi olma ve özgüven gibi değerlerinin verilmesinden bahsedilmiştir. Ayrıca programda bilginin, kültürel çevreden, adetlerden ve değerlerden bağımsız olmadığı, bunun sonucunda bilişsel alan kazanımlarında olduğu gibi değerlerin öğretiminde de öğrencilerin aktif olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında araştırma sonuçlarından özel okul öğretmenlerinin görüşlerinin bu anlamda Akbaş (2008) ile benzer nitelikte olduğu söylenebilir.

Kurtulmuş vd. (2014), bir araştırmada sınıf öğretmenlerinin okullarda verilen değerler eğitiminin etkili olacağına inanmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma, yapılan bu çalışmada az da olsa değer eğitime ders olarak bakmayan öğretmen görüşleriyle benzerlik göstermektedir.

Sınıf öğretmenlerinin çoğunun fen bilimleri dersinde değer eğitime uygun konular arasında canlılar konusunu ifade ettiği görülmüştür. Bunun yanı sıra devlet okulu öğretmenlerinin çoğu fen bilimleri dersi konularının değer eğitime uygun olmadığı görüşündedir. Dünya, ses, doğa ve çevre, madde ve özellikleri konuları da değer eğitiminin yapıldığı konular arasında gösterilmiştir. Doğal afetler, bilim insanların yaşamı ve teknoloji konuları ise fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda düşük frekansa sahiptir.

Bayır vd. (2016), bir çalışmada fen bilimleri dersinde çevre, temizlik ve doğa ile ilgili konularda değer eğitimi yapıldığını belirtmişlerdir. Araştırmada belirtilen konular yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra yapılan çalışmada bilimsel konular arasında da deney, grup çalışması gibi yöntemlerle değer eğitimi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ulaşılan diğer bir sonuca göre devlet okulu öğretmenlerinin fen bilimleri dersini sırasıyla saygı, yardımlaşma ve sevgi; özel okul öğretmenlerinin ise sırasıyla sorumluluk, sabır ve saygı, özdenetim ve yardımlaşma değerleriyle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Saygı ve sevgi değerini ifade eden öğretmenler çoğunlukla canlılara, doğaya ve insanların birbirine olan saygısına değinirken; yardımlaşma değerine deney yaparken malzeme kullanımı sırasında yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Çepni vd. (2003), yaptıkları bir çalışmada fen-teknoloji-toplum eğitiminin öğrencilere kazandırmaya çalıştığı hedefler arasında ahlaki değerler ve değerlerin açıklanmasının yer aldığını belirterek, bilimsel ve etik değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlerin model olduğunu ifade etmiştir. Fen-teknoloji-toplum eğitimi öğretmenlerin; saygı, hoşgörü, tarafsızlık, samimiyet, dürüstlük, çalışkanlık, eleştirel düşünme, esnek düşünme, merak, cesaret, ısrarcılık, özveri, gibi değerleri öğrencilere kazandırmada önemli rol oynamaktadır. Araştırmada verilen değerlerin yapılan çalışmadaki saygı değeri yönüyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Araştırmadaki diğer değerlerden yapılan çalışmada cesaret değerine düşük frekanslı olarak yer verildiği görülmüştür.

Kirbas (2017), Türkiye’de ortaokullardaki Türkçe öğretmenlerinin değer eğitime yönelik görüşleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda; sevgi, saygı, sabır, özür dileme, affetme, empati, hediye verme ve sadakat değerlerinin Türkçe öğretmenlerinin üçüncü sırada öğretime yer verdikleri değerler arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kirbas (2017)’in çalışmasında Türkçe dersinde üçüncü sırada verilen değerlerin yapılan araştırmaya göre fen bilimleri dersiyile ilişkilendirilen saygı, sevgi ve sabır değerleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Kunduroğlu (2010), dördüncü sınıf Fen ve Teknoloji Öğretim Programıyla bütünleştirilmiş Değerler Eğitimi Programının etkililiğini incelendiği araştırmada; hazırlanan programda yer alacak değerler açık fikirli olmak, önyargısız olmak ve bilimsel olmak olarak belirlenmiştir ve çalışma sonucunda deney grubunun lehine anlamlı farklılık gözlenmiştir. Bu çalışmada belirlenen değerlerin yapılan çalışmada sınıf öğretmenleri tarafından ifade edilen değerler arasında yer almadığı görülmektedir.

Araştırma sonucunda ulaşılan bir başka sonuca göre fen bilimlerinde uygulama yapma yüzdesinin devlet okulu öğretmenlerinin çoğu için %25 iken, özel okul öğretmenlerinin çoğu için %50 olduğu görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri uygulamalar arasında en çok müze gezileri bulunmaktadır.

Kuşcuoğlu ve Aladağ (2019)'ın bir çalışmasında, sınıf öğretmenlerinin müzelerin değer aktarımında önemli rol oynadığı ve müze türünün, müzelerde yapılan etkinliklerin, öğretmen, öğrenci ve aile faktörlerinin etkili olduğu görüşünde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Öner ve Köse (2019), bir çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre müzede vatanseverlik, dayanışma, sorumluluk, saygı, yardımseverlik, özgürlük, bağımsızlık, çalışkanlık, bilimsellik, estetik, duyarlılık, hoşgörü, dürüstlük, sevgi, barış ve aile birliğine önem verme gibi değerlerin kazandırılabilceği görüşündedir. Benzer şekilde bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin müze gezilerine yer vermesinin değer eğitimi açısından olumlu olduğu söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin çoğunun fen bilimlerinde değer eğitime yönelik olarak deney yönteminden faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin çoğu deney sırasında öğrenciler arasında malzeme kullanımının değer eğitime yönelik olduğunu belirtmiştir. Devlet okulu öğretmenlerinin sık kullandıkları yöntemler arasında grup çalışmaları, anlatım veya soru cevap bulunmakta; özel okul öğretmenlerinin kullandıkları yöntemler arasında grup çalışmaları ve sosyal sorumluluk projeleri yer almaktadır.

Başgeçmez (2017), bir çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının değer eğitiminde hikâye anlatma, öğüt verme, telkinde bulunma, örnek olay, soru sorma, biyografi, rol oynama, analiz, tartışma, gözlem ve sosyal proje gibi yöntemlerin kullanılması görüşünde olduklarını belirtmişlerdir. Kaplan (2014), bir çalışmada sınıf öğretmenlerine göre değer eğitiminde çoğunlukla kullanılan etkinliklerin örnek olay, tartışma, empati kurdurma, atasözleri ve özlü sözler olduğunu ifade etmiştir. Gür, vd. (2015) bir çalışmada, sınıf öğretmenlerinin değer eğitime yönelik olarak sınıflarında projeler, afiş, broşür, pano gibi görsel kaynaklar hazırlama, drama gibi etkinlikler hazırlama gibi çalışmalar gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Yapılan araştırmalara göre sınıf ğretmenlerinin kullandıkları yöntemler bu araştırmada belirtilen yöntemlerle benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonucu elde edilen diğerk sonuçlara göre sınıf ğretmenlerinin çoğunun fen bilimlerinde değer eğitimine yönelik olarak kitap ve programın yetersiz olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf ğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitimi konusunda çoğunlukla belirttikleri sorunlar arasında ders içeriğinin bilimsel olması, program ve kaynakların yetersiz olması bulunmaktadır. Devlet okulu öğretmenleri çoğunlukla kaynak çeşitliliği olması konusunda, özel okul öğretmenleri ise çoğunlukla programın iyileştirilmesi konusunda önerilerde bulunmuştur. Bunların yanı sıra öğretmenlere hizmet içi eğitimler yapılması ve değer eğitiminin ayrı ders olması da düşük frekanslı öneriler arasındadır.

Kumarassamy ve Koh (2019) fen eğitiminde değerler hakkındaki yapılan araştırmaların az olduğuna dikkat çekerek konuyla ilgili Singapur ve Yeni Delhi okullarında 8. sınıf ortaokul fen öğretmenleriyle görüşmeler yapmışlardır. Araştırma sonucunda geçerlilik, adalet, dürüstlük, titizlik gibi bilimsel değerlerin, öğretmenler tarafından yürütülen derslerde ağırlıklı olduğu ifade edilmiştir. Görüşülen ğretmenler fen derslerinde yer alan değerlerin öğrencilerin davranışlarını olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Genel olarak, fen derslerinde değerler eğitimi planlanmamış, sınıfta kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Sorgulama, tartışma, etkinlikler ve doğrudan bilgi verme gibi stratejilerin kullanıldığı da sonuçlar arasındadır. Öğretmenler, içerik ve zaman kısıtlamaları, öğrencinin hazır bulunmaması ve ğretmen yeterliliği gibi zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Yapılan alışma; fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik öğretmenlerin olumlu görüşleri olması, kullanılan yöntemler, değer eğitiminin plansız olması ve karşılaşılan problemler yönüyle araştırmayla benzerlik göstermektedir. Çalışma, fen bilimleriyle ilişkilendirilen değerler konusunda ise araştırmayla farklılık göstermektedir.

Kaşkaya ve Duran (2017)'in ilkokul Türkçe ders kitaplarını değer eğitimi açısından inceledikleri bir araştırmada ders kitaplarında en çok geleneksel değerlere yer verildiği, en az ise bilimsel değerlere yer verildiği görülmüştür. Öztürk (2017), ilkokul hayat bilgisi, sosyal bilgiler ders kitapları ile incelediği hikâye ve masallarda değerlerin değer telkin etme

yaklaşımıyla işlendiği sonucuna ulaşmıştır. Sosyal bilgiler, Türkçe ve hayat bilgisi kitaplarının değer eğitimi açısından eksikleri olduğu ve yapılan çalışmada da fen bilimleri kitaplarının sınıf öğretmenleri tarafından bu konuda yetersiz bulunduğu görülmektedir.

Komalasari ve Saripudin (2017), Endonezya’da multimedya destekli öğrenme materyallerinin değer eğitiminde kullanımıyla ilgili bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda interaktif multimedya tasarımının değer eğitiminde uygulanmasının, öğrencilerin karakterlerinin oluşumunu önemli ölçüde etkilediği ifade edilmiştir. Komalasari ve Rahmat (2019)’ın yaptığı başka bir çalışmada Endonezya’da vatandaşlık eğitiminde değerlerin kazanımı için kavram haritaları, videolar, kısa sınavlardan oluşan multimedya destekli öğretimin, öğrenciler tarafından olumlu karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmalar, çalışmada sınıf öğretmenlerinin değer eğitiminde kaynaklara yönelik önerilerini destekler niteliktedir.

Wuryani, Roemintoyo ve Yamtinah (2018), yaptıkları bir çalışmada tematik temelli ders kitabı ile karakter eğitiminin öğrenci öğrenme çıktılarında etkili olmasının yanı sıra, karakteri olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Komalasari ve Saripudin (2018), Endonezya’daki lise öğrencilerinin karakter gelişimini desteklemek amacıyla bir ders kitabı geliştirmişlerdir. Ders kitabı oluşturulurken yaşamsal değerlerin ve yaşamsal değerler eğitimi ilkeleri ulusal eğitim programına uygun olarak ders kitaplarına entegre edilmiş ve ders kitabının kullanımının, lise öğrencilerinin karakterinin gelişimini önemli ölçüde etkilediği ifade edilmiştir. Bu çalışmada da sınıf öğretmenleri fen bilimlerinde kitapların yetersiz olduğunu ve desteklenmesi gerektiğini belirtmişler ve ders kitabı oluşturulurken yaşamsal değerlerin eğitim programına uygun olarak ders kitaplarına entegre edilmesi konusunda görüş bildirmişlerdir.

Otluoğlu (2002), değer eğitimine yönelik önerilerde bulunduğu bir çalışmada, duyuşsal özelliklerin ve duyguların öğretilmesine ilişkin örnek işlenişler ile ölçme ve değerlendirme örneklerine yer verilmesi gerektiği ifade etmiştir. Bunun yanında her ders için uygulanabilir duyuşsal amaçlar belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Temiz (2019), ilkokulda karakter eğitiminde bir ders planı modeli tasarlamak amacıyla iki akademisyen, beş sınıf öğretmeni,

iki rehberlik uzmanıyla çalışmıştır. Çalışmada duyuşsal alan taksonomisine göre hedefler belirlenerek ders planı oluşturulmuştur. Çalışmanın öğretmenlere uygulamada yol göstereceği düşünölmektedir. Otluoğlu (2002) ve Temiz (2019)'in önerileri, bu araştırmadaki sınıf öğretmenlerinin program hakkında belirttikleri öneriler arasında da yer almaktadır.

Demir (2018), hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin verilmesiyle ilgili olarak yaptıkları araştırmada kazanımlar ile değer eşleştirmesi ile değer aktarma, değer açıklama, değer analizi ve eylem öğrenme yaklaşımlarına dayanan doğrudan değer öğretiminin, öğrencilerin değer kazanmasında olumlu etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmada kazanım değer ilişkilendirilmesinin olumlu sonuçlar vermesi, yapılan çalışmada sınıf öğretmenlerinin programa yönelik önerilerini destekler niteliktedir.

Yalar ve Yelken (2011), bir araştırmada sınıf öğretmenlerine göre değer eğitiminde, öğretmenler için hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesinin gerekli olduğunu ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada hizmet içi eğitimin önerilmesi yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir.

Kasapoğlu (2013), okulda değer eğitiminin öneminin tartışılarak, bu bağlamda değer eğitime ilişkin çıkarsamalara ve bazı önermelere yer verdiği makalesinde hikâye anlatımının değer eğitiminde kullanılabilecek etkili bir yöntem olduğunu ifade etmiştir. Yapılan bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin kaynaklara yönelik yaptıkları hikayeye yer verme önerisiyle benzer özellik gösterdiği görölmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda fen bilimleri dersinde değer eğitime yönelik olarak şu önerilere yer verilmiştir:

- Fen bilimleri dersi ile değer eğitimi arasında öğretmenlerin bağlantı kurması, konuların bilimsel içerikli olması yönüyle zor olabilmektedir. Değer eğitiminin tamamen öğretmene bırakılması bazen bu konunun ihmal edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle fen bilimleri dersinde değerle ilgili konular ve kazanımlar belirlenerek birbiriyle ilişkili şekilde fen bilimleri öğretim programında bunlara yer verilebilir.

- Fen bilimleri dersi öğretim programında, öğretmenlerin öğretimini sınırlamadan değer eğitimiyle ilgili, sınıfta uygulanabilecek örnek etkinliklere yer verilebilir.
- Fen bilimleri dersinde çok kullanılan yöntemler arasında deney yöntemi yer almaktadır. Bu yöntemin daha etkili kullanılabileceği alternatif örnek deneylerle ilgili kaynak oluşturulabilir.
- Fen bilimleri ders kitapları için bilim insanlarının, örnek şahsiyetlerin buluşlarının yanı sıra insani özelliklerinin zengin şekilde anlatıldığı okuma metinleri oluşturulabilir.
- Araştırma sonucunda öğretmenlerin değer eğitiminde laboratuvar çalışmalarından yararlandıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu sonuca yönelik olarak deneylerde verilerin çarpıtılmaması, dürüstlük, adaletli olma, sorumluluklarını yerine getirme gibi değerlerle laboratuvar etkinlikleri ilişkilendirilerek kitaplarda etkinlik örnekleri verilebilir.
- Her ay belirlenen değerle ilgili olarak yapılacak etkinlikler planlanırken öğretim programlarındaki konular incelenerek birçok dersle disiplinlerarası ilişkilendirmeler yapılabilir. Bu ilişkilendirmeler için programda örneklere yer verilebilir.
- Bu araştırmada sınıf öğretmenlerinin fen bilimlerinde değer eğitime yönelik görüşleri durum çalışmasıyla tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak daha detaylı ve uygulamalı veri toplanabilecek eylem araştırması yapılabilir.
- Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik olarak doküman incelemesi ile mevcut program ve ders kitapları incelenerek uygun materyaller geliştirilebilir. Fen bilimlerinde değer eğitime yönelik geliştirilen materyallerin etkililiğini değerlendirmek adına deneysel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. & Tarman, B. (2013). Değerler: kim ne kadar değer veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aladağ, S., Kuzgun, M. P. & Kuşcuoğlu, G. (2017). Hayat bilgisi dersinde estetik değerinin kazandırılmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 195-211.
- Akgün, Ş. (2001). *Fen bilgisi öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Akkaya, N. (2013). Öğretmen adaylarının değer tercihleri. *Cyprus International University Folklor- Edebiyat*, 19(74), 185-198.
- Allport, G. W. (1968). *The person in psychology*. Boston: Beacon Press.
- Altıntaş, M. E. (2016). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine göre değer öğretiminin amaçları nitel bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 193-209.

- Altıntaş, M. E. (2018). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin değer öğretiminde kullandıkları yöntemler nitel bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(217), 131-165.
- Altunay, E. & Yalçinkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 5-28.
- Anderson, D. R. (2000). Character education: Who is responsible? *Journal of Instructional Psychology*, 27(3), 139-142.
<https://go.galegroup.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA66355130&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00941956&p=AONE&sw=w> sayfasından erişilmiştir.
- Anggraini, P. & Kusniarti, T. (2016). The implementation of character education model based on empowerment theatre for primary school students. *Journal of Education and Practice*, 7(1), 26–29. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1089767&lang=tr&site=ehost-live>.
- Aran, Ö. & Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 151-168.
- Arici, F. (2018). *İlkokul üçüncü sınıf fen bilimleri dersinde analogi kullanımının öğrencilerin kavramsal anlam oluşturma becerisine etkisinin farklı açılardan incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ay, Ö. S. (2017). *Yaşam temelli fen eğitiminin öğrenci başarısına ve çevre bilinci üzerine etkisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. Z. (2013). Değerlerin eğitimi yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 86-93.

- Aydın, M. & Gürler, A. (2014). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Aydın, E. & Sulak, S. E. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının değer kavramına yönelik metafor algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500.
- Aydoğdu, M. & Kesercioğlu, T. (Ed.). (2005). *İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Anı.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Bacanlı, H., Akgül, İ. & Akgül, A. (2017). İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 61-85.
- Baki, Y. (2019). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değer aktarımı açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 29(1), 109-146.
- Bakioğlu, A. & Tokmak, N. (2009). Öğretmenlerin değer yargılarının eğitim süreçlerine etkisinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(37), 65-83.
- Balcı, A. & Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (39), 81-90.
- Balcı, F. A. & Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başcı, Z. (2012). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Erzurum örneği)*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bayır, Ö., Köse, T. & Devenci, H. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarına göre ilkokulda değer eğitimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 317-339.

- Başığmez, D. A. (2017). *Sınıf öğretmenleri adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Bilir, S. (2019). *İlkokul dördüncü sınıf fen bilimleri dersi basit elektrik devreleri ünitesinde laboratuvar destekli öğretimin akademik başarı ve tutuma etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Bohlin, K. E., Farmer, D. & K, Ryan (2001), *Building character in schools resource guide*. <https://eric.ed.gov/?id=ED458515> sayfasından erişilmiştir.
- Bozan, M. O. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin stem odaklı mesleki gelişim süreçleri: bir eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bridge, O. B. (2017). *Turkish teachers' beliefs regarding moral psychology and implicit moral education : a case study*. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ddu&AN=6BB083AA21B CBC26&site=ehost-live>
- Bulut, S. S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(3), 216-238.
- Burrett, K. & Rusnak, T. (1993). *Integrated character education. Indiana: The Phi Delta Kappa Educational Foundation Bloomington*. <http://teacherlink.ed.usu.edu/yetcres/catalogs/reavis/351.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Canatan, K. (2004). Avrupa birliği ülkelerinde değerler yönelimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2 (7 ve 8), 41-63.
- Cengiz, E. (2015). *Fen bilimleri dersindeki öğrenci hataları ve öğretmenlerin bu hatalara verdikleri geribildirimlerin incelenmesi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Chumdari, A., Sri B. & Suryani, N. (2018). Inquiry-based integrated thematic instruction on character education of primary school students. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 6(2),9–78.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1182980&lang=tr&site=ehost-live> sayfasından erişilmiştir.
- Çalışkan, E. F., Yasul, A. F. & Ulaş, A. H. (2017). Öğretmen adaylarının sosyal değer algıları ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Education Sciences*, 12(4), 133-146.
- Çeken, R. & Ayas, C. (2010). İlköğretim fen ve teknoloji ile sosyal bilgiler ders programlarında oran ve orantı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 669-679.
- Çelik, E. (2010). *Fen eğitiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının öğrencilerin akademik başarısına, tutumuna, akademik risk alma düzeyine ve kalıcılığa etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, Ö. & Buluç, B. (2018). Disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 67-88.
- Çengelci, T., Hancı, B. & Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çepni, S., Bacanak, A. & Küçük, M. (2003). Fen eğitiminin amaçlarında değişen değerler: fen-teknoloji-toplum. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 7-29.

- Çepni, S. (Ed.). (2011). *Kuramdan uygulamaya fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Çetin, H. (2016). *Dördüncü sınıf öğrencilerinin toplumsal değer algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çetin, F. (2018). Değer eğitime yönelik tutum ölçeği (detö) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(193), 323-341.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi*. Ankara: Verso.
- Demir, F. (2018). *Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Demirel, Ö. & Kaya, Z. (Ed.). (2009). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen adaylarının değer algılarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Doğanay, A. & Sarı, M. (2004). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerine temel demokratik değerlerin kazandırılma düzeyi ve bu değerlerin kazandırılması sürecinde açık ve örtük programın etkilerinin karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 39(39), 356-383.
- Durmuş, Ç. (1996). *Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Düzenli, A. (2017). *Kazanımlar ve ünite açılımları bakımından genel lise öğretim programlarında değerler eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel.

- Er, H. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer algıları ile benlik saygıları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Fichter, J. H. (1990). *Sosyoloji nedir?* (N. Çelebi, Çev.). Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Genç, S., Tutkun, T. & Çoruk, A. (2015). Değer ve eğitimi sorunsalı: sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre durum tespiti. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(2), 374-397.
- Guidry, A. O. (2006). *Reflective moral inquiry: A process approach for teaching character education in the secondary social studies* (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/305280519?accountid=11054>
- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularında değer öğretimine ilişkin sınıf öğretmeni görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Gündüz, M. (Ed.). (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Gündüz, M. & Aktepe, V. (2017). Sınıf öğretmenlerinin değer öğretimine yönelik zihin haritaları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6(2), 427-446.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar: ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme -profesörlük tezi-* İstanbul: Ötüken, <https://docplayer.biz.tr/217821-Degerler-psikolojisi-uzerinde-arastirmalar.html> sayfasından erişilmiştir.
- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. & Demircan, A. (2015). İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi: Ankara örneği. *Asya Öğretim Dergisi*, 3(1), 78-91.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

- Kahriman, M. (2014). *İlkokul 3.sınıf hayat bilgisi dersi benim eşsiz yuvam temasındaki konuların drama yöntemine dayalı öğretiminin öğrencilerin iletişim, empati becerileri ve değer algıları üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tez Önerisi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kalın, Ö. U. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değer hiyerarşisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), 29-44.
- Kaplan, N. Ö. (2014). *İlkokullarda değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Karatekin, K., Gençtürk, E. & Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 411-459.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda değer eğitimi ve hikayeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(198), 97-109.
- Kaşkaya, A. & Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarının değer aktarımı açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 417-441.
- Kayiran, D. & Bağçeci, B. (2018). Needs analysis on values education programme for preschool students. *Journal of Education and Training Studies*, 6(10), 69–73. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1188958&lang=tr&site=ehost-live>.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Kızılçelik, S. & Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Konya: Günay Ofset.

- Kirbas, A. (2017). Teacher opinions on the implementation of values education in teaching turkish. *Online Submission*, 5, 303–312. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=ED573699&lang=tr&site=ehost-live>.
- Kirschenbaum, H. (1995), *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. <https://eric.ed.gov/?id=ED414003> sayfasından erişilmiştir.
- Koç, N. (2013). *Annelerin kişisel değerleri ile beş-altı yaş çocuklarının değer kazanımları arasındaki ilişkiler*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Komalasari, K. & Rahmat (2019). Living values based interactive multimedia in civic education learning. *International Journal of Instruction*, 12(1), 113–126. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1202152&lang=tr&site=ehost-live>.
- Komalasari, K. & Saripudin, D. (2017). Value-based interactive multimedia development through integrated practice for the formation of students' character. *Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, 16(4), 179–186. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1160605&lang=tr&site=ehost-live>.
- Komalasari, K. & Saripudin, D. (2018). The influence of living values education-based civic education textbook on students' character formation. *International Journal of Instruction*, 11(1), 395–410. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1165225&lang=tr&site=ehost-live>
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel.

- Kropp, E. H. (2006). *The effects of a cognitive-moral development program on inmates in a correctional educational environment* (Doctoral dissertation). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/304965985?accountid=11054>.
- Kumarassamy, J. & Koh, C. (2019). Teachers' perceptions of infusion of values in science lessons: a qualitative study. *Research In Science Education*, 49(1), 109–136. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1204005&lang=tr&site=ehost-live>.
- Kunduroğlu, T. (2010). *Fen ve teknoloji dersi öğretim programıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtulmuş, M., Tösten, R. & Gündaş, A. (2014). İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 281-305.
- Kurtulmuş, M. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan değer analizi yaklaşımının etkililiğinin belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kuşcuoğlu, G. & Aladağ, S. (2019). Sınıf öğretmenlerinin müzelerin değer aktarmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 124-140.
- Küçükahmet, L. (Ed.). (2001). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu fen bilgisi 4-8*. Ankara: Nobel.
- Marshall, J., Caldwell, S., & Foster, J. (2011). Moral education the character plus way. *Journal of Moral Education*, 40(1),51–72. <https://doi.org/10.1080/03057240.2011.541770>.

- MEB. (2005). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi 4 ve 5. sınıflar öğretim programı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2013). *İlköğretim kurumları fen bilimleri dersi 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar öğretim programı*. Ankara: MEB.
- MEB. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwir-e2bvLHjAhVn-SoKHZ9sDPMQFjAAegQIBBAC&url=https%3A%2F%2Fttkb.meb.gov.tr%2Fmeb_iys_dosyalar%2F2017_07%2F18160003_basin_aciklamasi-program.pdf&usg=AOvVaw3fcl9Sha6_EskzTr-LSuZI sayfasından erişilmiştir.
- MEB, (2018a). *Fen bilimleri dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018b). *Sosyal bilgiler öğretim programı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018c). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018d). *Matematik dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018e). *Türkçe dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018f). *Beden eğitimi ve oyun dersi öğretim programı ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018g). *Trafik güvenliği dersi öğretim programı ilkokul 4. sınıf*. Ankara: MEB.
- MEB, (2018h). *Müzik dersi programı ilkokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar*. Ankara: MEB.
- Memiş, A. & Gedik, E. G. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 123-145.

- Metin, Ö., Ünlü, İ. & Kaşkaya, A. (2017). Çocukların değer ulaşımına ebeveyn eğitim durumunun etkisi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 150-159.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 14574, 24 Haziran 1973.
- Ogelman, H. & Sarıkaya, H. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 81-100.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325
- Otluoğlu, R. (2002). İlköğretim okulu izlencesinde(programında) duyuşsal alan ve duyuş eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 163-172.
- Öner, G. & Köse, T. Ç. (2019). Müze ve tarihi mekânlarda değer ve beceri kazandırmaya yönelik sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 98-128.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3). 217-239.
- Özdemir, Ç. (Ed.). (2011). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem.
- Özmen, C., Er, H. & Gürgil, F. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 297-311.
- Öztürk, N. (2017). *İlköğretim düzeyindeki kitaplarda yer alan metinlerin değer öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyurt, M. (2015). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölççeği ile eğitimin sınanması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Perry, A. D. & Wilkenfeld, B. S. (2006), Using an agenda setting model to help students develop & exercise participatory skills and values. *Journal of Political Science Education*, 2(3).303-312.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15512160600840798?scroll=top&nedAccess=true> sayfasından erişilmiştir.

Prencipe, A. & Helwig C. C. (2002), The development of reasoning about the teaching of values in school and family contexts. *Child Development*, 73(2). 841-856.

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8624.00442>

Refshauge, H. A. (2004), *Values in nsw public schools*.

https://education.nsw.gov.au/policylibrary/relateddocuments/pd_05131_Values.pdf

sayfasından erişilmiştir.

Ricketts, N. S. Y. (2008). *It takes a village : elementary school teachers' perspectives on character education*. Retrieved from

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ddu&AN=820D6156D3F18DC7&site=ehost-live>

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The free press.

Roy, A. (2003). *Factor analysis and initial validation of the personal values inventory* (Doctoral dissertation). Retrieved from

<https://search.proquest.com/docview/305251491?accountid=11054>

Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6).

Simon, S. B., Howe, L. W. & Kirschenbaum, H. (1972). *Values clarification: a handbook of practical strategies for teachers and students*. New York: Hart.

Soylu, H. (2004). *Fen öğretiminde yeni yaklaşımlar*. Ankara: Nobel.

- Şahin, T. & Katılmış, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-16.
- Şengül, N. (2006). *Yapılandırmacılık kuramına dayalı olarak hazırlanan aktif öğretim yöntemlerinin akan elektrik konusunda öğrencilerin fen başarı ve tutumlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Temiz, N. (2019). A lesson plan model for character education in primary education. *Educational Research And Reviews*, 14(4), 130–139. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1206124&lang=tr&site=ehost-live>.
- Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik kuramlarda eğitim*. Ankara: Anı.
- Tay, B. & Ünlü, İ. (2014). Farklı yönleriyle değer eğitimi. Turan, R. & Ulusoy, K. (Ed), *İlkokul yurt bilgisi, toplum ve ülke incelemeleri ve sosyal bilgiler dersleri öğretim programlarında değer ve değerler eğitimi içinde* (s. 287-322).
- Temizyürek, K. (2003). *Fen öğretimi ve uygulamaları*. Ankara: Nobel.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Topkaya, Y. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerine ait nitel bir çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 637-652.
- Topsakal, S. (2005). *Fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Topsakal, S. (2006). *Fen öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Tural, A. (2018). Meaning that social studies teacher candidates give to value concept and their value rankings. *Educational Research and Reviews*, 13(6), 197–203. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1173560&lang=tr&site=ehost-live>.
- Turan, R. & Ulusoy, K. (Ed.). (2014). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Pegem.

- Türkmen, N. (2019). *Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının fen bilimleri dersinde öğrencilerin akademik başarı ve tutumuna etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Tüysüz, C. & Aydın, H. (2009). İlköğretim fen ve teknoloji öğretmenlerinin yeni fen ve teknoloji programına yönelik görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 37-54.
- Ünlü, İ. & Kaşkaya, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2656-2679.
- Wuryani, M. T., Roemintoyo & Yamtinah, S. (2018). Textbooks thematic based character education on thematic learning primary school: an influence. *International Journal of Educational Methodology*, 4(2), 75–81. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1180055&lang=tr&site=ehost-live>.
- Yalar, T. & Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesiyle ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yapıcı, A., Kutlu, M. O. & Bilican, F. I. (2012). Öğretmen adaylarının değer yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 129-151.
- Yaman, E. (2011). *Eğitimde yeni ufuklar değerler eğitimi*. Ankara: Medyatör.
- Yaşar, Ş. & Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin bir durum çalışması, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 1-23.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M. & Bayır, Ö. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değer eğitimine yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-369.
- Yazar, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.

Yeşilyurt, E. & Kurt, (2012). Değerleri kazandırmasındaki etkililik açısından resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,7(4), 3253-3272.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim*, 27(126), 31-37.

Yüksel, S. (2004). *Örtük program: eğitimde saklı uygulamalar*. Ankara: Nobel.

Zbar of Zbar, V., Brown, D. & Bereznicki, B. (2003). *Values education study: final report*. Canberra: Curriculum Corporation, http://www.curriculum.edu.au/verve/_resources/VES_Final_Report14Nov.pdf sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Veri Toplama Aracı

GÖNÜLLÜLÜK FORMU

Tarih:

Başlama ve bitiş saati:

Değerli sınıf öğretmeni,

Gazi Üniversitesi Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, yüksek lisans öğrencisiyim. Sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde değer eğitimine yönelik görüşleri hakkında bir araştırma yapıyorum.

Fen bilimlerinde değer eğitimi konusundaki düşüncelerinizin yapacağım araştırmaya, literatüre ve aynı zamanda bu konuda yapılacak diğer araştırmalara katkı sağlayacağını düşünüyorum. Ekteki görüşme formunda yer alan soruları hiçbir etki altında kalmadan cevaplayarak değer eğitimi konusundaki düşüncelerinizi çekinmeden ifade etmenizi istiyorum.

Görüşme sırasında size 9 adet soru sorulacaktır. Soruların tamamına cevap vermeniz önem arz etmektedir. Görüşme süresi yaklaşık olarak 20-30 dakika kadardır. Ayrıntılara dikkat edebilmek için görüşme kayıt altına alınacaktır. Bu kayıtlar tamamen bilimsel amaçlı olarak kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin isimleri araştırmacı tarafından gizli tutulacak ve araştırma raporunda kesinlikle yer almayacaktır.

Burcu TOK

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek lisans

öğrencisi

Yukarıda amacı açıklanan çalışmaya gönüllü olarak katılmak istiyorum.

Adı ve soyadı:

Okul adı:

İmza:

GÖRÜŞME FORMU

1. KİŞİSEL BİLGİLER:

1. Cinsiyet: Kadın ( ) Erkek ( )
2. Eğitim öğretim yapılan okul: Özel okul ( ) Devlet okulu ( )
3. Okuttuğu sınıf düzeyi: 3.sınıf ( ) 4.sınıf ( )
4. Mesleki tecrübe:
0-10 yıl ( ) 11-20 yıl ( ) 21-30 yıl ( ) 30 yıl ve üzeri ( )
5. Mezuniyet durumu:
Eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği bölümü ( )
Eğitim fakültesi farklı branş öğretmenliği ( ) ..... (Belirtiniz)
Yüksek lisans ( ) Doktora ( ) Diğer ( ) .....(Belirtiniz)
6. Fen bilimleri dersinin % kaçında uygulama (deney, grup çalışması vs.) yapıyorsunuz?
%25 ( ) %50 ( ) %75 ( ) %100 ( )
7. Yıl içinde fen bilimleri dersi kapsamında aşağıdaki faaliyetlerden hangilerini gerçekleştirebiliyorsunuz?
Müze/bilim sanat merkezi gezileri ( ) Doğa gezileri-Okul bahçesi etkinlikleri( )
Laboratuvar çalışmaları( ) Bilim şenlikleri ( )
Hiçbiri ( ) Diğer ( ).....(belirtiniz)

2.GÖRÜŞME SORULARI

1. “Değer” sizin için ne ifade etmektedir? Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?
Sizce değer ne demektir?
Size göre ne tür değerler vardır? Sizce değerler kaç’a ayrılır?
2. Sizce yetişmekte olan neslin sahip olması gereken en önemli değerler nelerdir?
3. “Değer Eğitimi” konusunda neler söyleyebilirsiniz?
Sizin için değer eğitimi ne ifade etmektedir?
Size göre değer eğitimi nasıl olmalıdır?
4. Dersler aracılığıyla değer eğitimi konusunda neler düşünüyorsunuz?
Sizce değerler öncelik sırasına göre hangi derslerde kazandırılabilir?
Aşağıdaki dersleri öncelik sıranıza göre numaralandırır mısınız?
Türkçe/ Hayat Bilgisi/ Sosyal Bilgiler/Matematik/ Fen Bilimleri/ Müzik

Görsel Sanatlar /Oyun ve Fiziki Etkinlikler

5. 2018 yılında güncellenen öğretim programlarında yer alan kök değerler hakkında bilginiz var mı? Güncellenen programda “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” kök değer olarak yer almaktadır. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Sizce bu değerler neden kök olarak adlandırılmıştır?

Sizce neden bu değerlere programda yer verilmiştir?

6. Fen bilimleri dersi kapsamında değer eğitime yer verilmesi konusunda neler düşünüyorsunuz?

Size göre bu ders kapsamında kazanımlarla örtüşmesi açısından verilmesi gereken değerler nelerdir? Neler olabilir?

Siz fen bilimleri dersinde değer eğitiminde hangi yöntemleri, yaklaşımları kullanıyorsunuz? Bir etkinlik örnek verir misiniz?

7. Fen bilimleri dersi kapsamında değer eğitimi konusunda kaynakların yeterliliğiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

Ders kitapları hakkında ne düşünüyorsunuz? Ek kaynaklara ihtiyaç duyuyor musunuz?

Program hakkında ne düşünüyorsunuz?(kazanım, diğer derslerle ilişki, verilen bilgi vs.)

8. Fen bilimleri dersi kapsamında değer eğitiminde ne tür problemlerle karşılaşıyorsunuz?

9. Fen bilimleri dersi kapsamında değer eğitiminde karşılaştığınız problemlere yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

EK 2. Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.22137159
Konu : Araştırma İzni

19.11.2018

GAZİ ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2017/25 nolu Genelgesi.
b) 12/11/2018 Tarihli ve E.42836 sayılı yazımız.

Enstitünüz Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Burcu TOK'un "**Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinde Değer Eğitimine İlişkin Görüşleri**" konulu araştırması kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (4 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı İle Aynıdır.

..26/11/2018...

Adres: Alparslan Türkeş cad. Emniyet Mah.4/A
Yenimahalle/ANKARA
Elektronik Ağ: ankara.meb.gov.tr
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Bilgi için: A.ARDA

Tel: 0 (312) 212 36 00
Faks: 0 (312) 221 02 16

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f24d-1f4c-351c-95d2-45f2 kodu ile teyit edilebilir.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..